

Zeynep DİLEKLİ KARATAY

Dindar Gençlerin Aile Algısı Üzerine

Sosyolojik Bir Araştırma

Dindar Gençlerin Aile Algısı zerine Sosyolojik Bir Araştırma

Zeynep DİLEKLİ KARATAY

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2023

ISBN: 978-625-396-180-0
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
Zeynep DİLEKLİ KARATAY

Dindar Gençlerin Aile Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**

(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

   / cizgikitabevi

ÖNSÖZ

Bu kitap, 2018-2019 yılları arasında yazılan “Kendini Dindar Olarak Tanımlayan Gençlerin Aile Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Afyonkarahisar İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezine “Gençler ve Din”; “Dindarlık Boyutları”; “Gençlerin Kararlarında Etkili Olan Faktörler”; “Toplumsal Değişme ve Aile”; ve “Toplumsal Değişme ve Gençlik” adlı yeni başlıklar eklenerek genişletilmesinden, bölümlerin tekrar gözden geçirilmesi ile kaynakların güncellenmesinden ve ifadelerin düzeltilmesinden hareketle oluşturulmuştur. Yüksek lisans tezi “Kendini Dindar Olarak Tanımlayan Gençlerin Aile Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Afyonkarahisar İli Örneği” adlı aynı adlandırmayla güncel verilerle desteklenerek özet şeklinde (bu çalışmada yer alan yeni başlıkları olmadan) 15.06.2022 tarihinde Kocatepe İslami İlimler Dergisi'nde makale olarak yayınlanmıştır.

Sosyal bilimlerde ve özellikle de çalışma alanı gereği sosyolojide, toplumların temel iki tamamlayıcı kurumu olan aile ve din üzerine ayrı ayrı birçok çalışma yapılmıştır. Fakat din ve aile ilişkisi, gençler ve din, dindar kesim ve aile gibi bütünlüyci ve birbirini tamamlayıcı konular sosyolojiden ziyade daha çok tarikat- cemiyet-cemaat gibi grupların çalışmaları ve neticede kaynakları ile sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada bu konuların sosyolojik bir tartışması ele alınarak özellikle dindar gençliğin aile algısı üzerine bir alan araştırması ile temel bir sosyolojik kaynak sunmaya çalışılmıştır. Tarih boyunca hemen hemen tüm toplumlarda aile ve din toplumun vazgeçilemez iki unsuru olarak varlığını devam ettirmiş ve karşılıklı etkileşimle de toplumların varlığını sürdürmeye yardımcı iki önemli kurum olmuştur. Bu kurumların her birey üzerine ayrı ayrı etkisi önemli ve de inceleme konusu olmakla birlikte özellikle de toplumun bel kemiğini oluşturan gençlerde nasıl olduğuna ilişkin bilimsel sonuçlara ulaşılabilmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada yardımlarından ve sabrından dolayı danışman hocam Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU'ya okul hayatım boyunca bana çeşitli fırsatlar ve izinler sunan emektarlarım babam Ahmet DİLEKLİ ve annem Şöhret DİLEKLİ' ye, hiçbir desteğini esirgemeyen değerli eşim İbrahim KARATAY'a, ayrıca her türlü desteği veren ve her zaman yanımda olan sevgili DİLEKLİ ve KARATAY aileme, çalışmamızda gönüllü bir şekilde yer alan bütün katılımcılara ve kitabın basımında her türlü kolaylığı sağlayan ÇİZGİ KİTABEVİ'ne teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamızda gereken özeni göstererek okuyucuya nitelikli akademik bilgiler sunmayı amaçlamış olmamıza rağmen gözümüzden kaçan hatalar olması ihtimaline karşı siz değerli okuyucularımızdan özür dileyerek çalışmadan istifade edebilmeyi temenni ediyoruz.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	10
-------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE ve KAVRAMSAL TANIMLAR

1. DİN	11
1.1. DİN KAVRAMI.....	11
1.2. GENÇLER VE DİN.....	14
2. DİNDAR-DİNDARLIK.....	14
2.1. DİNDAR-DİNDARLIK KAVRAMLARI.....	15
2.2. DİNDARLIĞIN BOYUTLARI.....	16
3. GENÇLİK.....	17
3.1. GENÇLİK KAVRAMI	17
3.2. GENÇLERİN KARARLARINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER.....	18
4. TOPLUMSAL DEĞİŞME	19
4.1. TOPLUMSAL DEĞİŞME KAVRAMI.....	19
4.2. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE AİLE	21
4.3. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE GENÇLİK.....	22
5. AİLE VE AİLEDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER.....	23
5.1. AİLE KAVRAMI.....	23
5.2. DÜNDEN BUGÜNE AİLENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	25
5.2.1. İlk(s)el Toplumlarda Aile.....	25
5.2.2. Sanayi Öncesi Dönemlerde Aile.....	25
5.2.3. Sanayi Toplumlarında Aile.....	25
5.2.4. Sanayi Sonrası Toplumlarda Aile	26
5.2.5. Ailenin Geleceği Üzerine Tartışmalar	29
6. İSLAM'DA EVLİLİK ve AİLE.....	31
7. DİNİ GRUPLAR	38

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE HİPOTEZLERİ	40
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	40
1.2. ARAŞTIRMANIN VARSAYIM VE HİPOTEZLERİ.....	41
2. ARAŞTIRMANIN METODU.....	42
2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	42
2.2. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR.....	43
2.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	43
2.4. UYGULANAN ANKET HAKKINDA BİLGİLER	44
3. İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR.....	44

3.1. KONUSUYLA BENZERLİĞİ BULUNAN ÇALIŞMALAR.....	45
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR

1. SOSYO-DEMOGRAFİK BULGULAR.....	47
1.1. CİNSİYET	47
1.2. YAŞ.....	47
1.3. MEDENİ DURUM.....	47
1.4. EĞİTİM DURUMU.....	48
1.5. MESLEK DURUMU	48
1.6. ANNE EĞİTİM DURUMU.....	49
1.7. ANNE MESLEK DURUMU.....	49
1.8. BABA EĞİTİM DURUMU	50
1.9. BABA MESLEK DURUMU.....	50
1.10. KARDEŞ SAYISI.....	50
1.11. GELİR DÜZEYİ.....	51
1.12. YAŞAMININ BÜYÜK BİR BÖLÜMÜNÜ GEÇİRDİĞİ YERLEŞİM BİRİMİ	51
2. CİNSİYET DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR	51
2.1. CİNSİYET VE EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRTE BAKIŞ	51
2.2. CİNSİYET VE HAREMLİK-SELAMLIK KONUSUNA BAKIŞ	53
2.3. CİNSİYET VE EŞCİNSEL EVLİLİKLERE BAKIŞ.....	54
2.4. CİNSİYET VE EŞ SEÇİMİNDEKİ KRİTERLER.....	55
2.5. CİNSİYET VE NİKÂH TERCİHLERİ.....	56
2.6. CİNSİYET VE DÜĞÜN TERCİHLERİ	57
2.7. CİNSİYET VE ÇOCUK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	58
2.8. CİNSİYET VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER.....	59
2.9. CİNSİYET VE AİLE İÇİ ROLLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER.....	60
2.10. CİNSİYET VE AİLE İÇİ SORUNLARDA TERCİH ETTİKLERİ ÇÖZÜM MEKANİZMALARI	61
2.11. CİNSİYET VE BOŞANMA NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	62
2.12. CİNSİYET VE ANNE BABAYLA BERABER YAŞAMA DURUMU	63
2.13. CİNSİYET VE EŞİN AİLESİYLE BERABER YAŞAMA DURUMU	64
2.14. CİNSİYET VE AİLENİN ÖNEMİNE DAİR GÖRÜŞLER	65
2.15. CİNSİYET VE GENİŞ AİLEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	66
2.16. CİNSİYET VE AKRABA İLİŞKİLERİYLE (ZİYARETLERİYLE) İLGİLİ DÜŞÜNCELER.....	66
2.17. CİNSİYET VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİYLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER.....	67
3. EĞİTİM DURUMU DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR	68
3.1. EĞİTİM DURUMU VE EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRTE BAKIŞ	68
3.2. EĞİTİM DURUMU VE HAREMLİK-SELAMLIK İLİŞKİSİNE BAKIŞ.....	69
3.3. EĞİTİM DURUMU VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNA BAKIŞ.....	70
3.4. EĞİTİM DURUMU VE AİLENİN ÖNEMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	71
3.5. EĞİTİM DURUMU VE BOŞANMA NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	72
3.6. EĞİTİM DURUMU VE AİLE İÇİ SORUNLARDA TERCİH ETTİKLERİ ÇÖZÜM MEKANİZMALARI.....	73
3.7. EĞİTİM DURUMU VE GENİŞ AİLEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	74
3.8. EĞİTİM DURUMU VE ANNE BABAYLA BERABER YAŞAMA DURUMU.....	75
3.9. EĞİTİM DURUMU VE EŞİN AİLESİYLE BERABER YAŞAMA DURUMU	75

4. YERLEŞİM BİRİMİ DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR	76
4.1. YERLEŞİM BİRİMİ VE EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRTE BAKIŞ.....	76
4.2. YERLEŞİM BİRİMİ VE GENİŞ AİLEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	77
4.3. YERLEŞİM BİRİMİ VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNA BAKIŞ.....	78
4.4. YERLEŞİM BİRİMİ VE AİLENİN ÖNEMİNE DAİR GÖRÜŞLER.....	79
4.5. YERLEŞİM BİRİMİ VE AİLE İÇİ SORUNLARDA TERCİH ETTİKLERİ ÇÖZÜM MEKANİZMALARI	80
4.6. YERLEŞİM BİRİMİ VE BOŞANMA NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	81
4.7. YERLEŞİM BİRİMİ VE ANNE BABAYLA BERABER YAŞAMA DURUMU	82
4.8. YERLEŞİM BİRİMİ VE EŞİN AİLESİYLE BERABER YAŞAMA DURUMU.....	82
5. GELİR DÜZEYİ DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR.....	83
5.1. GELİR DÜZEYİ VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNA BAKIŞ	83
5.2. GELİR DÜZEYİ VE AİLENİN ÖNEMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	84
6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DİĞER ANKET SORULARININ FREKANS VE YÜZDELERİ.....	85
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKÇA.....	90
EKLER	93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet.....	47
Tablo 2. Yaş.....	47
Tablo 3. Medeni Durum.....	47
Tablo 4. Eğitim Durumu	48
Tablo 5. Meslek Durumu	48
Tablo 6. Anne Eğitim Durumu	49
Tablo 7. Anne Meslek Durumu.....	49
Tablo 8. Baba Eğitim Durumu.....	50
Tablo 9. Baba Meslek Durumu.....	50
Tablo 10. Kardeş Sayısı.....	50
Tablo 11. Gelir Düzeyi	51
Tablo 12. Yaşamının Büyük Bir Bölümünü Geçirdiği Yerleşim Birimi.....	51
Tablo 13. Evlilik Öncesi Flörte Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	51
Tablo 14. Haremlik-Selamlık Konusuna Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	53
Tablo 15. Eşçinsel Evliliğe Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	54
Tablo 16. Eş Seçimindeki Kriterlerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	55
Tablo 17. Nikâh Tercihlerinin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	56
Tablo 18. Düğün Tercihlerinin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	57
Tablo 19. Çocuk Tercihlerinin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	58
Tablo 20. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	59
Tablo 21. Aile İçi Rollerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	60
Tablo 22. Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmasının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	61

Tablo 23. Hangi Şartlarda Boşanmayı Göze Aldıklarının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	62
Tablo 24. Anne Babayla Beraber Yaşama Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	63
Tablo 25. Eşin Ailesiyle Beraber Yaşama Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	64
Tablo 26. Ailenin Önemine Dair Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	65
Tablo 27. Geniş Aileye Dair Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	66
Tablo 28. Akraba İlişkilerine Dair Düşüncelerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	66
Tablo 29. Komşuluk İlişkilerine Dair Düşüncelerin Cinsiyete Göre Dağılımının Çapraz Tablosu	67
Tablo 30. Evlilik Öncesi Flörte Bakışın Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	68
Tablo 31. Haremlik-Selamlık Konusuna Bakışın Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	69
Tablo 32. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	70
Tablo 33. Ailenin Önemine Dair Görüşlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	71
Tablo 34. Hangi Şartlarda Boşanmayı Göze Aldıklarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	72
Tablo 35. Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	73
Tablo 36. Geniş Aileye Dair Görüşlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	74
Tablo 37. Anne Baba İle Beraber Yaşama Durumunun Eğitim Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	75
Tablo 38. Eşin Ailesiyle Beraber Yaşama Durumunun Eğitim Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	75
Tablo 39. Evlilik Öncesi Flörte Bakışın Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	76
Tablo 40. Geniş Aileye Dair Görüşlerin Yerleşim Yeri Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	77
Tablo 41. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	78
Tablo 42. Ailenin Önemine Dair Görüşlerin Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	79
Tablo 43. Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmalarının Yerleşim Yeri Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	80
Tablo 44. Hangi Şartlarda Boşanmayı Göze Aldıklarının Yerleşim Yeri Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	81
Tablo 45. Anne Babayla Beraber Yaşama Durumunun Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	82
Tablo 46. Eşin Ailesiyle Beraber Yaşama Durumunun Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo.....	82
Tablo 47. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Gelir Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	83
Tablo 48. Ailenin Önemine Dair Görüşlerin Gelir Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo	84
Tablo 49. Araştırmada Kullanılan Diğer Anket Sorularının Frekans ve Yüzdeleri	85

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	: Aktaran
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
F	: Frekans (Sayı)
Hız.	: Hazreti
S	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
Ty	: Tarihi yok
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
Vs.	: Vesaire
Yl	: Yüksek Lisans

GİRİŞ

Evlilik ve aile konuları, sosyoloji başta olmak üzere birçok farklı alanda üzerinde en çok durulan konuların başında gelmektedir. Aile kurumu, bireylerin her yönüyle sosyal hayatını yaşadığı en geniş sosyal ve mahrem alandır. Tarih boyunca tüm toplumların yanı sıra farklı dini inanışlar da aile kurumunun önemi üzerinde ısrarcı olmuşlardır.

İslam dini her konuda toplumun huzuru için bireylere, reçete sunarak nasıl bir hayat sürmeleri gerektiği konusunda kolaylıklar sağlamıştır. Dünyayı anlama ve yorumlama kaynağı olan Kur'an, sünnet, hadis, icma, kıyas gibi metotlar ile de bireyin, hayatını hangi değerler etrafında şekillendirmesi gerektiği konusunda bilgiler sunulmuştur.

Yüce Allah yarattıklarının en değerlisi olarak gördüğü insanı, birbirleriyle huzur bulmaları, çoğalıp nesli devam ettirebilmeleri için kadın ve erkek olarak iki farklı cinsten yaratmıştır. Bu iki farklı cinsin ise belirli kural ve kaideler etrafında, belirtilen helal-haram noktaları dikkate alınarak birleşmesini, yani aile oluşturmasını emretmiştir. Kuran'da konu ile ilgili çeşitli ayetler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır” (Rum/21). “Onlar sizin için, siz de onlar için birer elbisesiniz” (Bakara/187). “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir” (Nûr/32) gibi ayetlerdir. Ayrıca hadislerde de bu konuya değinilmiştir. “Aranızdan bekâr olanları evlendirin”, “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir”, “Ey genç topluluğu, aranızda evlenmeye gücü yetenler evlensin”, “Sizin en hayırlınız ailesine en güzel şekilde davranandır. Ben, aranızda ailesine en güzel davranan kişiyim” gibi hadislerden de anlaşılacağı üzere evlilik ve aile konusu oldukça önemsenmiştir. Kendini dindar olarak tanımlayan gençler İslam'ın bu konudaki hassasiyeti ile ilgili neler düşünmektedir? sorusu araştırmamızın temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Araştırmamızda katılımcıların dindarlıkları test edilmemiştir, dolayısıyla herhangi bir dini grup ile irtibatlı olan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençlerle görüşme sağlanmıştır.

Aile kurumunun gün geçtikçe çözümlenmesi ve sağlıklı birlikteliklerin sağlanamaması sonucu boşanmaların giderek artması, bizi bu konuyu araştırmaya iten en önemli sebep olmuştur. Fakat merak ettiğimiz nokta değişen dünya ve günümüz şartları neticesinde kendini dindar olarak tanımlayan gençlerin aileye ilişkin düşünceleri olmuştur. Araştırmanın temel varsayımı, modernleşmenin her şeyi etkilediği ve dönüştürdüğü gibi kaçınılmaz olarak kendini dindar olarak tanımlayan gençlerin de dini değerlerini ve buna bağlı olarak da aile algılarını değiştirdiğidir. Günümüz şartları dikkate alınarak ileri sürülen hipotezlerde, cinsiyet, eğitim durumu, yerleşim birimi ve gelir düzeyi değişkenleri dikkate alınmıştır.

Araştırma, giriş ve sonuç kısmı dışında din, dindarlık, gençlik, değişim, aile, dini gruplar gibi önemli kavramların açıklamalarının ele alındığı “Teorik Çerçeve ve Kavramsal Tanımlar”, konu, amaç, yöntem gibi araştırma deseninin ele alındığı “Araştırmanın Metodolojisi” ve elde edilen sonuçları içeren “Bulgular ve Yorumlar” kısmının yer aldığı üç temel bölümde ele alınmıştır. Bölümler kendi içerisinde alt başlıklara ayrılarak anlaşılması için detaylandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE ve KAVRAMSAL TANIMLAR

1. DİN

1.1. DİN KAVRAMI

İnsanlık tarihinin en önemli olgularından birisi din olgusudur. Dinin birey yaşamında ortaya çıkardığı etkiler, modern dönemlere kadar en belirleyici faktörlerden birisidir. Çalışmanın ana kavramları olan dindar ve dindarlık kavramlarını anlamak için köklerini oluşturan ve türemiş oldukları din kavramının ne olduğuna değinmek konuyu daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Çünkü “din kelimesinin nasıl tanımlandığı dindarlığın da sınırlarını belirlemektedir” (Ulu, 2013: 19). Dinler arasındaki maddi-manevi düşünce farklılıklarından, toplumların inanma, itaat etme, dini algılama ve yaşama farklılıklarından dolayı, bütün dinleri kapsayacak bir din tanımının yapılması oldukça zordur. Bu yüzden farklı farklı din tanımları yapılmıştır. “Dinler, özünde metafiziğe kapı aralayarak insanın anlam dünyasına hitap eden ve ahlaki bir düzen kurmaya çalışan en önemli inanç biçimleridir” (Akosman ve Duman, 2022: 96). Marx, Weber gibi önemli sosyologların ve İslami kaynaklardaki din tanımlarının genel çerçevesi aşağıdaki gibidir:

Klasik sosyoloji teorisyenleri için dinin önemi, işlevi ve konumu gibi konular çok özel bir yere sahiptir. Sosyolojinin isim babası olduğu için, genellikle sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Auguste Comte için dini inanç ve uygulamalar zamanın ruhuyla ve doğasıyla örtüşmemektedir (Comte, 2001: 31-59). Comte dinsel düşünceyi, ilkel zamanlardaki insanların cehalet durumu olarak ve bilgi seviyesindeki artışa bağlı olarak da aşılacak bir evre olarak görmüştür (Bozkurt, 2013: 30-32). Comte’ göre, din insanlar tarafından uydurulmuştur ve cehaletin kalkmasıyla da aşılacak bir durumdur. Bunun için Comte cehalet sonrası dönemlerde yani bilimsel dönemlerin ruhuna özgü bir din inşa etme çabasına girmiştir. Comte, üç hal yasası ile (teolojik-metafizik-pozitivist) cehaletin aşama aşama ortadan kalkacağını ve bilimsel çağa doğru bir evrimin gerçekleşeceğini savunmuştur (Kurt, 2018: 54-55). Cehalet dönemindeki dinin, herhangi bir fayda sağlamaktan ziyade olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtmiştir. Comte üç hal yasasıyla belirlediği üçüncü ve son aşama olan pozitivist aşamada insanların kendi bilinçleriyle hareket edeceğini belirtmiştir ve hakikatin bilgisini sunacak yani toplum için faydalı ve dönemin ruhuna uygun bir din olarak gördüğü yeni bir din (insanlık dini) tasarlamaya çalışmıştır. Comte kendisini de bu dinin kurucusu olarak ilan etmiştir (Duman ve Akosman, 2022: 99).

Bir teorisyen ve devrimci olan Karl Marx, dinin gerçek bir varlığının olmadığını aksine bir yansıma daha doğrusu maddi dünyanın çarpıtılmış bir yansıması olarak değerlendirmiştir. Marx, dinin kutsal olmadığını ve insanların kendileri tarafından oluşturulduğunu savunmaktadır (Marx ve Engels, 2008: 34). “Marx’a göre din, birçok işlevi yanında özellikle sömüren ve sömürülen ilişkisini ve dolayısıyla toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten en önemli kurumdur” (Duman ve Akosman, 2022: 106). Dinin, bireysel değil,

toplumsal bir ürün olduğunu fakat bu ürünün de özellikle alt sınıflar için yanlış ve aldatıcı bir dünya yarattığını ve yine üst sınıfın alt sınıfı uysallaştırma ve kendisine boyun eğdirme aracı olarak kullandığını ifade etmiştir. Bu yüzden Marx için din, emek ve iş bölümü yabancılaşmanın sosyal kaynağıdır. (Kurt, 2018: 49). Marx için tıpkı ideoloji gibi din de egemen sınıfın çıkarına hizmet etmekte ve egemenlerin kurduğu dünyanın yeniden ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Marx, dini kalpsiz bir dünyanın kalbi, insanın afyonu olarak (afyon, buradaki anlamıyla daha çok ilaç gibi rahatlatma olarak anlaşılmaktadır), görmektedir. “Marx’a göre insanın kendi özgürlüğünü tam olarak gerçekleştirebilmesi için bireysel dünyasında da dinden bağımsız bir şekilde yaşamayı başarmasına bağlıdır” (Yenen, 2022: 752).

Din çalışmalarına önem veren Durkheim ise dinin hem inanç hem de ahlaki ve toplumsal açıdan birçok farklı işlevleri olduğunu belirtmiştir. “Durkheim, din olgusunun bireyler arasındaki etkileşimin, bireysel eylemleri kolektif birimlere bağlayan, bireysel arzuları düzenleyen ve kontrol eden ve onları toplumsal dünyanın sembolik (kültürel) ve yapısal (morfolojik) yanlarına bağlayan bir olgudur” (Turner, Beeghley ve Powers, 2013: 375). Başka bir ifadeyle Durkheim dini toplumsallaşmanın bir aracı olarak ele almaktadır (Bozkurt, 2013: 246). Ona göre din kolektif bir olgudur ve “diğer olgulardan ayrılmış ve yasaklanmış kutsal şeylerle ilgili olan inançlar ve pratiklerden (herkesi kendisine bağlayan ve Kilise olarak isimlendirilen bir ahlaki topluluk) oluşan birleşik bir sistem” dir (Durkheim, 2011: 44). Durkheim’e göre din, “kutsal şeylerle ilgili inançlar ve pratiklerin tamamıdır. İnançlar ve pratiklerle ilgilidir ve dinin kaynağı toplumdur/kolektif bilinçtir. Durkheim dinin, *“kutsal inançlar (inançlar), kolektif bilinçle (toplumun üyelerinin ortalama inançları) tapınma için organizasyonlar (cemaat) ve kutsal güce yönelik dini ayin-törenler (ibadet)”* (Kurt, 2018: 56-61) şeklinde üç temel unsurundan bahsetmektedir. Kısacası Durkheim düşüncesinde din olgusu toplumsallaştırır, kutsal olanı ise toplum belirler dolayısıyla tanrı toplumun kendisidir ve din toplumu, toplumda dini etkilemektedir.

Din konusunda önemli çalışmalarıyla bilinen Weber ise kapitalizmin ortaya çıkış sebeplerinde dinin oynadığı role vurgu yapmaktadır. Weber özellikle Hristiyanlığın Protestan etiğinin ve Kalvinist inancın öğretilerini dikkate alarak kapitalizmin gelişmesinde dinin etkisini anlamaya ve anlatmaya çalışmıştır (Weber, 2010). Weber, toplumsal eylem üzerine odaklanarak, toplumsal eylemin kaynağı olan davranışların, dinsel düşünce tarafından yönlendirildiğini vurgulamaktadır. Weber, toplumsal eylemlerin anlayıcı tarzda yorumlanması gerektiğini vurgulamıştır ve dini, “insani anlamlandırmayla ilgili bir eylem” (Bal, 2014: 61) olarak inceleme alanına almıştır.

Klasik sosyologların dışında, İslam toplumlarında yaygın kabul edilen veya bilinen din tanımlarından bazıları ise şu şekildedir:

- Din, insanların başta ‘Yaratıcı’ olmak üzere, doğa, tabiat ve diğer insanlarla ilişki ve etkileşimlerini düzenleyerek hayatı anlamlandıran ve ona yön veren kurallar bütünüdür,
- Din, her şeyin yaratıcısı olan Allah’a şüphesiz inanmak ve O’na kulluk etmedir.
- Din, insana sahip olduğu nitelikleri, insanın var olma amacını, Allah’a ve O’nun yarattıklarına karşı görev ve sorumluluklarını bildiren bir öğretilerdir (Aydın, 2016: 99).

Yaygın kabul edilen bu din tanımlarının yanı sıra din kavramının İslami kaynaklardaki anlamları ise şu şekilde gruplandırılabilir:

1. Ceza (karşılık), mükâfat, hüküm, hesap anlamlarında kullanılmıştır. Fatiha suresindeki (1/4) ve Nur suresinin 25. ayetinde geçen din kelimesi tam olarak ceza manasında kullanılmıştır.

2. Üstün gelme, hâkimiyet, zelim kılma, zorlama gibi anlamlar ifade etmektedir. Nahl suresinin 52. ayetinde geçen “ve lehü'd-dinü vâsiben” (din de daima O'nundur) ifadesindeki din bu anlamdadır.

3. İtaat, teslimiyet, hizmeti, ibadet anlamlarını barındırmaktadır. Bakara suresinde yer alan “Allah sizin için din seçti” (2/132) mealindeki ayette geçen din bu anlamda kullanılmıştır.

4. Âdet, yol, kanun, şeriat, millet, mezhep. “Resûlullah, kavminin dini üzerine idi” ifadesindeki din kelimesi adet anlamında kullanılmıştır (Türkiye Diyanet Vakfı, 1994: 316).

18. ve 19. yy. aydınları, “din, insanın ilmi hakikatlere karşı bilgisizliğinin bir ürünüdür”, “din, insanın afyonudur”, “din, korkunun bir ürünüdür”, “din, insanların boş ve anlamsız korkularının bir ürünüdür” ve “din, feodalite dönemindeki kayırmanın, ayrımcılığın, sermayedarlığın ve yoksunluğun bir ürünüdür” sözlerine karşı ise Şeriatî gibi şu soruyu sormak lazım: hangi din? Şeriatî bu soruya şu şekilde cevap vermektedir;

...halkın korkusunun ve cehaletinin bir ürünü olan din, şirk dinidir ve halkın ilmi seviyesi ve bilinci arttıkça şirk dini yok olacaktır. İbrahimi dinler ise aşkın niyazların, insanın aleme hâkim olacak bir yönetime olan ihtiyacının, aczinin ve yaratılış gayesinin bir ürünüdür. İnsanın mutlak cemale, mutlak celale ve mutlak tekâmüle karşı olan aczinin ve niyazının bir ürünüdür. İbrahim'i dinler, bu şekilde insanın ruhi, felsefi ve toplumsal bütün ihtiyaçlarına cevap verirlerdi (Şeriatî, 2015: 35-37).

Din kelimesinin Kur 'ani kullanımı ise şu şekilde verilebilir: din, “hâkim otorite olarak Allah'a duyulan inancı takip eden mantıksal bir gereklilik olarak O'na duyulan teslimiyeti ve itaati, ölümden sonra dirilmeyi ve hesaba çekilmeyi, ödül ve ceza belirlenmesini ve uygulanmasını ve aynı zamanda neyin haram neyin helal olduğunu belirleyen kanunları içermektedir” (Mevdudi, 2016: 93). İslam kaynaklarında kabul edilen din tanımlarına bakıldığı zaman, aşkın bir alana, bir yaratıcıya inanma duygusunun insanda doğuştan mevcut olan bir duygu olduğu görülmektedir. Bunlara dayanarak inananlar için dinin kalbe, akla, vicdana ve ruha hitap ederek davranışların düzeltilmesine ve nefsin dizginlenmesine yardımcı bir huzur bulma alanı olarak varlık sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Her dinin, emir ve yasakları bulunmakta (normları) ve bunların uygulanıp uygulanmamasına bağlı olarak da yaptırımları ve mükâfatları bulunmaktadır.

Neredeyse bütün dinler, mensubu olan her bir bireye sorumluluklar yüklemekte ve sorumluluk bilinciyle hareket edilmesini beklemektedir. Çünkü “din, bireylere sağladığı psikolojik desteğin yanı sıra, aynı zamanda toplumun düzenine, birliğine ve sürekliliğine yardımcı olduğu için değer ifade etmektedir” (Kurt, 2018: 78). Ülkemizde de “Cumhuriyet öncesi Osmanlı devlet geleneği ve toplum yapısında, Cumhuriyet döneminin ise toplumsal ve siyasal yapısında din, en önemli toplumsal dinamiklerden biri olmuştur (Avcı, 2012: 20). İnanılan, itaat edilen yaratıcının emir ve yasaklarını içeren dinin normlarına uymak ise dindar ve dindarlık kavramları ile tanımlanmaktadır.

1.2. GENÇLER VE DİN

Türkiye’de gençlik ile ilgili konular son zamanlarda oldukça gündem oluşturmaya başlamıştır. Özellikle Z kuşağı başta olmak üzere gençlerin toplumsal kurum ve değerlere yaklaşımı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bu çalışmaların başında ise gençler ve din konusu gelmektedir. Din olgusu toplumları bir arada tutan en önemli toplumsal olgulardan biridir ve bu toplumsal olguya atfedilen önem ise gün geçtikçe değişmektedir. Bu durumlar ise sıklıkla genç kesimde görülebilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve yaygınlaşan sosyal medya platformları gençlerin dünyaya bakışını ve toplumsal olgulara yaklaşımını da etkileyebilmektedir.

Gençler ve din ile ilgili yapılan çalışmalarda gençlerin toplu olarak yapılan ibadetlere katılımdan ziyade bireysel olarak ibadet etmeyi tercih ettikleri ve ebeveynlerine oranla daha az ibadet ettikleri tespit edilmiştir (Gökçe ve Tekin, 2021; Çalışkan, 2021; Şen, 2019). Yapılan araştırmalar gençlerin dini inançlara inandığını fakat ibadet boyutunu arka planda bıraktıklarını göstermektedir. Yılmaz’ın (2013:138) yaptığı çalışmada da gençlerde dini inanç ön plana çıkarken ibadet boyutu biraz daha arka planda kalmıştır. Duman ve Akosman (2022) çalışmalarında gençlerin %90’ının Allah’ın varlığına ve birliğine inandıklarını, %87’sinin Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inandıklarını, %83’ünün ahirete inandıklarını, %87’sinin meleklerle inandığını ve %84’ünün ise kaza ve kadere inandığını tespit etmiştir. Yine aynı çalışmada gençlerin %34’ü düzenli olarak beş vakit namaz kıldıklarını, %75’i ramazan aylarında oruç tuttıklarını, %75’i imkânlar el verdiğinde hacca gitmek istediklerini, %81’i maddi durumu el verdiği sürece her yıl düzenli olarak zekât vereceklerini, %80’i kurbanı düzenli olarak kesmek istediklerini ve %62’si sürekli olarak günlük dua ettiklerini, %18’i her gün Kur’an okuduğunu ve %70’i ise zor durumlarında ilk koştukları kişinin Allah olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili yapılan başka bir çalışmada ise gençlerin özellikle dinin ibadet boyutuna ağırlık verdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Gökçe ve Tekin, 2021: 202).

Gençlik dönemi bir kimlik arayışının ve çeşitli sorgulamaların iç hesaplaşmasının yapıldığı bir dönemdir. Bu dönemde gençler çeşitli sorumluluklar üstlenme, belirli görev ve sorumluluklarla toplumsal hayatta aktif bir şekilde yer almaya başlamanın yanı sıra dini açıdan da mükellef sayılmaya başlandığı bir sürece girmektedirler. Sürecin sonunda ise bireyler dini anlamda kendilerini tanıma ve tanıtmaya eğilimlerine girmeye başlamaktadır ve ayrıca “dini grup veya cemaat içerisinde kendini tanımlama gerçekleşir” (Karasu, 2022: 117). Bu çoğu zaman tam tersi bir şekilde de sonuçlanabilmektedir. Örneğin gençler dini değerleri sorgulamaya, eleştirmeye ve geleneksel kalıp yargılara karşı çıkabilmektedir. Bir kimlik arayışında olan gençler çoğu zaman kendisini bir dini inanç şemsiyesi altında olan bir birey olarak tanımlayabiliyorken kimi zaman da herhangi bir dini inanç biçimine yakınlık duymamakta ve deistlik, ateistlik gibi anlayış kalıplarına göre kendini tanımlayabilmektedir.

2. DİNDAR-DİNDARLIK

Dindar veya dindarlık kavramlarının anlaşılması din kavramının açıklanmasıyla mümkündür. Din tanımının evrensel veya genel bir tanımı olmadığı için dindar veya dindarlık kavramlarının da her dine hatta neredeyse her davranışa özgü farklı tanımları bulunmaktadır. Tanımların yanı sıra, kişilerin dindarlığını veya dindarlık derecesini ölçmek

adına farklı ölçekler belirlenmiş ve araştırmalarda da kullanılmıştır. Dindarlık olgusu önemli olmakla birlikte bu çalışmadaki asıl amaç katılımcıların dindarlıklarını ölçmek olmamıştır. Çalışmanın odak noktası herhangi bir dini gruba mensup ve kendisini dindar olarak tanımlayan katılımcıların aile algısını ölçmektir. Temel araştırma amacı, kişinin dindarlığını ölçmek olmadığından çok fazla detaya inilmeden dindar-dindarlık kavramın tanımına kısaca değinilmiş ve araştırma için gerekli olabilecek kısımlar üzerinde durulmuştur. Dindarlık boyutlarına ilişkin ise ikinci başlıkta kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

2.1. DINDAR-DINDARLIK KAVRAMLARI

Dinin bireyin hayatındaki yansıması olarak ele alınan dindarlık her bireyin hayatında farklı şekillerde tezahür edebilmektedir. TDK'de dindar, "din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin" anlamındadır. Dindar, dini kaidelere riayet eden, onu hakkıyla yerine getiren, mütedeyyin" (Türk Dil Kurumu: 2019) olarak verilmektedir. Başka bir ifadeyle dindar, kâinata nerede bulunursa bulunsun, her ne durumda olursa olsun, her kim ile birlikte olursa olsun inandığı dinin yaratıcısına itaat eden, itaati ispatlamak için ibadet eden, dini ibadet ve ayinler dışında da yaratıcı ile bağlantısını hiçbir şekilde kesmeyen kişidir. Yani dindar insan dinin öğretilerinin doğruluğunu kabul eden kimsedir (Sevindik, 2015: 11). "Dindar, bağlı bulunduğu dinin emir ve yasaklarına hakkıyla uyan, dinine kuvvetle bağlı olup gereklerini yerine getiren kimse demektir" (Bilgin, 2014).

Dindar bir kişi de özellikle şu bilinçlerin yerleşmiş olması beklenmektedir; her şeyin yaratıcıdan olduğuna inanmak, inandığı için ibadet ve itaat etmek. Din kelimesini açıklarken de ifade ettiğimiz gibi her din, mensubu olan her birey için belirli bir sorumluluk istemektedir. Bu sorumluluk ise inanılan dinin yaratıcısı tarafından belirlenen emir-yasaklar veya helal-haramlar noktasında hareket etmekle yani bunu hayatın her alanına taşımakla yerine getirilmektedir (Doğan, 2016: 25-30). Dindar kavramının da din kavramı gibi tek bir dine göre açıklaması yapılamamaktadır, çünkü bir dine göre dindar olan bir insan başka bir dine göre dindar sayılmayabilir. İslam dini için dindar bir kimse, evrendeki her şeyin yaratıcısı olan Allah'a şartsız ve şüphesiz inanan, inanmanın gereği olarak ibadetleri ve ahlaken gerekli tüm yükümlülükleri yerine getiren kişidir. "Dinin bireyin hayatında aldığı şekil" olarak dindarlık, bireyin zihin dünyasında, duygularında ve davranışlarında kendini gösterdiği için bugün dindarlık çok boyutlu olarak ele alınmakta ve incelenmektedir" (Peker, 2012: 42). Dindar veya dindarlık kavramları daha çok, mensup olunan dinin gereklerini yapmakla tanımlanan kavramlar olsalar da bu tanımlar herkes için bu şekilde kabul görmemektedir. Örneğin, dinin tüm gereksinimlerini eksiksiz yerine getiren bir kişi kendisini dindar olarak tanımlamazken, tam aksine kişi, mensup olduğu dinin hiçbir gereksinimini yerine getirmeden sadece "yaratıcı" inancı olduğu için kendisini dindar olarak tanımlayabilmektedir.

Özetle "insan ile yaratıcı arasındaki manevi iletişime inanç, bu iletişim ile birlikte oluşan ilişkiler bütününe din ve tüm bu sürecin kişinin yaşamın aksetmesine de dindarlık denilmektedir" (Onay, 2002: 17). Toplumlar dindar insanları mensup oldukları dinin gereklerini yerine getirmesi açısından rol modeller olarak önemsemektedir.

2.2. DİNDARLIĞIN BOYUTLARI

Dindarlık kişinin herhangi bir dini kabul etme ve bu dinin sunmuş olduğu kurallar çerçevesinde bir yaşam tarzı sürdürmeye çalışması olarak tanımlanmaktadır. Dindarlık kavramının tam olarak ne içerdiği veya hangi pratikler üzerinden ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğiyle ilgili tartışmalar olmakla birlikte öne çıkan ve kabul gören temel yaklaşım ise Glock tarafından ortaya atılan çalışma olmuştur. Dindarlığın boyutları ile ilgili özellikle referans alınan önemli düşünürlerden biri olan Glock din sosyolojisi alanında yapmış olduğu önemli çalışmalarıyla bilinmektedir. Glock dindarlığın çeşitli boyutlarının olduğunu öne sürerek dindarlığın öne sürülmesi için bu boyutların dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Glock'e göre bu boyutlar dinin tecrübe, inanç, ibadet, bilgi ve etkileme boyutu olmak üzere beş temel kategoriden oluşmaktadır (Glock, 1998). Ülkemizde de bu beş temel boyut dikkate alınarak çeşitli dindarlık ölçekleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Dinin tecrübe boyutu, dindar insanların herhangi bir zaman diliminde ilahi gücün varlığını, desteğini hissetmeleri veya duygularında bunu fark etmeleri olarak bilinmektedir. Örneğin aldığı bir dua sonucu kazadan kurtulduğunu düşünme veya zor bir durumdan kolayca çıkabilmenin yapılan iyilikler sayesinde olduğuna inanma gibi. İnanç boyutu ise bireyin mensup olduğu dinin belirlemiş olduğu ilkelere inanmasını ifade etmektedir. Çünkü "inanç, iman etmekle yani dinin temel kabullerini içselleştirmekle mümkün olabilmektedir" (Duman ve Akosman, 2022: 155). İslam dini için Allah'a, peygamberlere, meleklerle inanma gibi durumlar dindarlığın inanç boyutunu oluşturmaktadır. Her din mensuplarından belirlemiş olduğu çeşitli ritüelleri yapmasını beklemektedir. Bu ritüellerin yapılması ise dindarlığın ibadet boyutunu oluşturmaktadır. İslam dini açısından dua, namaz, hac gibi ibadetler örnek verilebilir. Bilgi boyutu inanılan dinin öğretilerine ilişkin yeterli düzeyde bir bilginin olmasını ifade etmektedir. Etkileme boyutu ile ise kişinin dünya hayatında dinin ne kadar etkili olduğunun belirlenmesine yönelik oluşturulan son kategoridir.

Dindarlığın beş temel boyutunun hepsi önemli olmakla birlikte özellikle inanç boyutu diğer bütün boyutların temelini oluşturmaktadır. Bütün dinlerin hemen hemen hepsi inancı zorunlu bir şart olarak belirlemişlerdir. Çünkü inanç çeşitli mekânlarda ve zamanlarda olan insanların bir çatı altında toplanmasının da ilk koşuludur. Semavi dinlerin günümüze kadar ulaşmasında en etkili olan boyut veya geçmiş mensupları ile günümüz mensuplarını birleştiren en önemli unsur yine inançları ve inançları gereği sergilemiş oldukları pratikleri olmuştur.

Ülkemizde Glock'un belirlemiş olduğu dindarlık boyutları referans alınmakla birlikte dindarlığın çeşitli boyutlarının olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin dindarlığın boyutlarına ilişkin yaptığı çalışmada Peker (2012), Kur'an ayetlerini referans alarak dindarlığın boyutlarını belirlemeye çalışmıştır. Peker'e göre Kur'an-ı Kerim'de dindarlığın inanç, ibadet, ahlak, düşünce, duygu, bilgi boyutları bulunmaktadır. Bunlara ilaveten bütün boyutları kapsayan temel boyutun ise amel boyutunun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dinin inanç ve ibadet boyutuyla ilgili yukarıda örnekler verilmişti. Dinin ahlak boyutu, kişinin sabırlı olması, yardımsever olması, sözünde durması gibi eylemleri ile ele alınmaktadır. Düşünce boyutu ile insanın Allah'ın yarattığı her şeyi belirli bir mantık süzgecinden geçirerek düşünmesi ve yaşananların Allah'ın izni dahilinde olduğuna tefekkür etmesi kastedilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde Yüce Allah insanlara akletmez misiniz? düşünmez misiniz? gibi ifadelerle aklın ve sorgulayarak

inanmanın önemini vurgulamaktadır. Duygu boyutu ile ifade edilmek istenen, yapılan eylemlerde Allah'ın sevgisini kazanmak, Allah'tan korkmak, tövbe etmek, pişman olmak, üzülme gibi duygular anlatılmak istenmektedir. Bilgi boyutu insanların kendi yaratılışıyla, hayatın anlamıyla, insanlar arasındaki ilişkilerle ilgili bilgilerinin öğrenilmesini içermektedir. Örneğin insanın yaratılışının nasıl olduğu, ibadetlerin nasıl yapılması gerektiği, öldükten sonra yeni bir hayatın başlangıcının olduğunun araştırılması ve bilinmesi bu boyut altında değerlendirilmektedir.

3. GENÇLİK

3.1. GENÇLİK KAVRAMI

En genel anlamıyla gençlik insanların çocukluk evresinden yetişkinlik evresine geçmiş oldukları dönemi tanımlayabilmek için kullanılmaktadır. Gençlik çağı veya dönemi hem psikolojik hem biyolojik hem de sosyolojik bir olgu olarak ele alınmaktadır (Kurttaş, 2017: 516). Çünkü insan hayatının önemli bir dönemi olan gençlik çağı, biyolojik, psikolojik, sosyolojik yönü ile insanın bedensel, ruhsal, sosyal, ahlaki gelişmesinde ve kişiliğinin oluşmasında hassas bir dönemi kapsamaktadır. Gençlik dönemi, bir yönüyle çatışmanın, huzursuzlukların, kararsızlıkların yaşandığı bir dönem iken diğer bir yönüyle ise çeşitli hayallerin, heveslerin, heyecanların ve yeni bir kimlik arayışının olduğu bir dönemdir. Bu yüzden, "toplumun içinde bulunduğu buhranlardan en fazla etkilenen kesim de yine gençlik kesimidir" (Can 2014: 5). Gençlik dönemi ruhsal, fiziksel gibi birçok olguda meydana gelen değişimlerin bir sonucu olarak insan hayatının en karmaşık dönemini kapsamaktadır (Duman ve Akosman, 2022: 7). Gelişim dönemlerinin önemli bir parçası olan gençlik (Koç, 2004: 231-256) ergenliğin de içerisinde olduğu bu dönem hem gençler hem de aileleri açısından oldukça sancılı bir dönem olarak geçirilebilmektedir.

Gençlik evresinin ne zaman olduğuna ilişkin farklı kabuller olmasına rağmen gençlik temelde "okuyan veya tam olarak meslek sahibi olamamış, evlenmemiş, anne ve babası ile beraber yaşayan veya anne ve babasının desteğinde yaşamını sürdüren kişidir" (Kulaksızoğlu, 1990: 135). Gençlik dönemi hem birey hem de toplum açısından en dinamik ve enerjik kesim olarak kabul edilmektedir (Gürses ve Gürses, 1997: 47). Bu kişiler toplumun en dinamik ve hareketli unsuru olarak aslın da geleceğin de en önemli emanetçileridir (Şen, 2011: 90). Gençliğin ilk adımı sayılabilecek ergenlik dönemi, doğası itibarıyla bunalımlı bir hayat devresi olarak bilinmektedir ve kabul edilmektedir. Gençler bu dönemde kendini tanıma ve tanımlama, toplumdaki rolünü ve hayattaki amacını belirleme konusunda ciddi sıkıntılar çekmektedir dolayısıyla gençler, bir kimlik bunalımı yaşamaktadırlar.

Yaşanılan bu kimlik bunalımının temelinde, hızla değişen ve gelişen toplum şartları içerisinde farklı rol beklentileri, tercihe edilecek farklı durumların sayıca artması, toplumun onlara dayattığı toplumsal roller ve neticesinde yaptırımların etkisi gibi nedenler bulunmaktadır. "Gencin içinde bulunduğu kriz döneminden başarıyla çıkıp yetişkin bir birey olarak yaşamını sürdürebilmesi öncelikle kimlik ve kişilik sorunlarına sağlam çözümler üretebilmesine bağlıdır." (Çapcıoğlu, 2014: 72). Dönemin ruhuna göre bulunan toplumun dini, siyasi, kültürel vb. olaylarında gençler kimi zaman aktif bir aktör, kimi zaman pasif bir vatandaş, kimi zaman da muhalif bir kitle olarak şekil almış veya şekillendirilmiştir. Dolayısıyla denilebilir ki, "Çiftçinin ekip yetiştirdiği mahsulü, gelen yıl

için ne kadar lüzumlu ise, fabrikaların depo edilen hammaddesi o fabrika için ne kadar önemli ise, ordunun yedek harp malzemesi ne kadar mühim ise, milletlerin hayatîyetleri ve gelecekleri için de gençlik o kadar mühim ve değerlidir” (Hatipoğlu, 2014).

Yukarıda da değindiğimiz gibi gençlik dönemi, kişinin kendisini, ailesini, kültürünü, yaşadığı toplumu ve mensup olduğu dini inancı sorgulama ve bu sorgulama sonucu yeni bir kimlik inşa etme isteği üzerine odaklanan bunalımlı bir dönemdir. Toplumda önemli olarak kabul edilen aile ve siyaset kurumları, cemaat- tarikat gibi dini gruplar, bu dönemde gençleri kendi kurumsal veya toplumsal bünyesinde tutabilmek için çaba sarf etmekte ve çoğu zaman birbirleriyle çatışabilmektedirler. Örneğin “dini bir grup için en ideal genç mensup olduğu dini grubun isteklerini sorgusuz yerine getirebilen, itaat eden bir genç iken, siyaset kurumu için en ideal genç, her türlü durumda mevcut statükoyu savunan, sürdüren ve yasalara itaat eden genç olarak kabul edilmektedir” (Hökelekli, 2016: 71). Ergenlik döneminin ilk evrelerinde gençlerin kişilik ve karakter gelişiminde dini inanç ve öğretilerin, ahlaki ve toplumsal değerlerin, ailenin, arkadaş çevresinin, eğitimin, siyasi veya dini gruplar gibi yapıların çok önemli bir yeri olduğu inkâr edilemez bir gerçekliktir. Gençliğin dönemi kişinin bulunduğu toplumun mevcut değerlerini sorgulayarak kendisine yeni bir kimlik inşa etme dönemi olabileceği gibi kendisini hiçbir değerle bütünleştirmeden sahip olduğu kimliği de yitirebilecek bir şüphe ve kararsızlıklar dönemi de olabilmektedir. Gençlik döneminde birçok konu sorgulanmakla birlikte “toplumsal hayatın (gündelik yaşamın) her alanına sızan bir güç unsuru ve kontrol mekanizması olan” (Avcı, 2012: 9) din ve inanç konusu bunlardan en çok tartışılan iki konu olarak gündeme gelmektedir. Dinin sorgulanmasının altında yatan en önemli nedenler psikolojik, kültürel, sosyal vb. olarak sayılabilir. Çünkü gençlik döneminde, bağımsızlık duygusunun ağır basması, cinsel dürtüler, hayatı anlamlandırma çabası, yeterli bir düzeyde verilemeyen dini bilgiler, farklı yapılarda oluşan dini yapılar, din görevlilerinin veya kendisini dindar olarak tanımlayan kesimlerin hal ve hareketleri gibi konular gençlerin toplumdaki mevcut dini, sorgulamasına ve yeni bir din arayışına girmesine sebebiyet vermektedir. Kişi yeni bir kimlik arayışına girmektedir. Fakat “ergenlikte kimlik arayışı; aile bağlarıyla, arkadaş ilişkileriyle, meslek seçimiyle, toplumdaki konumuyla, amaçlarıyla, dünya görüşü ve yaşam anlayışıyla var olabilen bir duygudur” (Şen, 2011: 90). Arayış sonucu gençlerin kimisi üyesi olduğu toplumun mevcut dini inancını bireysel olarak taklit ederken, kimisi ailesinden, çevresinden gördüğü veya kendi sorgulamasının bir sonucu olarak kendisine yakın hissettiği cemaat, tarikat gibi yorum farklılıkları sonucunda ortaya çıkan dini bir gruba dâhil olabilmektedir.

Kısacası geçmişten günümüze gençlik her yönüyle bir öğrenme, sorgulama ve de topluma açılma dönemi olarak toplumun her kesimi için önem arz eden bir dönem olarak kabul edilmektedir. Çünkü gençlik, bir milletin her türlü değerleriyle varlığını devam ettirebilmesinin garantisidir ve en önemlisi de bir milletin yapıcısı olabildiği gibi yıkıcısı da olabilmektedir.

3.2. GENÇLERİN KARARLARINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Gençlerin herhangi bir olaya yaklaşımında etkili olan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin hemen hemen hepsi bireylerin kararlarını kısıtlayan ve düzenleyen toplumsal olgulardan oluşmaktadır. Gençlerin kararlarında etkili olan ilk beş olgu ise sırasıyla şu şekildedir.

Gençlerin yaklaşımlarını etkileyen toplumsal olgularına başında *aile* gelmektedir. Çünkü “aile çocukların yetiştirilmesi ve sosyal özellikleri kazanmasından sorumludur” (Melanlıoğlu, 2012: 66). Gençler toplumsal hayata atıldıklarında aileden aldığı ve sahip olduğu birikimlerle çevresiyle iletişim kurmaktadır (Tosunoğlu, 1999). Dolayısıyla bireylerin kararlarında, davranış kalıplarında, yaşayış biçimlerinde, ilişkilerinde, siyasal tercihlerinde ve toplumsal olaylara yaklaşımında özellikle aile belirleyici en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut çalışmada da gençlerin %77,3’ü önemli konularda yol gösterici olması ve danışılması gibi nedenlerle mutlaka her ailede bir aile büyüğünün bulunması gerektiğini düşünmektedir. Bu sonuç gençlerin kararlarında ailenin etkisini ortaya koyması açısından önemlidir.

Gençlerin karar vermelerinde ve çeşitli yaklaşımlar geliştirmelerinde ikinci en önemli olgu ise *dindir*. Çünkü din bireyler açısından bağlayıcılığı olan önemli bir toplumsal gerçekliktir. Gençler yaşam tarzlarında dini referansları da dikkate alarak hareket etmeye çalışmaktadır (Gökçe ve Tekin, 2022). Günümüzde din ve aile olgusunun gençlerin kararları üzerindeki etkisi azalmasına rağmen halen daha ilk sıralarda yer almaktadır. Mevcut çalışmada da katılımcı gençlerin %68,2’si alışverişlerinde dini önceliklerinin önemli olduğunu, %74,3’ü aile ve sosyal ilişkilerinde dini önceliklerinin ön planda olduğunu, %66,8’i günümüzde aile içerisinde yaşanan sorunların çoğunun dini inançların ciddiye alınmamasından kaynaklandığını ve %65,6’sı ise aile içi anlaşmazlıklarda medeni kurumlardan ziyade dini ölçütlere göre ve aile büyüklerinin kararlarına danışılarak çözülmesi gerektiğini belirtmiştir (Tablo 49). Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar gençlerin kararlarında özellikle dinin etkisinin büyük olduğu görülmektedir.

Bir diğer önemli olgu ise *eğitimidir*. Yapılan çeşitli araştırmalarda gençlerin farklı konulara ilişkin yaklaşımlarında eğitim düzeyinin önemli ve belirleyici bir faktör olduğu tespit edilmiştir.

Günümüzde gençlerin yaklaşımlarında etkili olan bir diğer faktör ise *akran* etkisidir. Aydın Aslaner (2021) gençlerle ilgili bir çalışmada gençlerin kararlarında akran etkisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Son olarak günümüz gençlerinin yaklaşımlarında en önemli etken ise sosyal medyadır. Sosyal medya gençlerin vazgeçilmez bir alanıdır ve adeta yeni bir yaşam tarzlarını sürdürdükleri yeni bir dünyadır. Yapılan çeşitli araştırmalarda gençler özellikle sosyal medyanın etkisiyle farklı yaklaşımlar geliştirdiklerini belirtmiştir (Sarı Ertem ve Korhan, 2019: 215). Çünkü gençler vakitlerinin büyük bir bölümünü ailesiyle geçirmekten ziyade sosyal medyada geçirmeyi tercih etmektedir.

4. TOPLUMSAL DEĞİŞME

4.1. TOPLUMSAL DEĞİŞME KAVRAMI

İnsanlarda fitrat veya yaratılış gereği bulunan temel ihtiyaçlar, bir arada olma ya da grup kurma zorunluluğunu doğurmuştur. İnsanın ihtiyaçlarının giderilmesi, yaşamaya devam edebilmesi, doğanın güçlerine karşı koyabilmesi gibi sebepler, insanları bir arada yaşamaya zorlamıştır. “Doğa üzerinde bir arada olmak gerçeğinden hareket ederek, bugünkü sosyoloji, toplumu, insanların doğa ile ilişkilerinin ve kendi aralarındaki ilişkilerin bir bütünü olarak tanımlamaktadır” (Ergun, 1974: 143). Bu insan ilişkilerinin ve toplumun

dinamik yapısı, sürekli bir hareket halindedir. İnsan sosyal varlık olması neticesinde hem çevresini etkileyebilmekte hem de çevresinden etkilenebilmektedir. Dolayısıyla “insan yaşadığı dünya içerisinde çeşitli faktörlerin etkisi altında olduğuna göre değişim olayı ile sürekli karlı karşıyadır” (Şener, 2005: 133). Neredeyse bütün toplumların temel olgularından ve toplumsal hareketliliklerinin kaynağı olan değişme veya toplumsal değişme, özellikle sosyologların üzerinde kafa yordukları bir kavramdır.

Toplum, insan ilişkilerini bir bütün içerisinde bünyesinde bulunduran ve zamanın ruhuna uygun olarak (küreselleşmenin de etkisiyle) değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Toplumun temel yapısını oluşturan insan dinamik bir ruh ve bedene sahip olduğundan dolayı sürekli aynı kalmamakta ve farklılaşmaktadır. Dolayısıyla toplum da insan ve insan ilişkilerinden oluştuğu için sürekli değişime açık bir bünyeye sahiptir. Nasıl ki insan bedeni olgunlaşıp geliştikçe değişiyorsa aynı şekilde toplumlar da geliştikçe değişebilmektedir. Gelişim veya dönüşümlerle toplumda meydana gelen hareketliğe toplumsal değişme denilmektedir. Değişim, bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünüdür.

“Değişim; insan, zaman ve mekânla doğrudan ilişkilidir. Odak noktası insan olsa da bir toplum, bir mekân üzerinde olur ve bu kısa bir süreç değildir” (Sarıçiçek, 2018: 13). Kongar toplumsal değişmeyi, “temelinde teknolojik değişimin yattığı, insanlar arası ilişkilerin değişmesidir” şeklinde tanımlamıştır (Kongar, 2012: 24). Yani Kongar, değişmeyi toplumsal bir olgu ve olay olarak görmektedir. Değişimin temelinde insani ilişkilerin olduğunu savunmakla birlikte, toplumsal değerlerin, üretim ve mülkiyetin değişmesine bağlı olarak ortaya çıkan bir olgu olduğunu belirtmektedir. Hayatın belki de kaçınılmaz bir olgusu olarak değişim, bilimlerin modernleşmesiyle birlikte önemli bir araştırma konusu olmuştur. Değişimin toplum veya birey üzerindeki zorunluluğu, toplum ve birey için ne gibi artı veya eksi yönlerinin olduğu konusu sürekli zihinleri meşgul etmiştir.

Toplum bireylerden oluşan bütüncül bir yapıdır ve bireyde meydana gelen değişimler, zorunlu olarak gerçekleşen insani süreçlerdir. Dolayısıyla bireyde veya bireylerde meydana gelen değişimler doğrudan topluma da yansımaktadır. Bu yüzden değişime hem dâhil hem de müdahil olan, birey ve bireye bağlı olarak da toplumun kendisidir. Toplumun değişmesi bireyin, bireylerin değişmesi ise toplumun değişmesi demektir.

Toplumsal değişme, mekân ve zaman faktörlerinden etkilenecek, toplumun yapısının, geleneklerinin, kültürünün kısacası toplumsal davranışlarının zaman içerisinde farklılaşmasıdır. Toplumları oluşturan birey, kurum ve bunların birbirleriyle ilişkilerinden doğan insani ve de zorunlu bir süreçtir. Değişme veya toplumsal değişme kaçınılmazdır, her bireyde ve toplumda iyi veya kötü mutlaka meydana gelen sürekli bir eylem halidir. Toplumları oluşturan birey, kültür gibi öğeler birbirinden farklı olduğundan meydana gelen değişimin hızı da toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. “Toplumsal bir olgu ve aynı zamanda toplumsal bir olay olan toplumsal değişme, her toplumda bulunan belirli bir hızı, belirli bir yönü ve belirli bir boyutu olan bir kavramdır. Ancak her toplumda değişimin hızı, yönü ve boyutu farklıdır” (Apalı, 2016: 404). Toplumun herhangi bir öğesinde meydana gelen bir değişim zorunlu olarak diğer öğeleri de etkilemektedir ve bu öğeler olumlu ya da olumsuz olarak farklılaşabilmektedir. Toplumsal değişim bütün toplumsal kurumlarda görülmektedir fakat toplumun manevi özelliklerine nazaran maddi özelliklerinde daha hızlı gerçekleşebilmektedir.

Spencer, Comte, Weber, Marx, Durkheim gibi önemli sosyologlar toplumsal değişmeyi farklı şekillerde ele almışlardır. Spencer, değişmeyi evrim modeli ile açıklamaktadır. Spencer'a göre, toplum evrim geçirerek farklılaşacaktır ve bu farklılaşma zorunlu olarak karşılıklı bağımlılık yaratacaktır. Bunun sonucunda evrimi tamamlayan toplum ve yapısı, endüstriyel bir düzene kavuşacaktır (Bozkurt, 2013: 32-33). Comte, toplumsal değişmeyi art arda gelen üç aşamada inceler. Bunlar sırasıyla teolojik, metafizik ve pozitivist aşamalarıdır. Comte'a göre bu evrimlerden sonra toplum mükemmeliyetçiliğe evrilecektir (Bozkurt, 2013: 30-31). Weber, kültürel ve toplumsal boyutta ele aldığı değişimin temel sebebini toplumsal eylem olarak ele almaktadır. Toplumun giderek rasyonelliğe evrileceğini savunan Weber, bunun için bireylerin eylemlerinin birbiriyle etkileşim içinde olması gerektiğini ve bu şekilde toplumsal eylemin anlamlı olacağını vurgulamaktadır (Karkıner, 2011: 29). Marx, değişimin temel kaynağı olarak çatışmayı ele almıştır. Marx'a göre toplumsal çatışma zorunlu olarak ilerlemeyi doğurur ve toplumlar sırasıyla ilkel-feodal-köleci-kapitalist-sosyalist aşamalardan geçerek sosyalist topluma doğru geçiş yapacaktır. "Marx, alt yapının üst yapıyı belirlediği tezini savunarak tarihsel değişimlerin ardındaki itici gücün ekonomik güçler olduğunu belirtir" (Slattery, 2015: 103). Son olarak Durkheim, toplumsal değişimin temelinde iş bölümü olduğunu savunmaktadır. Ona göre nüfus ile doğru orantılı olan iş bölümü geliştikçe değişim de meydana gelecektir.

Toplumsal değişimler toplumun her kesiminde ve bireyinde görülmekle birlikte bu değişimin en çok yansıdığı önemli ve çekirdek kurumlarından biri de ailedir. Burada şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır: genel hatlarıyla açıklanan değişim kavramı dikkate alınarak aile ve ailedeki değişimler nasıl incelenebilir? Bir sonraki kısım, bu konu etrafındaki tartışmaları ele almaktadır.

4.2. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE AİLE

Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir diyen Herakleitos bu ifadesiyle aslında zaman içerisinde her şeyin sürekli olarak bir değişime uğrayacağı gerçeğini vurgulamaktadır. Toplumsal değişimler maddelerin, nesnelerin kaderi olduğu gibi kurumların da kaderinde bulunmaktadır. Özellikle de aile kurumu değişimlerin en özgül örneklerini taşıyan temel kurumlardan birisidir. Aile, bireyleri sonraki yaşamlarına hazırlayan eğitici ve öğretici bir kurumdur. Dolayısıyla bu kurumda yaşanan her türlü değişim doğal olarak bireylerin davranışlarına ve diğer kurumlardaki pratiklerine de yansiyabilmektedir. Ailenin en yaygın olarak kabul edilen üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar, cinsellik, doğurganlık ve birincil sosyal ilişkilerdir (toplumsallaşmadır) (Berger ve Berger, 1979: 94). Fakat günümüzde yaşanan toplumsal değişimler, kentleşmenin giderek artması, özgürlük şemsiyesi altında çeşitli seslerin yükselmesi gibi durumlara neden olan modernleşme ile birlikte ailenin bu işlevleri giderek arka planda tutulmaya çalışılmaktadır. Örneğin bireyselleşme ile birlikte aile bağları çözülmeye ve birincil ilişkiler yavaş yavaş kopmaya başlamıştır. Yine ailenin cinsellik ve cinsellikle ilişkili olan doğurganlık işlevi ise ortaya çıkan yeni evlilik (eş cinsel evlilik gibi) ve aile türleri ile birlikte giderek işlevsizleştirilmeye çalışılmaktadır.

Toplumsal değişim, aile biçimlerini de etkilemiştir ve aile geleneksel aile biçiminden çekirdek aileye hızlıca bir geçiş yaşamıştır. "Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında da değişimler" (Bayer, 2013: 104) yaşanmaktadır. Günümüzde artık aile akrabalarından daha izole olarak

görülmektedir (Bozkurt, 2013: 268). Yine üretim merkezli aile giderek bir tüketim merkezi haline gelmiştir ve üretici olan aile bireyleri de aktif birer tüketici olmaya başlamıştır.

Geleneksel değerlerin ve toplumsal norm ve kuralların da giderek değiştiği bir ortamda aile kurumu yeni değerlerle bütünleşememenin çaresizliğini yaşamaktadır (Sayın, 1995: 152). Çünkü modern toplumların yaklaşımları geleneksel aile yaklaşımlarından oldukça farklıdır ve kendilerine özgü yaklaşım ve hizmetleri bulunmaktadır (Özgüven, 2000: 5). 20. yüzyıla kadar geleneksel kodlarla varlığını sürdüren aile kurumunda ilişkiler genellikle dikey bir biçimdeydi, evin otoritesi genellikle babanın elinde bulunmaktaydı ve anneler de çocuklar üzerinde otorite sahibiydi (Öztürk, 2007: 191). Fakat günümüzde kadınların iş hayatında daha aktif olarak yer almaları, internet ve sosyal medya platformlarının kullanılması, eğitim seviyesinin artması, evlilik yaşının artması, bireysel yaşam tarzlarının artması gibi durumlar aile kurumunu etkilemiştir, değiştirmiş ve dönüştürmüştür.

Toplumsal değişimler olumlu ve olumsuz sonuçların her ikisini de bünyesinde barındıran toplumsal bir olgudur. Aile kurumunu bazı noktalarda olumsuz etkilemesinin yanı sıra olumlu şekilde etkilediği sonuçlar da bulunmaktadır. Örneğin eğitim seviyesi daha yüksek olan aile bireyleri olmaya başlamıştır, evlenecek olan çiftler bilinçli bir evlilik yapmayı istemektedir ve erken yaşta evlilikler giderek azalmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken temel nokta ise toplumsal değişimlerin aileyi olumlu-olumsuz etkilemesine rağmen ortadan kaldıramadığı fakat dönüştürdüğü gerçeğidir.

Özetle toplumsal değişim ile birlikte artık evlilik ve aile ile ilgili geleneksel yaklaşımlar yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır. Örneğin görücü usulü evliliklerin yerini yeni evlilik görüşmeleri almıştır, geleneksel ailenin yerini çekirdek aile yaşantısı almıştır, eş seçiminde ailenin kararlarından ziyade evlenecek olan bireylerin kararları ön plandadır, eşcinsel evlilikler gibi yeni evlilikler, birliktelikler ve aile türleri konuşulmakta, evliliğe bakış değişmekte ve evlilik yaşı da giderek artmaktadır. Aile kurumu değişimlerden payını almasına rağmen tam anlamıyla ortadan kalkmamıştır ve kalkması da muhtemel değildir. Çünkü insanlar üzerinde zorlayıcılığı, kısıtlayıcılığı ve yönlendirici yönleri olan çeşitli dini inançlarda ve toplumsal değerlerde aile kurumu teşvik edilmektedir. Örneğin Yahudilik inancı bekâr kalmayı çok büyük bir günah olarak görmekte, Hristiyanlık inancı evliliğin kutsallığını vurgulayarak eşlerin her birini bir beden olarak ele almakta (Karaman, 2011: 167) ve İslam'da da ise evlilik ve aile çeşitli ayet ve hadislerde yer alan önemli konuların başında gelmektedir. Dolayısıyla bireyler toplumdan soyutlanamayacağı için bu toplumsal gerçekle mutlaka bir gün tanışacaktır. Herkesin mutlaka evlenmesi gerekmektedir diye bir zorunluluk olmamasına rağmen insan fıtratı bunu gerekli kılmaktadır. "Genel olarak söylenebilir ki tüm zaman ve mekânlarda bir şekilde evlilik görülmektedir. İşte bu, evliliğin insanların ferdi ve toplumsal hayatındaki oldukça önemli rolüne ve evrenselliği anlamına gelmektedir" (Bustan, 2015: 19). İslam dini açısından değerlendirildiğinde fıtrat gereği insanların kadın ve erkek olarak iki farklı cinsten yaratılmasının temel nedeni insanların evlenip neslini devam ettirmelerinin sağlanmasıdır.

4.3. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE GENÇLİK

Gençler toplumsal hareketlenmenin ve değişimlerin temel taşıyıcı kesimini oluşturmaktadır. "Gençlik, bir toplumda toplumsal değişim ve gelişmenin yönü, seyri ve

niteliğini yansıması bakımından önemli bir kategoridir” (Dindar, 2020: 259). Ebeveynlerine oranla gençler sosyal değişimleri daha çok arzulamakta ve normal karşılamaktadır. Gençlerin değişimden yana olmaları ve ailelerinin ise geleneksel kalıplardan yana tutum sergilemeleri ise kuşak çatışmasını beraberinde getirmektedir. Gençler özellikle sosyal medyanın etkisiyle yeni yaşam tarzlarını merak etmekte ve daha küresel düşünme arzusunu taşımaktadır. Gençlerin bu değişimleri ise toplum tarafından eleştirilmekte ve kabul görmemektedir. Fakat toplumun zaman içerisinde değerlerin dönüştüğünü, bu değerlerin yerine yeni değerlerin geldiğini ve bunun da gençlerin davranışların da etkilerinin olduğu gerçeğini kabul etmesi gerekmektedir. Çünkü gençlerin yaşadığı dünya değiştiği gibi gençlerin dünyayı algılama biçimleri de gittikçe değişmektedir (Düzgüner, 2015: 107).

Modernleşme, hızlı sanayileşme, teknolojik araçların çeşitlenmesi, gelişmesi ve yaygınlaşması gibi durumlar gençlerin yaşayış ve düşünme tarzında ciddi değişimlerin yaşanmasında etkili olan birincil faktörlerdir. Özellikle de sanayileşme sonrasında teknolojinin etkisinde kalan gençler sömürünün ve tüketimin de en büyük nesnesi olarak görülmektedir (Dağ, 2023: 35). Günümüzde gençlerin toplumsal değerlere ilişkin yaklaşımları tamamıyla değişmemiştir fakat toplumsal değerlere ilişkin geliştirilen yaklaşımlar gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Gençler artık sadece somut toplumsal hayat içerisinde değil aynı zamanda sanal sosyal medya platformlarında da yaşamaktadır hatta çoğunlukla sosyal medya hayatını tercih etmektedir. Bu nedenle gençler toplumsal değişimlere ayak uydurabilmek ve toplumsal değişimlerin yeniden ve yeniden yaşanmasını sağlamak için üç boyutta kimlik geliştirmek zorundadır. Bunlar “kişisel kimlik, sosyal kimlik ve sanal kimliktir” (Düzgüner, 2015: 110). Gençlerin yaşantısında en önemli olan kimlik ise sanal kimliklerdir. Gençler sanal kimliklerini istedikleri şekillerde oluşturabilmekte, arttırabilmekte ve değiştirebilmektedir. Sanal kimliği ile diğer kimlikleri uyuşmayan gençler toplumsal ilişkilerde ciddi sorunlar da yaşayabilmektedir.

Bireyin en verimli çağı olan gençlik çağı geçmişe oranla daha hızlı bir değişim geçirebilmekte ve değişimleri de tetikleyebilmektedir. Toplumsal değişimler ile birlikte toplumsal yaşantının, malların, hizmetlerin değişmesinin en önemli aktörü veya nesnesi gençlerdir. Her dönemin genci kendi döneminin sağlamış olduğu imkânlar dahilinde bir yaşam tarzı geliştirebilmektedir. Örneğin Türkiye’de 68 kuşağı dönemin ruhuna uygun olarak politik düzlemde varlık gösterirken 90 kuşağı daha çok popüler kültürün etkisinde kalarak varlık göstermiştir. Günümüzde ise internet ve sosyal medya platformları gençlerin kimlik geliştirmelerinde oldukça etkilidir. Elbette tamamıyla ebeveynlerinden farklı bir gençlik kuşağı bulunduğunu söylemek doğru olmamakla beraber dönemin ruhuna özgün olarak geliştirdikleri kimlikleri dolayısıyla ebeveynlerinden farklılaşan ve farklılaşması gereken yönlerinin olduğunu belirtmekte yanlış olmayacaktır.

5. AİLE VE AİLEDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER

5.1. AİLE KAVRAMI

Bir cemiyeti, toplumu ayakta tutan ona ne yönde ve nasıl gitmesini telkin eden, yol ve istikamet veren üç kurum bulunmaktadır. Bunlar; aile, çevre ve okul (eğitim)’ dur. Aile, aralarında kan bağı olan ve aynı soydan gelen küçük bir gruptan oluşan önemli bir sosyal

kurumdur (Kayhan, 2017: 103). Başka bir ifadeyle aile, toplumun ve bireyin pusulası ve bulunduğu çevreyi, toplumu anlamlandırma kılavuzudur.

Tarih öncesi aile hayatının kökenlerini araştırıp ayrıntılarıyla tanımlama ve olduğu şekliyle aslını gösterme çabaları başarısızlıkla sonuçlanmış olmasına rağmen, Tekvin’de ve Kur’an-ı Kerim’de zikredilen ilk insanların, yani Âdem ve Havva’nın bir aile olduğu ve bu anlamda insanlık kadar eski bir tarihi geçmişe sahip olduğu bilinen bir gerçekliktir (Güç, 2017:1).

Aile kurumu, tarihte bilinen tüm toplumlarda var olmasına karşın, toplumdan topluma farklılık gösterdiği için, ailenin evrensel bir tanımını yapmak da oldukça zordur (Duman, 2012.) Bunun en önemli nedenlerinden biri her toplumun dönemin ruhuna uygun, sahip olduğu farklı dini ve dünyevi görüşler ekseninde kendi yapısına özgü tanımlamalar yapmasıdır. Diğer önemli bir nedeni ise, tarihi süreç içerisinde toplumların hem kendi içlerinde hem de dış etkenlere bağlı olarak evrensel bir çizgide sürekli değişikliklere uğramasıdır. Evrensel bir tanımının yapılması güç olsa da genel olarak kabul edilen yaygın tanımlar da bulunmaktadır. Aile ve evlilik kavramları birbirleriyle ilişkili iki kavram olmakla birlikte ikisinin sahip olduğu anlamlar aynı değildir. Evlilik iki kişinin karşılıklı ilişkisine dayanırken aile kavramı bu ilişkiyi daha geniş bir ilişkiye çeviren birlikteliğe dayanmaktadır. Evlenmenin temel amacı, toplumun belirlemiş olduğu belirli toplumsal normlara ve davranış kalıplarına göre bir aile oluşturabilmektir.

En genel anlamıyla aile, “kan, evlilik ve evlat edinme yoluyla ilişki halinde olan ve genellikle ortak bir mekânı paylaşan toplumsal bir birimdir” (Bozkurt, 2013: 260). Neslin devamı, kültürün yeni kuşaklara aktararak yaşatılması, ilk ve belki de en önemli sosyalleşme alanı olması bakımından aile, toplumsal yapının en küçük temel yapı taşı ve çekirdeği olarak görülmektedir. Toplumsal yapının en küçük birimi olmakla birlikte eğitim, din, siyaset, ekonomi ile birlikte toplumsal yapıyı oluşturan en önemli kurumlar arasında yer almaktadır. Aile, iki farklı cinsten kişinin soylarını devam ettirebilmeleri için anlaşarak evlenmesi süreciyle başlayan, birincil ilişkiler içeren, cinsel birlikteliklere meşruiyet kazandıran ve geniş düzeyde bir akrabalık bağı oluşturarak toplumun sürekliliğini kazandıran en önemli kurumdur (Sarı, 2013: 20). Aile çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik olarak tatmin etme gibi işlevlere sahiptir (Soyyigit, 2002: 31). Aileyi meydana getiren üyelerin kimler olduğu konusunda açıklığa kavuşturulmuş net bir bilgi bulunmamaktadır; fakat geleneksel toplumlarda aile tanımının yapılması modern toplumlara göre daha kolaydır. Çünkü geleneksel toplumlarda aile kavramı içerisine yakın akrabalar gibi birçok kişi dâhil edilebilmekteydi ve geniş aile yapıları mevcuttu.

İnsan, toplumsallaştırılması gereken bir varlıktır ve bu toplumsallaşmanın ilk ve en önemli temeli de ailede atılmaktadır. Birey doğduğu toplumun temel değerlerini ailede görür ve ailede öğrenir. İnanç, dil, örf, adet, gelenek ve ahlak gibi toplumun kültürel mirasının korunması ve nesiller boyu yaşatılmasında ailenin önemi yadsınamayacak derecede önemlidir. Geçmişten günümüze sürekli olarak değişime uğrayan maddi kültür gibi aile kurumu da yapısı, işlevi, önemi ve tanımı konusunda sürekli değişime uğramıştır ve bu değişim her toplumda farklı şekillerde görülmüştür. Geçirdiği değişim dönüşümlere rağmen aile, evrensel bir kurum olarak kabul edilmektedir.

5.2. DÜNDEEN BUGÜNE AİLENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

5.2.1. İlk(s)el Toplumlarda Aile

Sosyal bilimler aileni klan ailesiyle birlikte başladığını kabul etmektedir. Çünkü klan topluluğunun belirli bir gelenek, inanç ve kültür ekseninde işleyen bir sistemleri bulunmaktadır ve aile bu sistemin içinde yerini bulmuştur. Bu yüzden Klan topluluğu için aile sadece bir birlik olarak değil aynı zamanda toplumsal bir kurum olarak da görülmektedir. Klanların bir toplumsallık veya topluluk bilincini oluşturan en önemli etken herhangi bir canlı veya cansız nesnede gizli bir cevher olduğuna yönelik inançları olan totemizmdir (Sayın, 1990: 79). Totemizm, grup içerisindeki bireyleri yönlendiren bir çeşit kurallar sağlamaktadır. Bu kurallar içerisinde yasak olarak nitelendirdikleri davranışlar tabu olarak nitelendirilmektedir. Klanlar aile içerisinde iş bölümü de yapmışlardır ve kadınlar çoğunlukla toplayıcılık, erkekler ise avcılık yapmakla yükümlüdür (Can, 2013a: 74). Bu şekilde kurulan sistemle aile, varlığını belirli bir disiplinle sürdürebilmektedir.

İlk(s)el toplumlarda çocukların anne veya baba nüfusuna kaydedilmesi durumu bulunmaktadır. Çocukların anne veya baba soyundan olması ise ilk(s)el toplumlarda iki çeşit aile tipinin olduğunu göstermektedir (Güler ve Ulutak, 1992: 54). Fakat özellikle avcı ve toplayıcılığın olduğu toplumlarda kadının üretimde daha aktif bir şekilde yer almış olmasından dolayı anaerkil bir yapısının oluşmasını da beraberinde getirmiştir.

5.2.2. Sanayi Öncesi Dönemlerde Aile

Sanayi öncesi dönemde yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte tarımsal bir yaşam biçimi başlamıştır. Öncesinde avcılık yapan erkekler artık tarlalarda bir şeyler ekip biçerek belirli bir yaşam biçimi sürmeye başlamışlar ve üretimin büyük bir çoğunluğunu da kendileri üstlenmiştir. Bu durum kadınların toplayıcılık özelliğini de bastırmıştır ve kadının statüsü de bir nevi azalmaya başlamıştır. Artık toplum yavaş yavaş anaerkil bir yapıdan ziyade ataerkil bir topluma doğru evrilmiştir. Bu dönemde ailedeki işler de cinsiyete göre belirlenmeye başlanmıştır. Tarım ile birlikte oluşan toprağa ihtiyaç, yerleşik düzeni ve geniş aile tipini doğurmuştur (Can, 2013a: 77). Sanayi öncesi ailelerde daha çok geniş ve kalabalık aile türleri bulunmaktadır (Yıldız, 2017: 3). Anne-baba, çocuklar, büyük anneler ve büyük babalar, kardeşler gibi birinci derecede akrabalık bağı bulunanlar ailenin üyelerini oluşturmaktaydı. İş gücü gereksiniminden dolayı çocuğa çok fazla ihtiyaç vardı ve bundan dolayı büyük ailelerin olduğu bilinmekteydi. Ayrıca bu dönemde aile bireyleri arasında, duygusal yakınlığın yaşanmadığı, cinselliğin çocuk doğurmak için bir zorunluluk olarak görüldüğü, bireysel seçme özgürlüğünün olmadığı ve tercihlerin, aile ve topluluğun çıkarlarına göre belirlendiği bilinmektedir (Can, 2013a: 77). Evlilik, kadınlar için bir sosyal güvence olarak görülmektedir ve aileyi denetleyen, devamlılığını sağlayan güçlü sosyal denetim mekanizmalar olduğu için de boşanma olayı görülmeyecek sıklıkta azdır.

5.2.3. Sanayi Toplumlarında Aile

Kurumlar, değerler, inanışlar, yaşayış biçimleri ve üretim biçimleri bakımından geleneksel toplumdan modern topluma geçiş yani modernleşme, tüm yapıları değişime uğrattığı gibi aile kurumunu da etkileyerek değiştirmiştir. Sanayi döneminde kentleşme, göç gibi birçok olgu yaşanmıştır ve aileyi derinden etkilemişlerdir. Sanayi öncesi dönemde aile,

hayatın gerçekten temelidir ama modernleşmeyle birlikte giderek artan bireysellik, sekülerleşme, çözülen aile değerleri gibi önemli nedenler, toplumsal ilişkilerde ve ailede mevcut olan güçlü bağları zayıflatmıştır (Güler ve Ulutak, 1992: 74). “Feodal toplumların görkemli ve kalabalık aile modelinde sanayileşmeyle birlikte çözümlerin başladığı görülmüştür. Aile yapısında meydana gelen demografik küçülme ile “çekirdek aile” kavramı literatüre girmiştir” (Yıldız, 2017: 3). Kimsesiz çocuklar, ailenin yaşlıları ve hastalar ailenin dışına doğru itilmiştir. Çünkü bireysel temeller üzerine kurulmayı hedef edinen modern aile, büyüklerle birlikte yaşamaya mesafeli durmaktadır.

Modernleşmeyle birlikte artmaya başlayan kent hayatı da aileyi birçok açıdan olumsuz etkilemiştir. Aile veya toplum gibi sorunları kendi arasında çözen denetim mekanizması kırdaki gibi güçlü olmayan kentlerde, boşanma oranları giderek artmış ve aile içerisinde de görülmeye başlayan bireysellik fikri ailenin dağılmasına neden olmuştur. Sanayi öncesi dönemde ailenin yerine getirmiş olduğu işlevler, sanayileşmeyle birlikte aile dışına taşınmış ve farklı kurumlara devredilmiştir. “Modernleşme her şeyden önce ailenin mahremiyetini dönüştürmektedir. Aileyi alenileştirerek kamusal olguya çevirmektedir” (Bayer, 2013: 105). Dolayısıyla bu şekilde aile için “mahremiyet” sorunu doğmuştur. Örneğin sanayi öncesi toplumlarda eşler arasında bir problem oluştuğu zaman, ailenin büyükleri kendi sosyal denetim mekanizmaları ile problemi çözmeye çalışarak boşanmanın önüne geçebilmekteydi. Ama sanayi toplumlarında, problemler kurumlar önünde çözülmeye çalışılmakta ve çoğu zaman boşanmayla da sonuçlanabilmektedir. “Ayrıca zorlaşan ekonomik şartlar, işsizlik, gayri meşru ilişkilerin yaygınlaşması ve kolaylaşması, bencillik gibi birçok farklı amil, bekârların sayısını arttırmakta, cinsel ihtiyaçları gayri meşru yoldan karşılayan, sömüren yeni ticari alanları ortaya çıkarmaktadır” (Gökçen, 2013: 114).

“...Sanayi öncesi toplumlarda, ailenin eğitim işlevine, çocuklara belli meslekler edindirmek de dâhildir. Aileler verdikleri eğitimle çocuklara sahip oldukları mevcut hayat tarzını da öğretmekle yükümlüdür. Ancak sanayi toplumları ve sonrası için bu durumlar değişmiştir. Çocukların belirli bir meslek edinebilmesi için çocuklar, bürokratik örgütlere/kurumlara devredilmiştir. Sanayi öncesi toplumlarda aileler kendi üyelerine hem gerekli dinsel eğitimi vermektedir hem de bu dini eğitimin oluşturduğu pratik durumu da denetlemektedir. Sanayi toplumları ve sonrasında ise, toplumun seküler yapılanması, dini eğitimi verme görevini, belirli bürokratik kurumlara devretmiştir. Fakat aileler ihtiyaç duydukları takdirde, inandıkları dini, değer, düşünce, davranış ve inançları çocuklarına aktarabilmektedirler” (Çağan, 2011: 87-88).

5.2.4. Sanayi Sonrası Toplumlarında Aile

Sanayi sonrası dönemde hem batı toplumlarının hem de doğu toplumlarının yapısında, kurumlarında birçok değişme yaşanmıştır. Eğitim, ekonomi, din gibi bütün önemli sosyal kurumların yanında aile kurumu da bu değişim ve dönüşümlerden payına düşeni almıştır. Toplumda artık ataerkil veya anaerkil ailenin yerini, herkesin eşit derecede söz hakkına sahip olduğu, geniş aileden ziyade çekirdek ailelerin çoğunlukta olduğu aile yapıları görülmeye başlanmıştır. Ailenin temel adımlarını oluşturan eş seçimi, evlilik gibi konularda birey, kimsenin yönlendirme ve baskısı olmadan kendi kişisel tercihleriyle hareket edebilme hakkına sahip olmuştur.

Sanayi öncesi dönemde aileler sadece ailenin günlük geçim derdi ile hareket ederken, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan tablo, geçimi, kişiler arası rekabet ortamına dönüştürerek tüm fert bireylerinin çalışmasını zorunlu kılmıştır. “Sanayi ve sanayi sonrası dönemdeki gelişmeler, modern aileyi yoğun bir şekilde etkileyerek “Avrupa’daki aile tablosunun değiştiği” ya da “Avrupa’da ailenin bittiği” şeklinde yorumların yapılmasına yol açmıştır” (Yıldız, 2017: 3). Artık aile bireyleri ev içinde birlikte vakit geçirmekten ziyade toplumsal kurumlarda, kamusal veya özel alanlarda çalışarak en iyiye ulaşma çabasına girmişlerdir. Bu şekilde akrabalık, komşuluk gibi aileye dair ilişki ağları giderek zayıflamıştır. Sanayi toplumlarında yaşam çok hızlı ilerlemekte ve yorucu bir tempo ile kişiyi sürekli çalıştırmaktadır. Ev üyeleri, farklı işlerde çalışarak yoğun stres, koşuşturma içerisinde bir gün geçirdikten sonra evine uğrayabilmektedir. Bu yoğun stres ortamını ister istemez ev ortamına da taşımakta ve bu da anlaşmazlık ve çatışma ortamı doğurabilmektedir. Dolayısıyla aile çözümlerinin nedenlerinden biri olarak da boşanmayla sonuçlanabilmektedir. Belirli şartlar altında kendi hakkını da çığnetmeyecek şekilde, kocasına itaat etmesi gereken kadının, ev dışında çalışmaya başlamasıyla evde alınan kararlarda söz sahibi olma durumu giderek artmıştır ve bu bazen boşanmayla sonuçlanan evliliklerin de temel nedeni olabilmektedir. Çünkü kadının erkeğe olan bağımlılığı ve ekonomik ihtiyacı giderek azalmıştır (Aybey, 2017: 103-115).

Kadınların çalışma hayatına başlamasıyla ve çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almasıyla birlikte annelik rolleri de farklı kurumlara devredilmiştir. Çocuklar günün en önemli vakitlerinde, aile sevgi ve ilgisinden uzak farklı ellerde büyümekte ve sadece geceleri uyumak için evine gelebilmektedir. Çocuk için otele dönüşmüş aile ortamları, geceleri de aile üyelerinin gün içerisinde geçirdikleri stresli ortamın aile içerisinde gerginliğe dönüşerek patlak vermesi neticesinde kötü bir alan olarak algılanabilmektedir. Bu da çocuğun kendisi için güven ortamı sağlayan aileden uzaklaşmasına neden olabilmektedir.

Popüler kültürün etkisiyle, aile ve toplumda lüks ihtiyaçlar zorunlu ihtiyaçlara dönüşmüştür. Dolayısıyla gelirin giderleri karşılayamadığı durumlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu durumlarda aile üyeleri iş için başka il veya ülkeye gitmek zorunda kalmışlardır. Yurt dışına yapılan iş göçleri, yabancı kişilerle yapılan evliliklerin sayısını arttırmış ve çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. İş için evden uzaklaşma durumu, parçalanmış aileyi, tek ebeveynli aileyi, yalnızlığı, evlilik dışı dünyaya gelen çocuk sayısının artması, ailenin kutsallığının zedelenmesi ve boşanma gibi aile için daha nice olumsuzlukları beraberinde getirmiştir (Soyyigit, 2002: 69). Geniş aile sanayi öncesi toplumun ailesiydi, çekirdek aile sanayi toplumunun ailesiydi, çözülen aile, parçalanmış aile ve tamamlanmamış aile ise sanayi sonrası toplumun ailesidir (Sayın, 1990: 20). Son dönemde ortaya çıkan bazı marjinal aile tipleri de bulunmaktadır. Bunlar;

Tek ebeveynli (eksik) aile; eşlerden birinin ölümü veya boşanmasıyla sonuçlanan aile tipidir. Anne veya baba hem çalışıp hem de evin idaresiyle ilgilenmektedir. Yani ebeveynlik tek kişiyle yürütülmektedir ve bütün sorumluluk o kişidedir (Bustan, 2015: 59). Bu aile tipinde çocuğun kültürel, sosyal ve psikolojik gelişimi zayıftır. Sanayi öncesi toplumlarda ebeveynlerden birinin olmaması durumunda, kişi başkasıyla evlenebilmekte ve evin idaresinin daha kolay, sağlıklı ve güvenli yürütülmesi açısından ebeveyn eksikliğini giderebilmekteydi (Gökçen, 2013: 112-117). Fakat sanayi sonrası toplumlarda eşlerin birbirlerine bağımlılık ve ihtiyaçlarının azalması, kişinin tek başına kendi ayakları üstünde

durabilme isteği ve özgüveni yeni bir evlilik fikrini engellemiştir. “Tek ebeveynli ailelerin ezici bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu aileler hiç evlenememiş kadınların yönetimine dayanmaktadır. Böylece gayri meşruluk ve çocuk doğurganlığı için evlilik şartının Batı toplumlarında gittikçe erozyona uğrayan bir aile değeri olduğu görölmektedir.” (Yıldırım, 2011: 79).

Babasız aile; babanın ölümlü veya boşanması sonucu çocukların anne tarafında kalmasıyla oluşan aile tipidir. Anne tek başına hem çalışmakta hem de evin idaresini yürütmektedir. (Gökçen, 2013: 112-117). Sanayi öncesi toplumlarda, toplumdaki tabirle “dul” damgası bir kadın için incitici bir noktaydı ve dul kadın profili hoş karşılanmazdı. Dolayısıyla kadın, her açıdan kendi güvenliği için başkasıyla evlenmeye razı olmakta veya zorlanmaktaydı. Bu aile tipinde çocukların çoğu otorite figürü olmadan yetişmektedirler (Giddens, akt. Yıldırım, 2011: 80). “Ailenin batı toplumlarında yaşadığı baş döndürücü değişmeler ya da çökmeler, babasız aile ya da başkasının yerine doğum yapan taşıyıcı anne (surrogate mothers) gibi yeni kavramları ortaya çıkarmaktadır” (Yıldırım, 2011: 79).

Üvey aile; anne ve babası ölmüş veya terk etmiş bir çocuğun başka kişiler tarafından sahiplenilmesi ile oluşan aile tipidir. “Son yıllarda batılı ölkelerde görölen hızla artan boşanma oranı ve yeni evliliklerin artış kaydetmesi ile aile anne veya babalarının üvey anne ve babalara dönüştüğu (stepfamily) ailelerin yaygınlığına şahit olmaktadır” (Bustan, 2015: 60). Genellikle biyolojik olarak çocuklarının olması imkânsız olan çiftlerin çocuk esirgeme gibi kurumlardan evlat edinmesiyle de oluşmaktadır (Gökçen, 2013: 112-117). İki taraftan biri ölmüş veya boşanmış çocuklu iki çiftin birisinin başka biri ile evlenmesiyle oluşan aile tipi de bu başlık altında incelenebilir. Edinilen evlat üvey evlat, onu üstlenen anne baba da üvey anne ve üvey babadır (Yıldırım, 2011: 79). Bu evlilik türü Batıda yaygın olarak görölmekle birlikte bizim toplumumuzda da giderek yaygınlık kazanmaktadır.

Birlikte yaşama; “Birlikte yaşama”, evlenmeksizin ya da başka bir deyişle resmi bir nikâh olmaksızın beraber yaşama olarak tanımlanmaktadır (Bustan, 2015: 61). Erişkinlerin, kadın ve erkeğin evlilik yapmadan aynı evi paylaşmalarıdır. Birlikte yaşayanların büyük oranı gençlerden, hiç evlenmeyenlerden ve boşananlardan oluşmaktadır (Yıldırım, 2011: 79). Kadınların istihdamı ve özellikle ekonomik özgürlüklerini ele alması, gebeliği önleyici (sperm bankaları gibi) yöntemlerin bulunması gibi faktörler nikâhsız evlilik diye nitelendirilen birlikte yaşama oranlarını arttırmıştır. Genellikle bir sorumluluk üstlenmek istemeyen, iş, kariyer gibi olguları önceleyen, sadece ikili ilişkileri önemseyen ve bazen de aile kurmayı zihin yapısına uyuşturmayan bireyler için başvuru bir aile tipidir. Bu aile tipi günümüzde batılı ölkelerde yaygın bir şekilde bulunmaktadır ve bireyler evli çiftlerin sahip oldukları yasal haklara sahiptir (Giddens, 1374: 442’den akt. Bustan, 2015: 62). Birlikte yaşama karşı cinsler arasında olduğu gibi, aynı cinsler (eşcinseller) arasında da olabilmektedir. Eşcinsel olarak bilinen bu birliktelikler aile kurumuna sıcak bakmadıkları için oluşturulmaya çalışılan bir birlikteliktir. Eşcinsel evliliklerin çocuk doğurma gibi işlevleri yerine getirememekte ve sadece birlikte yaşama şeklinde olmasına rağmen normal bir aile gibi tanımlanmaya çalışılmaktadır. (Gökçen, 2013: 112-117).

Atomize aile; “en kolay dağılabilen bir aile tipidir” (Gökçe, 1991: 222). özellikle son yüzyılın son çeyreğinde beliren bu aile tipi, ilişkileri kopma seviyesine gelecek kadar çok zayıf olan karı-kocadan oluşan **çözölen aile**, terk edilmiş gayr-i meşru çocuğun olduğu ve genellikle evlilik dış ilişkileri olan **tamamlanmamış aile** ve dağılma şamasına geçen

parçalanmış aileyi kapsayan bir aile tipidir (Gökçen, 2013: 112-117). Özellikle kadınlar iş ve kariyer hayatını olumsuz etkilemeyecek erkeksiz/babasız bir aile ortamı kurmaya çalışmaktadır.

5.2.5. Ailenin Geleceği Üzerine Tartışmalar

Aile üzerine yapılan belki de en önemli tartışmalardan birisi de şüphesiz ailenin geleceğidir. Özellikle de ailenin geçirdiği değişim ve dönüşümler karşısında soru her geçen gün güncelliğini korumaktadır. Gelecekte aile ne olacak, ortadan kalkacak mı ya da kendisi olmaktan çıkıp bambaşka bir şey mi olacak, değişimler aileyi ne derecede etkileyebilecek? Bu gibi sorular neticesinde kimi düşünürler ailenin gelecekte ortadan kalkacağı fikrini savunurken kimi düşünürler ise ailenin yok olmayacağını sadece çeşitleneceğini ama her şeye rağmen varlığını koruyacağını fikrini savunmaktadır (Can, 2013a: 87). Fakat ailenin gelecekte ortadan kalkacağına yönelik görüşler de mevcuttur. Örneğin Marksistler, aile kurumunun sonradan ve insan eliyle, ekonomik alt yapı temelinde özel mülkiyetin başlamasıyla ortaya çıkan bir kurum olduğunu savunmaktadır. Tıpkı din kurumu gibi aile kurumunun da egemen sınıfın çıkarına hizmet ettiğini ve haksızlıkları pekiştiren bir kurum olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla proletarya devrimiyle birlikte ortadan kaldırılacağına inandıkları özel mülkiyet, devlet, hukuk, din gibi sistemlerle birlikte aile kurumunun da yok olacağına inanmaktadırlar (Marx, Engels ve Lenin, 1989: 166). Neticede onlara göre özel mülkiyetle ve sonradan oluşan aile, devrimle birlikte ortadan kalkacak olan özel mülkiyetle birlikte aile kurumu da yok olacaktır.

...Materyalist/pozitivistler de ailenin kalkacağı beklentisi içinde olmuşlardır. Ailenin bitebileceğine ilişkin en önemli argümanları her sosyal kurum gibi ailenin de toplumsal gelişmelere paralel olarak değiştiği, bu çerçevede sanayi toplumunun aileye ihtiyacı azalttığı ve önemini küçümsemesi şeklindeydi. Bir değime ve sonuç olarak da küçülme süreci yaşanmaktaydı ve bu durum ailenin ortadan kalkabileceğinin en önemli delili sayılmıştı onlar için. Bu arada atomize aile örnekleri kabul edilen, tamamlanmamış, parçalanmış ve çözülen aile tipleri bu beklentinin en belirgin örnekleri kabul edilmişti. Yani başından itibaren aile oluşturmamış, bir erkek -çocuk ve daha çok da kadın- çocuk halinde ortaya çıkan ve tamamlanmamış aile adı verilen tip veya öncesinde bir aile oluşturmuş bulunan ama herhangi bir nedenle bir araya gelemeyen eşlerden birisinin çocukla sürdürdükleri parçalanmış veya çözülen aile örnekleri ailenin gidiciliğine ait dayanaklarıydı (Aydın, 2012: 280-282.)

Bir kısım feminist kesim de aileye karşıt bir tavır sergilemektedir. Genel olarak kadın sorunlarının çözümünün, kadını hapsedildiği "aile ortamından" çıkarmakla çözülebileceğine inanmaktadır (Aydın, 2012: 280-282). Yani buna göre bazı feminist çevreler aileyi erkeğe özgü bir kurum olarak ele almakta ve kadının orada her halükârda ezilmekte olduğunu düşünmektedirler (Taş, 2016: 173). Aile kurumunun ortadan kalkmasıyla kadının ev hapsinden kurtulup özgürleşeceği fikrini savunmaktadırlar. Marx'ın proletarya ve burjuvazi arasında gördüğü çatışmanın ve adaletsizliğin, aile ortamında da olduğu görüşündedirler. Buna bağlı olarak da:

"kadının sorunlarının çözülmesinin özgürleşmesine, özgürleştirilmesinin ise aile denen ortaklıktan ayrılmasına bağlamaktadırlar. Erkeğin kadını metalaştıran cinsel

sömürsüyle mücadele yerine, kadının da erkeğin bu anormal konumuna getirilmesini savunmaktadırlar. Bu süreç erkekle karşılaştırıldığında doğası itibariyle zaten edilgin olan kadını daha da bir sömürü malzemesi, daha kolay temin edilebilir bir tüketim maddesi haline getirdiği söylenebilir. Tabii burada aile şöyle ya da böyle zarar görmektedir” (Aydın, 2011).

Ailenin yok olacağını savunan düşüncelerin aksine, ailenin yok olmadığını, sadece şekillendiğini iddia eden düşünceler de bulunmaktadır. Bu düşüncede olan düşünürler, aileyi belli bir biçim içerisinde sınıflandırarak tanımlamanın aksine, toplumdaki cinsel yaşamın çeşitlendirilerek aile yapılarının da çeşitlendirilmesi fikrini savunmaktadırlar. Aydın ve Dikeçligil gibi yazarlar, aileyi bazı işlevleri açısından, insan doğasının bir gereği olarak görmektedirler. Bu düşünürlere göre, aile geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de var olmaya devam edecektir (Can, 2013a: 87-88).

Aileye ilişkin görüşlerin her birinin her ne kadar kendi içlerinde haklılık payı varsa bile bütün görüşlerde eksiklikler de bulunmaktadır. Fakat bilinen gerçek şudur ki, aile kurumu gün geçtikçe değişim ve dönüşümler geçirmektedir. Bu değişim ve dönüşümün yönü kimi zaman olumlu olsa da genellikle kötüye doğru gitmektedir. Bu durumu dünden bugüne gelen aile içi ilişki ağında görmek mümkündür. Modernite ile birlikte farklı şekillerde biçimlenmiş ve değersel boyutta önemli bir dönüşüm yaşamış olsa bile bugün halen toplumsal zeminde işlev gösteren aile toplumunda varlığını korumakta ve de sürdürmektedir. Örneğin toplumsal değişimlerden en çok etkilenen kesim gençler olmasına rağmen gençlerin evlilik ve aile ile ilgili tutumları ciddi bir değişim yaşamamıştır. Yapılan çeşitli araştırmalarda gençlerin evlenmeyi düşündükleri tespit edilmiştir. Bener ve Günay (2013) üniversite gençleriyle yapmış oldukları çalışmalarında gençlerin %87,9’unun evliliği düşündüklerini belirtmiştir.

Ailenin yok olacağına dair fikirler ve bu fikirler için öne sürülen gerekçeler şüphesiz gerçeği tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Fakat ailenin mühim bir dönüşüm içinde olduğu ve şekillenmekte olan hayatta birçok risk alanı ile yüzleştiği de bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır (Turğut, 2017: 115). Modern hayatın getirmiş olduğu özgürlük, bireysellik, sorumluluktan kaçış, bencillik, dini değerlerin zayıflamasıyla artış gösteren sekülerlik, kadının iş hayatına atılmasıyla erkeğe olan ihtiyaç ve bağlılığının zayıflaması, toplumsal normların yumuşatılması ve çözülmesiyle artan evlilik dışı gayr-i meşru ilişkilerin artması, güvensizlik ortamı, işsizlik, kariyer ve iş hayatına artan düşkünlük ve aileye alternatif yeni yaşam biçimleri gibi etkenler ister istemez aileye karşı bakışı olumsuz etkilemiştir. Boşanmalar artmış, ailenin kutsallığı fikri giderek önemini kaybetmiştir. Çünkü günümüz şartları eşleri birbirinden maddi ve manevi olarak uzaklaştırmaktadır (Ekinci, 2015: 291). Herhangi bir işte çalışan, ev işi veya çocuklarla uğraşan kadının kendisi yorgun düşmekte, aynı şekilde akşam eve gelen erkek de yorgun düşmekte ve her ikisi de konuşma, sohbet etme ortamından yoksun düşmektedir. Bunlar da aile içerisinde tartışmayı, duygusal uzaklığı ve iletişimsizliği doğurmaktadır. Toplumda görülen bu gerçekler aileye karşı bakışı olumsuz etkilese de gençler aile hayatı kurma isteğini ve ebeveyn olma heyecanını tam anlamıyla yitirmiş değillerdir. Dün ve şimdi olduğu gibi, gelecekte de aile hayatı varlığını sürdürecektir fakat sürekli değişim geçirmesi de kaçınılmaz olacaktır. Nasıl ki dünün ailesi bugünün ailesiyle aynı değilse, bugünün ailesi de geleceğin ailesiyle aynı olmayacaktır. Bilinmesi gereken noktalardan biri de sürekli değişime uğrayan aile yapısı değildir,

toplumsal yapıdır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler de doğal olarak aile kurumuna yansımaktadır.

6. İSLAM'DA EVLİLİK ve AİLE

Evlilik, hem farklı açılardan bedenî bir ihtiyaç, hem de manevi gelişimin temel bir zeminini oluşturan bir birlikteliktir. Evlilik, nefsanî arzuları belirli kural ve kaidelerle meşrulaştırarak hayırlı nesillerin yetiştirilmesine vesile olmaktadır. İslam dininde evlilik ve aile olgularının önemine atfen birçok ayet ve hadis örneği bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır” (Rum/21).

“Onlar sizin için, siz de onlar için birer elbisesiniz” (Bakara/187).

“Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir” (Nûr/32).

“Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (yahudi, hristiyan vb.nin) yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Kim (İslâmî hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır” (Mâide/5).

“(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra (bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir” (Nisâ/24).

“Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı (mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan ayetler (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır). Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir” (Nisâ/127).

“Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı. Onlar hâlâ bâtılâ inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?” (Nahl/72).

“Evlenme imkânını bulamayanlar ise, Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizi altında bulunanlardan (köleler ve cariyelerden) mükâtebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın. Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi

fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir” (Nûr/33).

“İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir cariye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir. Onlar (müşrikler) cehenneme çağırır. Allah ise, izni (ve yardımı) ile cennete ve mağfirete çağırır. Allah, düşünüp anlasınlar diye ayetlerini insanlara açıklar” (Bakara/221).

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere, Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de evlilik ve aile olgusuna kadının hakkını da gözeterek sürekli vurguda bulunmuştur. Kadın ve erkek fıtratını da buna göre yaratmıştır. İslam’da aile, nesillerin devamı, sağlıklı, hoşgörülü bir toplum ve her şeyden de önemlisi toplumun göz nuru olacak güçlü “inanç ailesi” yaratılması açısından önemsenmiştir. Yüce Allah’ın, ilk insanları farklı iki cinsten yaratmasının sebepleri de bunların en güzel kanıtını oluşturmaktadır. Yuva, evlilik, aile kavramları Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın kıssasında anlam kazanmaktadır. Çünkü Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın evlilikleri cennette kılınmıştır ve ilk yuva cennette kurulmuştur. Bu sebeple Allah için yapılan evliliklerde cennetten bir tat vardır. Dünyadaki cennet ailedir. Bu yüzden, “İslami açıdan evlilik, hayatta daimî olan bir dostluk ve arkadaşlıktır” (Fadlallah, 1997: 75).

İslam dininde, evlenecek kadın ve erkek, her biri kendi eşini seçmekte özgür müdür? sorusu sürekli gündeme getirilen sorulardandır. İslam dini için kadın veya erkek hangisi olursa olsun, eğer buluş çağına erişmiş, doğruyu yanlıştan ayıracak olgunluğa erişmişse kendi kararıyla istediği kişiyle evlenme hakkına sahiptir (Köse, 2016: 67-91). Bu hakları olmasının yanı sıra belirlenen dini hassasiyetler içerisinde birbirlerini görmeleri ve tanımaların da bir sakınca görülmemiştir. İslam dininde kadın ve erkeklerin yine dini hassasiyetleri göz önünde bulundurarak hayatlarını birleştirmeleri de emredilmiştir. Günümüzde “flört” adını altında yaygınlaşan birliktelikler modern hukuk kurallarına göre normal karşılanmaya başlanmasına rağmen bu birliktelikler İslami hassasiyetleri dikkate almadığı sürece İslam dini tarafından hoş karşılanmayan veya tasvip edilen birliktelikler değildir (Aktaş, 1980). İslâm, insanı huzur ve saadete ulaştıracak bir aile hayatının şartlarını en güzel şekilde ve inceden inceye tayin etmiş ve Hz. Peygamber’in şahsında bizlere huzurlu bir aile yuvasının en mükemmel modelini sergilemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) hadislerinde evlilik ve aile konusuna değinmekte ve bu iki konuyu oldukça önemsemektedir. Birkaç hadis örneği verecek olursak;

“Kim evlenirse imanın yarısını tamamlamış olur; kalan diğer yarısı hakkında ise Allah’tan korksun!”

“En faziletli şefaatlerden (teşvik edilen amellerden) biri, evlilik hususunda iki kişiye aracı ve yardımcı olmaktır.”

“Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse, benden değildir. Evleniniz! Zira ben, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuz ile iftihar edeceğim. Kimin maddî imkânı varsa, hemen evlensin. Kim maddî imkân bulamazsa, nafile oruç tutsun. Çünkü oruç, onun için şehveti kırıcıdır.”

“Evlenin, çoğalın! Çünkü ben (kıyamet gününde) diğer ümmetlere karşı sizin (çokluğunuzla) iftihar edeceğim!”

“Üç şeyi geciktirmeyin. Vakti gelince namazı, hazır olunca cenazeyi ve denk birini bulunca bekârı evlendirmeyi.”

“Ey gençler! Sizden evlenmeye güç yetirenler evlensin.”

“Kimin evlenmeye gücü yetiyorsa evlensin. Çünkü evlilik, gözü haramdan alıkoyar ve iffeti en iyi şekilde korur.”

“Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet ediniz! Onlara şefkat ve sevgi ile muamele ediniz! Onlar hakkında Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah emaneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz!”

“Kendi için evlenmek kolay olduğu hâlde evlenmeyen kişi benden değildir” (Selvi, 2018: 63-69).

İslam dininin evlilik ve aileye verdiği önemi, ilgili ayet ve hadislerle açıkladıktan sonra nasıl bir aile anlayışını öngördüğünü temellendirmek için önce İslam’ın, ailenin temelini oluşturan iki temel bireyi (kadın-erkek) ele alış biçimine değinmek gerekir.

İslam vahyi gönderilmeden önce (cahiliye devrinde) toplumda, belirlenmiş geleneksel kurallara göre işleyen bir aile hukuku veya sistemi bulunmaktaydı. Bu aile hukuku ise özellikle kadınları ikinci plana atması ve kadınları değersiz olarak görmesi nedeniyle toplumda ciddi bir cinsiyet eşitsizliği yaratmaktaydı. “Bu hukuk uygulamaları, kadına hiçbir hak tanımayan, kadını miras hakkından mahrum eden ve dahası kadına değer vermeyen uygulamalardan oluşmaktadır” (Can, 2013b: 215). Bu toplumlarda kız çocukları doğar doğmaz ailesi için bir utanç kaynağı olarak görülmekte ve diri diri toprağa gömülmesi için de ailesine psikolojik ve toplumsal baskı uygulanmaktaydı. Dolayısıyla kadınlar, erkek çocuk doğurmak için şehvet amaçlı deneme tahtası olarak kullanılmakta ve doğan çocuk kız ise diri diri gömülmesiyle sonuçlanmaktaydı. İslamiyet’in gönderilmesiyle kadının sahip olması gereken tüm haklar kadına verilmiş ve kadın hem toplumda hem de ailede tıpkı erkek gibi yüceltilmiştir.

İslam dininde Allah (cc) dışında her şey zıddıyla vardır ve zıddıyla anlam kazanmaktadır. Nasıl ki iyi-kötü ile büyük-küçük ile beyaz-siyah ile anlam kazanıyorsa aynı şekilde kadın da zıttı olan erkek ile anlam kazanmaktadır. Yaratılış gereği kadın ince, yumuşak huylu, naif, duygusallığı ağır basan, detaycı ve süreç odaklı düşünen, teslimiyetçi, yorumlayıcı, merhametli ve bunların sonucu olarak da çok konuşan ve birçok işi bir arada yapabilen bir eşref-i mahlûkat olarak yaratılmıştır. Erkek ise, yapı ve düşünce olarak daha sert, duygusallık yönünden zayıf, idareci, korumacı, rasyonel düşünen, matematik, analitik ve mantık yönü ağır basan, sonuç ve bütün odaklı düşünebilen bir eşref-i mahlûkat olarak yaratılmıştır. Dolayısıyla yaratılış gereği farklı rol ve görevleri bulunmaktadır. Farklı yaratılmışlardır fakat asla birbirinden üstün yaratılmamışlardır.

Yaratılıştan dolayı kimsenin kimseden üstünlüğü yoktur fakat yaratılış gereği her birinin daha iyi olduğu farklı alanları bulunmaktadır. Yaratılış gereği kendi alanında iyi olmak da üstünlük değil denklik belirtmektedir. Bu denklik meselesini şöyle bir örnek üzerinden netleştirecek olursak; canlı iki varlık olan fil ve timsahın ikisinin de özellikleri birbirinden farklı ve ikisi de farklı farklı çok muhteşem canlılardır, fakat fil ot ile karada, timsah ise balık ile suda yaşam mücadelesini sürdürmektedir. Nasıl ki, bu iki canlıyı özellikleri neticesinde, kıyaslayarak yaşayış ve beslenme şekillerine göre üstünlük derecesi belirleyemiyorsak aynı şekilde kadın ve erkek de üstünlük derecesini belirtmek için kıyaslayamayız.

İslam dini, cinsiyet ve fitrat gereği birbirinin zıttı olan kadın ve erkeğin varlığını sürdürmeleri için belirli hak ve kurallar çerçevesinde anlaşmaya ve rızaya dayalı birlikteliği yani evliliği helal kılmıştır. Aileyi, toplumu, milleti ve kadını koruması için korumacı özelliğiyle yaratmış olduğu kuluna (erkeğe) güvenip, ona kadını emanet etmiştir.

İslam dininde evlilik için kadın-erkek her ikisinin de kendi hür iradesinin ve rızasının olması gerekmektedir. Bunun en sağlam kanıtını Peygamber Efendimiz 'in hadislerinde görmekteyiz. Efendimiz, "kendi rızası olmadan kızlarınızı evlendirmeyiniz" buyurmaktadır. Çünkü evlilik, bilinç ve sorumluluk gerektirmektedir. Bu hadis ayrıca İslam'ın kadınlara verdiği onur ve değer de bir göstergesidir. İslam, sağlıklı bir evlilik ve mutlu bir aile üzerinde önemle durmuştur. Aileye atılan adımlardan en önemlisi olan evlilik ise nikâh ile meşru sayılmaktadır. Nikâh, Allah'ın adını şahit tutarak kadının ve erkeğin haklarını içeren ve ömür boyu sürecek olan bir birliktelik için yapılan sözleşmedir. Ahlaki ve hukuki bir sorumluluk bilinci gerektirmektedir.

Aile kurmak sadece iki ayrı kişiyi bir çatı altında tutmak değildir, aynı zamanda insan neslinin devamını korumak, toplumda kadın-erkeğin haklarını güvenceye almak, bireyleri nefsin oyunlarından kurtarmak ve toplumun devamlılığını da sürdürmektir. Aile, Allah'ın verdiği kurallar çerçevesinde oluşturulduğu zaman, bu dünyada yaratılan küçük bir cennettir. Eşler, görev ve sorumluluklarını bilir ve fitrata uygun hareket ederlerse (Bulut ve Gümüş, 2014: 33) bu cennette ebedi mutlu kalacaklardır. İslam dini;

- insan neslinin devamının sağlanması,
- güvendiği kuluna (erkeğe) emanet ederek, toplumda ezilen kadının haklarını korumak,
- cinsel ilişkiyi belirli kural ve kaidelerle meşrulaştırıp ahlaki bozgunluğu engellemek,
- gençleri harama karşı korumak,
- erkek ve kadının birbirinden psikolojik ve fiziki olarak faydalanmaları gibi nedenlerle evliliği ve aile kurumunu önemsemiştir.

Bunların dışında göz ardı edilmemesi gereken önemli bir nokta da şudur: Aile kavramının yaygın tanımlarında, aile büyüklerinin dışarıda bırakıldığı tanımlamalar ağırlıktadır. Fakat bu tanımlamalar İslam dinindeki aile yapılarıyla uyuşmamaktadır. Kur'an-ı Kerim'de "Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle. Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. "Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster" diyerek dua et" (İsra Suresi 23-24.) şeklindeki ayet, aslında anne ve babanın da aile içerisinde bulunması gerektiğinin bir kanıtıdır. İslam dini açısından yapılan aile tanımlamalarında anne ve baba, tanımın dışında bırakılamaz. İslam dininde, her şeyden önce müminler kardeştir, bu bilinçle gelin ve kaynana da evvela birbirlerinin mümin kardeşidir ve gelin kaynanasının kızı, kaynanası ise gelinin annesi yerindedir. Hem aile içerisinde hem de toplumda her zaman yaratılanı sevmek lazım yaratandan ötürü. Evlendikten sonra eşin ailesiyle birlikte yaşanması İslam dininde kesin bir emir değildir ve bu düşünce dini olmaktan ziyade geleneksel bir düşüncedir. Fakat İslam dini, ihtiyaç olması durumunda eğer aile büyükleri evlatlarının yanında yaşlanırsa onlara bakılması gerektiğini doğru ve uygun bulmuştur.

“İslam’da aile düzeni; fitrat pınarı, yaratılış kökü ve bütün canlıların, hatta yaratılmışların tümünün ilk varoluş temelinden kaynaklanır” (Kutub, 1997: 60). İslam dini evlilik akdinin gerçekleşmesinden sonra, ailenin reisliğinin erkekte bulunmasını doğru bulmaktadır. Aile reisliği kocaya verilmekte fakat karar verme durumunda ailenin diğer fertleriyle istişare edip onların görüşlerini de alarak aileyi yönetmek ve gözetmek, kocanın sorumluluğundadır (Can, 2013b: 237). Aile reisliğinin erkeğe verilmesinde erkeğin fitratı gereği daha sert, cesur ve dayanıklı olması, mehir verme zorunluluklarının olması ve evin ihtiyaçlarını karşılama gibi mali yükümlülüklerinin olmasıdır. Sanılanın aksine, erkekler kusursuz ve tamamen itaat edilmesi gereken varlıklar değildir. Aksine erkek de kadın da yaratıcı değil yaratılanlardır. İkisi de yaratılan oldukları için de kulun kula hükmetmesi doğru karşılanmamaktadır. Fakat erkeğin evin geçimini sağlaması ve yaratılış gereği evin reisi olarak görülmesi daha doğru bulunmuştur (Elhüseyni, 2018: 89). Çünkü Allah kadını nasıl ki nazik, duygusal, kibar, yumuşak gibi naif özelliklerle özel olarak yaratmışsa aynı şekilde erkeği de düşünce ve yapı olarak sert, güçlü, rasyonel olma gibi özelliklerle yaratmıştır. Annelik görevini ve sorumluluğunu özellikleri neticesinde kadına layık gördüğü gibi evin reisliği ve sorumluluğunu da özellikleri neticesinde erkeğe layık görmüştür. Erkeğin bu görev ve sorumluluğu, aile fertlerini koruma, terbiye etme, ihtiyaçlarını giderme ve onları hak üzere, doğru üzere yönetme ve yönlendirmedi. Dolayısıyla “erkeğin bu otorite ve yetkisi ne ev içerisinde ne de toplum bazında kadının kişiliğini ortadan kaldırma veya medeni konumunu ilga etme özelliği taşımaz” (Kutub, 1997: 131). Ayrıca İslam’da, aile içerisinde erkeğe hâkimiyet tanınırken, şiddet ve zorbalık kesinlikle yasaklanmıştır. Kadın, aile içerisinde erkeğin hâkimiyeti kabul ederken ve erkeğin emirlerini dinlerken, ona vaat edilen bir cennet mevcuttur.

İslam toplumunda evliliğin güvencesi olan nikâhta, keramet var sözü de evliliğin faydaları neticesinde söylenmiş bir sözdür. Bu söz, nesli yaşatmak ve âlemi insanoğlundan boş bırakmamak ve İslam ümmetinin sayıca çokluğunu sağlamak adına *evlat yetiştirmek*, göz, dil gibi çeşitli zinalara engel olmak kısacası şehvet duygusunu *tatmin etmek*, dünyanın yorgunluğunu üstünden atmak ve helaliyle birlikte *ev idare etmek*, her türlü işte dünya ve ahiret saadetini kazanmak ve *her konuda nefis terbiyesi edinebilmek* gibi güzellikleri içerisinde barındıran güzel ve anlamlı bir silahtır (İldırar, 2014: 36-60). Müslüman, imkân bulduğu ya da herhangi bir engeli bulunmadığı takdirde nikâhlanıp evlenmelidir. Evlenirken de evliliğin ilk adımının nikâh olduğunu unutmamalı ve sırf evlenmek için evlenmemelidir (Varlı, 2013: 46-47).

Günümüz eş seçiminde dikkat edilen hususlar göz önüne alındığında, daha çok maddiyat, yaş ve fiziksel görünüm eksenli kriterler ağırlıktadır. Efendimiz, bir hadisi şeriflerinde bu hususa şöyle değinmiştir, “Kadın dört şeyi, yani malı, güzelliği, soy-sopu ve dindeki kemâli için nikâhlanır. Siz dindar olanı tercih ediniz ki, elleriniz hayır görsün!” Hadis her şeyden önce takva ehli kişilerle evlenilmesinin hayırlı olacağını vurgulamaktadır. Ayet ve hadisler kişinin takva ehli ve kendi dengi olacak birisiyle evlenmesini buyurmaktadır. Kişi eş seçiminde her şeyden önce, niyeti temiz olan, evliliğe bakışının hayırlı olduğu, kendisi ve ailesine davranışlarının samimi ve iyimser olduğu, uyum sağlama potansiyelinin bulunup bulunmadığını, olumlu-olumsuz tüm yönlerini gizlemeden açığa vuran, büyüklerin ve şahitlerin huzurunda yola çıkan, fiziksel özellikten ziyade iç güzelliğe önem veren kişileri tercih etmelidir. (Beyhan, 2015: 11-19). Tartışılan önemli konulardan biri

de İslam'ın kadının çalışması konusundaki görüşlerdir. İslam dininde kadın çalışamaz veya evi geçindiremez şeklinde kesin ifadeler bulunmamaktadır. Hz. Hatice'nin bir ticaret kadını olarak çalışması kadın çalışamaz tezini çürütmektedir. Kadın çalışabilir ama kadının birincil ve asli görevi her zaman evi ve ailesi olmalıdır. İslami çizgiden ayrılmadan, evini, eşini, çocuklarını ihmal etmeden ve eşinin rızasını da alarak kendi fitratına uygun işlerde çalışabileceğine dair görüşler mevcuttur.

İslam dini aileyi sadece karı-koca ve çocuklardan oluşan küçük bir kurum olarak ele almamaktadır. Aile büyükleri, akrabalar ve komşuları da içine kapsayacak büyüklükte bir ümmet ailesi şeklinde ele almaktadır. Çünkü yakın veya uzak akrabalar, komşular ve onlarla iletişimin sağlıklı olması, daimî olması toplumun huzuru için oldukça mühimdir. Efendimiz (s.a.v.)'de komşuluk hakları ve sıla-i rahim (akraba ziyaretleri) konusunda sürekli telkinlerde bulunmuştur. Nasıl ki kâinatı belirli bir düzen ve nizam ölçüsünde yaratmışsa ailenin de o şekilde belirli bir düzen ve nizamda olmasını istemiştir. Geçim, tasarruf, eşlerin birbiri üzerine hakları, komşuluk ilişkileri, akrabalık ilişkileri gibi toplumun tüm kesimlerini etkileyen davranışlarda aşırıya kaçınılmasını doğru bulmamıştır. Aile içerisinde israftan kaçınılması gerektiğini vurgulayarak, toplumda ihtiyaç sahibi kişilere yardımı buyurmaktadır. Aile saadeti toplumun saadeti demektir. Bu yüzden her açıdan temel (aile) ne kadar sağlam olursa bina da (toplumda) o kadar sağlam ve dayanıklı olacaktır.

Bir diğer önemli mevzu çocuklara karşı görevler konusudur. İslam'da çocuk, Allah'ın bir emanetidir. İyi, terbiyeli, ahlaklı bir birey olarak yetiştirilmesi için anne ve babasına verilen bir hediyedir. Küçük yaştan itibaren iyi terbiye edilirse hem kendisine hem ailesine hem de milletine yararlı ve bilinçli bir birey olur. Anne baba hem topluma karşı hem de Allah'ın emaneti olarak aldıkları çocuktan sorumludurlar. İslam'da çocuk yedi yaşına geldiğinde namazın öğretilmesi istenmiştir. Efendimiz buyuruyor ki "hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir başışta bulunmuş olamaz".

İslam dininin evlilik ve aile konusunda yanlış anlaşıldığı ve bu nedenle de eleştirildiği dört noktası bulunmaktadır. Bunlardan ilki kadınları ikinci plana attığı ve kadına oranla erkeğe daha çok değer verildiği, ikincisi ise, çok eşlilik mevzusudur. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, İslam dini evlilik ve aile kurumuyla kadına daha çok değer vermeyi ve toplumda onurunu yükseltip korumayı amaçlamaktadır. Dahası evlilik akdinin kadına sağladığı iki temel hak bulunmaktadır. Bunlar mehir ve nafakadır. Kadının evlenirken kocasından istediği mal veya paraya mehir denilmektedir. Kadının rızası olduğu sürece mehir verilmeyebilir fakat mehri belirlemek sünnettir. Mehir miktarı ise erkeğin gücünü aşmayacak şekilde belirlenmelidir (Asutay,2002: 58-59). "Nafaka ise, ailenin geçimini, eşin ve çocukların tüm ihtiyaç ve masraflarının karşılanmasıdır. İslam hukukuna göre de kadın ve erkeklerin geçimi için sorumluluk, kadın ve çocuklar üzerine mal varlıkları bulunsa dahi, kocaya aittir" (Can, 2013b: 238). İkincisi olan çok eşlilik mevzusuna gelince, çok evlilik, İslam'dan önceki cahiliye dönemi Arapları arasında oldukça yaygın bir şekilde bulunmaktaydı ve evlenen kadınların sayısında herhangi bir kısıtlama vs. bulunmuyordu.

Çok eşlilik, iş gücünü arttıran, savaş, kıtlık, göç gibi olaylarda kaybedilen nüfusun kaybını telafi etmenin bir aracı olarak görülmekteydi. Bu yüzden o dönemlerde, toplumda geniş aile yapısı hâkimdi. Başka bir nedeni ise, çok eşlilik toplumda zenginlik ve üstünlük bildiren bir hiyerarşi göstergesi olarak sayılmaktaydı. İslam dini bu toplumsal düzeni iyileştirmek için toplumda tek evliliği teşvik etmeyi amaçlamıştır fakat çok evliliği de

kadının kısır olma, kadının sürekli hasta olma ve kadın sayısının erkek sayısından fazla olduğu zaruri durumları göz önünde tutarak tam anlamıyla yasaklamamıştır (Soysaldı, 1999: 33-34). Ancak, zorlaştırıcı birçok şartlar getirerek sınırlandırmış ve önüne geçmeye çalışmıştır. Birtakım kural ve kaideler belirleyerek zorlaştırmıştır. Sınırı olmayan evlenme sayısını en fazla dört olacak şekilde sınırlandırmıştır. Tam anlamıyla yasaklamamasının en önemli nedenlerinden biri de toplumda dul kalan veya herhangi bir nedenle evlenemeyen kadınları, korunma amacıyla bir erkeğin himayesinde tutabilmektir. Kur'an-ı Kerim'de, "eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlara haksızlık yapmaktan korkarsanız hoşunuza giden kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz. Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan endişe ederseniz bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz cariyelerle yetinmelisiniz. Doğruluktan sapmamanız için en uygun olan yol budur" (Nisa, 4/3) denilmektedir.

İslam, dört kadınla evlenmeye teşvik etmiyor, sınırsız evlenmeyi sınırlayarak en çok dörde müsaade etmemekte, onu da adalet şartına bağlayıp zorlaştırmaktadır. Kadınlar arasında her bakımdan adaleti yerine getirmek kolay bir şey olmadığı için de dolaylı olarak tek kadınla evlenme zarureti ortaya çıkmaktadır (Soysaldı, 1999: 33-34). Üçüncüsü ise kadınların miras hakkı konusudur. Kadına verilen miras hakkı, sadece kocadan aktarılan değil, anne, baba ve çocuklardan ve yakın akrabadan aktarılan mirasların toplamıdır. Dolayısıyla sanılanın aksine kadının daha çok miras hakkı bulunmaktadır. Dördüncü ve son olarak boşanma konusunda eleştiriler bulunmaktadır (Can, 2013b: 239-240). "İslam dininde nikâh akdi ile kurulan ailenin devamlılığı esastır. Dinimiz evlenip yuva kurmayı emir ve tavsiye ederken, ailenin dağılmasına sebep olacak söz ve davranışlardan sakınılmasını istemiş, gereksiz yere ve geçici zevkler uğruna boşanıp aile yuvasını bozmanın yanlış bir davranış olduğunu bildirmiştir" (Şentürk ve Yazıcı, 2016: 503). Boşanma mevzusu Kur'an-ı Kerim'de Bakara, Nisa, Ahzab, Mucadele, Talak gibi surelerde üzerine çokça durulan önemli bir konudur (Tuksal, 2000: 44-45). İslam dini, boşanmayı istenmeyen bir ruhsat olarak kabul etmiş ve insanoğluna lütfedilen nimetlerden biri olan evliliğin keyfi nedenlerle sonlandırılmasını doğru bulmamaktadır. Konuyla ilgili bazı ayetler şunlardır;

"...onlarla güzel geçinin...(Nisa/19), "Şayet sizinle iyi geçinmeyi kabul ederlerse onların aleyhine bir yol aramayın/boşama yoluna gitmeyin, "(Kadın ile kocanın) Aralarının açılmasından korkarsanız, bu durumda erkeğin ailesinden bir hakem, kadının da ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar, (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da aralarında başarı sağlar. Şüphesiz Allah, bilendir, haberdar olandır" (Nisa/34-35).

Boşanma, Allah'ın en sevmediği helal olarak ifade edilmiştir (Okur, 2013: 61). Allah'ın sevmediği bir helal olan boşanma, nikâh esnasında kadın tarafından şart koşulmadığı takdirde tek taraflı olarak erkeğe verilmiştir. Ancak evlenme akdi yapılırken kadın boşanma hakkını ister ve alırsa, tek taraflı boşanma hakkı kadına ait olur. Ayrıca kadın evlilik akdi almamışsa, kocasından ya da evlilik hayatından memnun değilse, haksızlığa uğradığı durumlar vs. oluyorsa durumu, geniş aile fertlerinden seçilen ve büyüklerden oluşan aile meclisine veya mahkemeye bildirebilir. Ayrılma sebeplerinin haklı görülmesi halinde, karşı taraf istemezse dahi evliliği sonlandırabilir. Boşanma hakkını erkeğe verilmesinin en önemli nedeni kadınların mantıksal değil de duygusal davranarak en ufak bir sıkıntıda bitirebilme ihtimalinin olmasıdır. Oysa yaratılış gereği, erkek daha rasyonel, mantıksal olarak hareket edebilmektedir. Boşanma sonrasında çocukların velayeti ergenlik dönemine kadar annesine

verilmektedir. Kadının ölmesi veya evlenmesi durumunda da en yakın akrabasına devredilir. Ergenlik yaşına gelindiğinde ise babasına verilmektedir (Can, 2013b: 240-241).

İslam, evlilik ve aile konusuna oldukça önem vermektedir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de yaşı gelmiş ve evlenme isteği bulunan gençlerin evlilikleri için şartların olabildiğince kolaylaştırılmasını buyurmuştur. Fakat İslam'da **evlilik karşı iki cins üzerinden** emredilmektedir. Bunun dışındaki diğer evlilikler yani eşcinsel evlilikleri yasaklamıştır. Hz. Lut'un kavminde bu tür evliliklerin olması toplumun helakına sebebiyet vermiştir. İslam dini, evliliğe önem verdiği gibi keyfi bir şekilde evlilikten uzak durulmasını da doğru bulmamıştır. Kimlerle evlilik yapılabileceğini ve yine aynı şekilde kimlerle evlilik yapılmayacağına dair ayetler de bulunmaktadır. İslam aile hukuku kadın-erkek-çocuk-anne-baba-komşular-yakın akrabalar gibi hem aile hem de toplumun tüm fertlerinin hakkını savunacak adaletli bir sisteme sahiptir. Yaratılış gereği görev ve sorumluluklar belirlemektedir ve kimseyi kimseden üstün tutmamaktadır. Aksine İslam hiçbir zaman kadın veya erkekten birini diğerine üstün tutmamıştır, ilim, ibadet gibi önemli tüm mevzularda ikisine aynı hakları vermiştir.

7. DİNİ GRUPLAR

Toplumsal yapı çeşitli grup ve kurumları içerisinde barındırmaktadır. Kurumlar belirli kurallar ve belirli bir düzen içerisinde işlemektedirler. Benzer şekilde gruplar da belirli norm ve değerleri olan, insan ilişkilerini içeren güçlü sosyal yapılardır. Gruplar amaçlarına ve biçimlenme şekillerine göre resmi veya resmi olmayan olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Resmi olmayan gruplara toplumun bir kesimi tarafından oluşturulan tarikat, cemaat, cemiyet gibi topluluklar örnek verilebilir. Örneğin çalışma örneklemini oluşturan Menzil- Süleymanlılar- İskender Paşa- İsmail Ağa- Nurcular cemaati/ tarikatı ve Tügva- İlim Yayma- Türgev grupları resmi olmayan gruplardandır.

Gruplar belirli bir amaç etrafında toplanan insanların oluşturduğu sosyal bir topluluktur. "Bir topluluğun grup olabilmesi için, ilk şart etkileşimdir. Bunun yanında aidiyet ve iş birliği, etkileşim ve aidiyet sağlayan bir mekânlarının olması, üyelerinin davranışlarını ortak değer ve normlarla şekillendirmeleri ve kendilerini grup olarak tanımlamaları gerekmektedir" (Kurt, 2018: 147-148). Grup içerisindeki üyeler ortak ilgilere sahiptir ve birbirleriyle "*sistemik etkileşim*" (Giddens ve Sutton, 2014: 227) içerisinde bulunmaktadırlar. Grupların kendine özgü yapıları vardır, uğruna mücadele ettikleri bir amaçları bulunmaktadır, her grup üyesinin belirli bir rolü vardır ve herkes rolüne uygun hareket etmektedir.

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Sosyal olma özelliği insanı ister istemez sürekli bir grupla birlikte hareket etmeye teşvik etmektedir. Özellikle modern dünyada birey kalabalıklar içerisinde olabilir ancak, modernliğin yaratmış olduğu güvensiz ortamlar bireyi endişelendirmekte ve çıkmazda olduğunu düşünen birey güvensizlikten korunmak, aidiyet hissedeceği kişilerle birlikte olmak ve sürekli dayanışma içerisinde hareket ederek güçsüzlüğünü grup içerisinde gizleyebilmek adına gruplara özellikle de dini gruplara katılım gösterebilmektedir.

Dini grup ve yapılanmaların kendileri için belirlemiş olduğu en temel gaye Allah'a ulaşmaktır. Fakat bu gruplar birbirlerinden farklı şekillerde örgütlenmişlerdir. Her birinin

kendi grubuna özgü kural, kaide, norm ve müeyyideleri bulunmaktadır. Bir grup için normal kabul edilen bir davranış başka bir grup için kabul edilemeyen bir davranış olabilmektedir. Dini grupların üyelerinin giyim, hareket, işleyiş, davranış biçimleri, gruplarına üye davet etme gibi çoğu faaliyetleri birbirinden farklıdır. Tüm dini grupların her ne kadar kendinden olmayan kişilere açık bir kapı bıraksa bile kendi içlerinde kapalı ve gizemli alanları da mevcuttur. Bu bir tek dini değil tüm grupların ortak özelliğidir.

Din insanın vazgeçilmezi olduğundan kendi inananları arasında farklı yapılar şeklinde örgütlenme hareketleri doğal karşılanmalıdır. Çünkü değişen insan ve toplum şartları inananlarda, çoğu zaman mevcut din için en iyi grup kurma ihtiyacını doğurmaktadır. “Bireyler, İslam’ın kendisindeki grup, cemaat olgusunu, ileri sürerek dini grupların varlığını onaylamaktadırlar” (Avcı, 2012: 235-237). Dini grupların elbette toplumun diğer kurumları gibi eleştirilecek yönleri vardır, fakat herhangi bir gruba üye olduğundan ötürü eleştirmek veya bireyi dışlamak doğru değildir. Dini gruba bağlılıkları kişisel kararı olduğu için eleştirilemez belki ama grubun faaliyetleri, İslam dinine uygunluğu mutlaka araştırılmalı ve gereken yerlerde haklı olarak eleştirilmelidir. Maksat İslam ve bütünlüğünü sağlamaksa ne bireyler ne grup liderleri ne de gruplar kendilerine yapılan eleştirilere set örmemelidirler ve bunun aksine, dogma olmadıklarını kabul edip eleştirilerin haklılık payını araştırmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE HİPOTEZLERİ

Bu bölüm, bilimsel araştırmaların neredeyse tamamında, araştırmaya dair genel bir bilgi çerçevesi çizmeyi amaçlayan, başka bir ifadeyle araştırma deseninin belirlendiği bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın önemi, konusu, hipotezleri, kullanılan yöntemler, kapsam ve sınırlılıklar gibi önemli alt başlıklardan oluşmaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Ailenin ilk adımı olan evlilik, toplumların geleceği, değerlerin nesilden nesile aktarılması ve dini bir buyruk olarak yerine getirilmesi (örneğin İslam inancı için, evlilikle birlikte imanın yarısının tamamlanması) açısından toplumlar için oldukça önemsenmektedir. Aile, toplumun en önemli kurumunu oluşturduğu gibi gençler de toplumun en önemli kesimini oluşturmaktadır. Dolayısıyla sağlıklı bir toplumun neslini devam ettirebilmesi için evlenecek ve ailenin önemini kavrayacak bilinçli gençlere ihtiyacı vardır. İslam dininde aile kurmak ilahi bir buyruk olarak önemsenmektedir. Hastalanmasın diye çeşitli işgeler yapılarak korunmaya çalışılan çocuk gibi neslin devamını sağlamak, sağlıklı bireyler yetiştirmek, ahlaki bir toplum yaratmak, huzurlu bir ortam ve belki de haramlardan arındırarak takvalı bir hayat sürdürülmesini sağlamak amacıyla da aile kurumu maddi manevi her türlü hastalığa karşı korunmalıdır.

Modernlik olgusu, yok etmek veya dönüştürmek istediği toplum ve aileyi sarsmak adına işe bireylerden başlamaktadır. Bireyi ve bireyde bulunan mevcut toplumun dini ve sosyal değerlerini hedef almakla işe koyulmaktadır. Her şeyden önce bireyi toplumdan soyutlayarak bireyselleştirmeye ve bireyi kendisi dâhil her şeye yabancılaştırmaya çalışmaktadır. Modernleşme ve beraberinde getirmiş olduğu, popüler kültür, bireysellik, sekülerlik gibi olgular, bireyleri her yönden kuşatarak çok fazla uyarıcıya maruz bırakmaktadır. Bu kuşatma ve uyarıcılardan en çok etkilenen kesim çocuklar ve gençlerdir. Fakat çocuk, akli ermediği için bilinçli bir seçim yapamazken, gençler gördükleri karşısında doğru veya yanlış ama bilinçli olarak seçim yapabilmektedir. Gençlerin çoğu, modernliğin zevk çarkına kapılarak, modernliğin sunduğu hayatı benimsemekte ve ona göre yol almaktadır. Geriye kalan gençlerin bir kısmı (araştırmayı oluşturan kesim) ise modernliğin kendi dini hayatını zedelemesinden korktuğu için güvende hissedebileceği, dini hassasiyetlerini koruyup yaşatabileceği, kendisini ait hissettiği düşündüğü dini bir gruba dâhil olabilmektedir. Grubun değerlerini ne kadar ve nasıl içselleştirdikleri ne kadar başarılı oldukları veya modern hayat algısından ne kadar soyutlandıkları ayrıca tartışılması gereken farklı bir konudur. Araştırmanın temel amacı dini gruplarda kalan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençler ile aile ikilisi dâhilinde yürütülmektedir.

Dini gruplarda kalan gençlerin seçilmesinin temel nedeni, İslam toplumlarında oluşan dini grupların çoğu ümmet bilinci veya ümmet neslinin devamının sağlanması için evlilik ve

aile konusunda genellikle ısrarlı ve kurallı davranmalarındır. Çünkü İslam toplumlarında dini hassasiyetleri olan veya muhafazakâr kimliği bulunan bireylerin aileye önem verdiği veya vermesi gerektiği bilinen ve arzulanan bir gerçekliktir.

Evlilik, aile, gençlik, dindarlık gibi konularda çeşitli araştırmalar olmakla birlikte dini bir grupta kalan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençlerin, aile algısı üzerine çok fazla sosyolojik bir araştırma bulunmamaktadır. Modernliğin karşısında toplumların temel ve etkili silahı, kalesi; güçlü, sağlıklı ve bilinçli ailelerdir. Araştırmanın önemi, bunlar göz önünde bulundurularak, modernleşmenin etkisiyle dönüşüme uğrayan ailenin, dini gruplarda kalan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençler açısından ne derece önemli olduğunu ortaya koymaya çalışmaktır. Başka bir ifadeyle, dini gruplar ile irtibatı olan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençlerin aile algısını öğrenme açısından önemli bir çalışmadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN VARSAYIM VE HİPOTEZLERİ

Araştırmanın temel varsayımı, modernleşmenin her şeyi etkilediği ve dönüştürdüğü gibi kaçınılmaz olarak kendisini dindar olarak tanımlayan gençlerin de dini değerlerini ve buna bağlı olarak da aile algılarını değiştirdiğidir. Bir diğer varsayım, katılımcıların doğru beyanda bulduklarıdır. Araştırma hipotezleri ise aşağıdaki gibidir:

H1. Evlilik öncesi flört ilişkisine bakış ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2. Haremlik-selamlık konusuna bakış ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3. Eşcinsel evliliklere bakış ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4. Eş seçimindeki kriterler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5. Çocuk sahibi olma isteği ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6. Kadınların çalışması konusundaki görüşler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7. Aile içerisindeki rollerin dağılımına ilişkin düşünceler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8. Eşinden boşanma nedenleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9. Kendi ailesiyle (anne-baba) birlikte yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H10. Eşin ailesiyle birlikte yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H11. Evlilik öncesi flört ilişkisine bakış ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H12. Haremlik-selamlık konusuna bakış ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H13. Kadınların çalışması konusu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H14. Aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizması ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H15. Eşin ailesiyle birlikte yaşama durumu ile yerleşim birimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H16. Kadınların çalışması konusundaki düşünceler ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H17. Aile kurumunun önemi (varlığının önemli olduğu ve sürdürülmesi gerektiği) konusundaki düşünceler ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2. ARAŞTIRMANIN METODU

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden anket ile veri toplama tekniği kullanılmıştır. “En geniş tanımıyla anket, cevaplandırıcının daha önce belirlenmiş bir sıralamada ve yapıda oluşturulan sorulara karşılık vermesiyle veri elde etme yöntemi olarak tanımlanabilir” (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 68). “Anket çalışmaları işletme, iktisat ve diğer toplumsal bilimlerde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Anket yöntemi ile görece olarak çok sayıda veriyi, ekonomik olarak elde etmek mümkündür” (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017: 73). Anket yapılırken katılımcılara anket soruları farklı şekillerde sorularak veya sorulara verilen cevapların nedenleri sorularak, sağlam veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma öncesi pilot çalışma yapılmış ve toplanan veriler SPSS programına aktararak güvenilirliği ve araştırmanın amaçlarına ulaşıp ulaşılmadığı test edilmiştir. Test sonuçları neticesinde elde edilen verilerle ekleme-çıkarmalar gerektirecek gerekli düzenlemeler yapılarak 250 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Anket formu oluşturulurken konuyla ilgili kaynaklara ulaşmak amacıyla geniş bir literatür taraması yapılmıştır.

Verilerin toplanmasında anketin kullanılmasının temel nedeni, daha fazla katılımcı ile görüşülerek, konuya mümkün olduğunca genel bir çerçeve çizebilmektir. Anket formu doldurulurken, katılımcıların samimi cevaplar verip vermediklerini ölçmek, nasıl bir anlam dünyalarının olduğunu anlamak, anket sorularına ve özel durumlarına ait fikir ve tecrübelerini yakından görebilme imkânı sağlayabilmesi amacıyla anket soruları dolaylı yoldan ve farklı şekillerde sorularak düşünceleri not edilmiştir, anket soruları dışında herhangi farklı bir soru sorulmamıştır. Anket yoluyla dini gruplarda kalan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençlerin aile algısına dair fikir ve görüşleri aktarılmaya çalışılmıştır. Gençlere cevaplamaları için oluşturulan anket formu ulaştırılarak, gerekli veriler elde edilmiştir ve değişkenler arasındaki ilişki, bilimsel bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Dini gruplarda kalan gençlerin kimliklerini açığa çıkarmak istememeleri ve tepkiyle karşılaşmaktan çekinmeleri gibi farklı sebeplerle katılımcılara kartopu örneklem tekniği ile ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan gençlerin çeşitli demografik değişkenlere göre dağılımı frekans tabloları oluşturularak belirlenmiştir. Frekans ve yüzdeler betimsel olarak sunulmuştur. Belirlenen değişkenler ve önemli olduğu düşünülen soruların dağılımları ise çapraz tablolar oluşturularak ele alınmıştır. Çapraz tablolardan elde edilen dağılımlardaki farklılığın anlamlı olup olmadığı ise Ki-kare testi kullanılarak analiz edilmiştir. Başka bir ifadeyle gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasında bulunan farkın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir. 2*2’den büyük olan çapraz tablolarda Ki-Kare Analizi ve Fisher Exact Test kullanılmıştır. Söz konusu verilerin elde edilmesinde ve yöntemlerin uygulanmasında IBM

SPSS STATISTIC 22 paket programı kullanılmıştır. Ki kare yapılırken, 5 değerinden küçük çıkan gözeler Monte Carlo Simülasyon yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. İstatistiksel açıdan yapılan hesaplamalarda anlamlılık düzeyi $p<0,05$ dikkate alınarak değerlendirilmiştir. 250 kişiyle anket yapılmıştır ve bazı sorularda veri kaybı bulunmuştur fakat araştırmmanın güvenilirliğini ve tarafsızlığını korumak amacıyla herhangi bir veri ataması yapılmamıştır. 60 sorudan oluşan ve sorularının çoğunluğunu kendi geliştirdiğimiz anket, EK' te verilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri cinsiyet, eğitim durumu, yerleşim birimi ve gelir düzeyidir. Bağımsız değişkeni ise konuyla ilgili çapraz tablo oluşturularak ele alınan diğer anket soruları olmuştur.

2.2. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Araştırmada, küresel süreçlerle birlikte kendini dindar olarak tanımlayan gençlerin aile algılarının değiştiği varsayımı ileri sürülmüştür. Bu varsayımdan hareketle kişilerin sadece aileye dair düşüncelerini öğrenmek amaçlanmıştır. Modernite, hızlı kentleşme, teknoloji gibi küresel süreçler veya katılımcıların dindarlıklarını ölçmek de önemli olmakla birlikte araştırma amacı sadece aileye dair algıyı ölçmek olmuştur. Dolayısıyla küresel süreçler veya katılımcıların dindarlıklarını test etmek ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Araştırma kapsamı "aile" konusu dikkate alınarak Afyonkarahisar ilinde Menzil-Süleymanlılar- İskender Paşa- İsmail Ağa- Nurcular cemaati/ tarikati ve cemiyet ya da grup olarak dini hassasiyetlere ağırlık veren Tügva- İlim Yayma- Türgev'e bağlı olan veya dini grubun yurdunda veya evlerinde kalan veya dini gruplara önem veren ve kendini dindar olarak tanımlayan 17-29 yaşları arasında evli/bekâr kadın/erkek bireylerden (gençler) oluşmaktadır. Araştırma, belirtilen kapsam ile sınırlı kalmıştır. Araştırmadan sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi için, kapsamın dışında kalan bireyler veya konular araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırma çerçevesinde mümkün olduğu kadar fazla ve farklı dini gruplarda kalan gençlerle görüşülmeye çalışılmıştır.

2.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışma evrenini, Afyonkarahisar İli'nde bir dini gruba bağlı olan veya herhangi bir dini grubun yurdunda veya evlerinde kalan ve kendini dindar olarak tanımlayan 17-29 yaşları arasındaki gençler oluşturmaktadır. 17-29 yaş aralığının seçilmesindeki temel neden ise, farklı sebeplerden ötürü evlenme yaşının giderek artması olmuştur. Çalışma örneklemini ise Afyonkarahisar İli'nde Menzil- Süleymanlılar- İskender Paşa- İsmail Ağa- Nurcular cemaati/ tarikati ve Tügva- İlim Yayma- Türgev gruplarına bağlı olan veya bu grupların yurdunda veya evlerinde kalan ve kendisini dindar olarak tanımlayan 17-29 yaşları arasındaki 250 genç oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini için 400 kişiye ulaşma hedefi bulunmakla birlikte farklı sebeplerden ötürü 250 kişiye ulaşılabilmiştir ve örneklem 250 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırma yapılırken katılımcıların gönüllülüğü esas alınmıştır. Örneklem grubu 125 kadın ve 125 erkek olmak üzere toplam 250 kişiden oluşmaktadır.

Bilimsel araştırmalarda, motivasyonu düşürecek veya araştırmayı yarıda bıraktıracak düzeyde etkili olan en önemli neden, araştırma esnasında karşılaşılan zorluklar veya güçlüklerdir. Özellikle nicel araştırmalarda istenilen kesim, grup veya bireylerle iletişime

geçebilmek oldukça güçtür. Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da bilinmeyen hatta çoğu zaman bilinen birinin kişiye yaş, ikamet yeri veya kişiyi ilgilendiren konuyla ilgili sorular sorması kişinin kafasında bir şüphe uyandırmakta ve kişi kimliğini gizlemeye çalışmaktadır. Bu özellikle modern toplumun doğurduğu güvensizlik ortamından kaynaklanmaktadır. Araştırma yapılacak kesim, grup veya mahalle araştırmacının yabancı olduğunu fark ettiği zaman araştırmacının çok farklı tepkilerle karşılaşması oldukça kaçınılmazdır.

Araştırma, dini grup ile bağlantısı olan kesimlerle yapıldığı için oldukça sorunlu olmuştur. Bu yüzden örneklem için belirlenen 400 kişi ile görüşme hedefine ulaşamamıştır. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra kişiler herhangi bir dini grup söz konusu olduğu zaman kimliklerini açığa çıkarmak istememektedirler. Toplumdan veya kişilerden farklı tepkilerle karşılaşacakları korkusunu taşıdıkları için ikna etmek oldukça zor olmuştur. Çünkü darbe girişiminin toplumda bıraktığı kırgınlık veya kızgınlık halen daha unutulmuş değil ve ister birey ister toplum ister farklı dini gruplar olsun bu konuda oldukça hassas davranmaktadır. Bu nedenlerden ötürü aracı kişilerle ve kartopu tekniği ile iletişim sağlanabilmiştir. Katılımcıların tepkileri ve haklarını ihlal etmeden, gönüllülükleri esas alınmıştır. Grupların hassasiyetleri göz önünde tutularak grubun herhangi bir sorumlusuyla iletişim sağlanmış anket sorumlu kişi tarafından gözden geçirildikten sonra araştırma yapılacak kişilerle görüşülerek araştırma yapılmıştır. Bazı grupların dışında diğer gruplar araştırmayı çok güzel ve faydalı bularak gereken tüm yardımları sağlamışlardır.

Kişinin dini gruba bağlı olması önemsenmiştir fakat illa ki herhangi bir grubun mensubu olmadan, sadece yurtlarında veya evlerinde kalan ve dini gruplara önem veren kişiler de evren ve neticesinde örneklem dışında bırakılmamıştır ve dâhil edilmiştir.

2.4. UYGULANAN ANKET HAKKINDA BİLGİLER

Araştırmada kullanılan anket soruları, konuyla ilgili literatür taraması ve okumalar yapılarak, konuyla ilgilenen bazı uzmanlarla görüşülerek ve araştırma öncesi araştırmacının muhatabı olan gençler ile pilot çalışması yapılarak hazırlanmıştır. 60 soruluk anketin, ilk 26 sorusu çoktan seçmeli, geriye kalan 34 soru ise likert formatına göre düzenlenmiş sorulardan oluşmaktadır. Bu sorularda “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde beş seçenek belirlenmiştir. Seçenekler en olumsuzdan başlatılarak en olumluya gelecek şekilde 1-2-3-4-5 şeklinde numaralarla eşleştirilmiştir.

3. İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR

Dini gruplarla gönül bağı olan dindar gençler ve aile algıları (dindarlık-geç-aile) ile ilgili literatür taraması yapıldığında, çalışmaların ülkemizde yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Birebir aynı olmasa dahi benzer birkaç çalışma bulunmakla birlikte genellikle konular ayrı ayrı ve farklı çalışmalarda yer edinmiştir. Araştırmalar daha çok nitel araştırmalardan oluşmaktadır ve nicel araştırmaların sayısı ise oldukça az bir sayıdadır. Araştırdığımız konuya yakınlığı bulunan çok az kaynak olmakla birlikte konuya ilişkin farklı yaklaşımlar sunması açısından diğer kaynaklara da değinilecektir. Dolayısıyla konuyla benzerliği açısından ulaşılabilen ve inceleme fırsatı bulunan bazı araştırmalar şu şekildedir:

3.1. KONUYLA BENZERLİĞİ BULUNAN ÇALIŞMALAR

Bener (2011), "Dindarlık-Eş Seçimi İlişkisi: (SDÜ Örneği)" adlı çalışmasında dindarlık kimliğinin eş seçimini nasıl etkilediğini tespit edebilmek amacıyla evlenme yaşı gelmiş üniversite öğrencileriyle görüşerek anket yapmıştır. Araştırmaya göre, kadınların dindarlık düzeyleri erkeklere oranla daha fazladır ve üniversite öğrencilerinin dindarlıkları eş seçimindeki düşüncelerini etkilemektedir. Yani dindar gençler, evleneceği kişinin dindar olmasını istemektedirler.

Avcı (2012), "İki Dünya Arasında: İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği" adlı çalışmasında İstanbul'da farklı üniversite, farklı fakülte ve farklı bölümden toplam 60 öğrenciyle derinlemesine görüşme yapmıştır. Araştırmadaki temel amacı, üniversitenin dindar olarak tanımlanan genç kesiminin, hangi dini değer ve kuralları önemstediklerini, gündelik hayatta hangi ibadetleri nasıl ve ne şekilde gerçekleştirdiklerini kısacası onlar açısından dini pratiklerin ne anlam ifade ettiğini açığa çıkarmaktır. Araştırmaya göre, üniversite öncesinde çok fazla benzerlikleri bulunan gençler, sonrasında içerisinde buldukları farklı dini gruplar, kent hayatı gibi faktörler bireyleri içeriden yani düşünce olarak kendi içlerinde çok farklı noktalara taşımıştır. Dindarlık algıları birbirinden oldukça farklılaşmış ve farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Kayhan (2017), "İslam Gençliğinin Stratejisi" adlı çalışmasında 1970 Türkiye'sinin siyasi atmosferini, özellikle gençleri dikkate alarak farklı açılardan değerlendirmeye, Müslüman gençliği, dönemin çıkmazlarından kurtarmanın reçetesini sunacak öneriler sunmaya çalışmıştır. Böyle bir çalışma yapmasındaki temel amaç, dönemi tecrübe etmesine ve mevcut duruma karşı mücadelesine dayanmaktadır. Kitap, beş farklı bölüm ve her bölümün de kendi içinde ayrılacağı alt başlıklar şeklinde ele alınmıştır. Kayhan, farklı konularda Müslüman gençliğe bir rota çizdirebilecek ve ilerlemesini sağlayabilecek bir yol kurdurma gayretindedir. Kayhan'a göre, İslamcı gençlik, İslam'ın kalesi, hak davanın vazgeçilmez savunucusu ve hakkı hakikati her zaman müdafaa eder.

Selman (2017), "Dindarlığın Aile Yaşam Döngüsü Süreçlerine Etkisi (Batı Akdeniz Örneği)" adlı çalışmasında 736 kişilik anket yapmıştır. Araştırmada, eşlerin aile içerisindeki davranış, düşünce ve tutumlarını etkileyen değerler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya göre, kendisini dindar olarak tanımlayan kişiler, toplumda dindarlıklarını göstermeye çalışırken, dindar olduklarını yansıtırken, ticari ilişkilerde, aile ve akrabalar içerisinde bu kimliklerini kullanmamaktadırlar. Dindar bireylerin mensup olduğu dinin değerlerini içselleştirmedikleri açığa çıkmıştır.

Janmohamed (2018), "M Nesli Yeni Müslüman Gençlik" adlı çalışmasında, modern bir kültür içerisinde yetişen gençlerin, inançlarına nasıl sadık kaldıklarını kendi ağızlarından dinleyerek inanç ve modernliğin bir arada yaşanabildiği iddia edilen ve bu şekilde oluşan yeni İslami kimliği ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırmaya göre, inanç ve modernliği kendi kişisel kimliğinde birleştiren M Nesli, bilindiğinin aksine, Batı'nın tüketim toplumuna köle olmamıştır veya onu içselleştirmemiştir. Bu gençler, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeni bir tüketim toplumu oluşturmaya çalışmaktadırlar. M Nesli, hem namaz kılan, oruç tutan, Kur'an bilen, okuyan, ezberleyen, İslam'ı temsil eden hem de âşık olan, giyimi farklı olan, beste yapan, şiir okuyan, farklı kıyafetler giyebilen gençlerden oluşmaktadır ve gençler herkesi kendileri gibi olmaya davet etmektedirler.

Geçicioğlu ve Kayıklık, (2019). “Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmalarında örnekleme evli 418 birey oluşturmuştur. Araştırmada evlilik uyumu ile dindarlık arasında pozitif yönde anlamlı fakat düşük düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde dindarlık ile evlilik uyumunun alt boyutları ile evlilik uyumu ve dindarlığın alt boyutları arasında da pozitif yönde, genellikle anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Özteke Kozan vd. (2019) “Genç Kızların Evliliğe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Neden Evlenirim? Neden Evlenmem” adlı çalışmalarında 18-28 yaş aralığındaki genç kızların evliliğe ilişkin görüşlerinin tespitini amaçlamışlardır. Evlenme gerekçelerine ilişkin oluşturulan en yüksek kategorilerin anne olma isteği, inanç gereğini yerine getirme aile kurma isteğinin olduğu tespit edilmiştir. Evlenmeyi düşünmeyenlerin ise sorumluluk almak istememeleri, evliliklerinin kötü bir şekilde sonuçlanmasından korkmaları, evlilikle beraber kısıtlanacaklarını düşünmeleri ve evlendikleri kişinin değişiminden korkmaları gibi temalar öne çıkmıştır.

Yılmaz, Apaydın ve Yüksel (2020), “Dindarlık ile Eşler Arası Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kahramanmaraş Örneği” adlı çalışmalarında evli olan 420 bireye anket uygulamıştır. Araştırmada dindarlığın etki, ibadet ve tecrübe boyutları ile evlilikte mutluluk arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Konuyla ilgili yukarıda verilen kaynakların her biri çok güzel ve önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Fakat kişilerin kendilerini dindar olarak tanımlamaları veya dindarlıkları dikkate alınarak aile konusuna dair görüşleri üzerinde çok fazla çalışma olmadığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle yapılan mevcut çalışma ise özgün bir araştırma konusuna sahiptir. İnsan neslinin devamını sağlayan aile kurumunun, değerlerinin, işlevlerinin sarsılmaya ve çözülmeye başlandığı, boşanma oranlarında yaşanan artışlardan ve oluşan yeni aile ve farklı birlikteliklerden görülmektedir. Dolayısıyla kendini dindar olarak tanımlayan kesim için toplumların temel değer taşıyıcısı olan aile kurumunun ne derece önemli olduğunu saptamak çalışma için temel amaç olmuştur. Bu çalışma ile birlikte kendini dindar olarak tanımlayan 17-29 yaş arası gençlerin aileye dair algılarının nasıl olduğu, gençlerin dindar kimlikleri neticesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. SOSYO-DEMOGRAFİK BULGULAR

Katılımcıların demografik bilgilerinin verilmesi, araştırmanın hangi bağlamda ele alınıp tartışılacağı konusunda yol göstermektedir. Demografik değişkenlerin tamamının yüzde ve frekans analizinin ele alınmasının temel nedeni, nasıl bir gruba yönelik bir araştırma yapıldığını gösterebilmektir. Fakat konumuzun temel amacına ulaşabilmesi için, ilerleyen başlıklarda sadece bazı demografik bilgiler ele alınarak önemli olduğu düşünülen bazı sorularla crosstab (çapraz) tablosu oluşturulacaktır.

1.1. CİNSİYET

Tablo 1. Cinsiyet

Cinsiyet	Sayı (F)	Yüzde (%)
Kadın	125	50,00
Erkek	125	50,00
Toplam	250	100,0

Araştırmamıza katılan 17-29 yaş aralığındaki gençlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında, erkeklerin %50,00, kadınların da %50,00 olacak şekilde eşit bir dağılım sergilediği görülmektedir.

1.2. YAŞ

Tablo 2. Yaş

Yaş	Sayı (F)	Yüzde (%)
17-23	187	74,8
24-29	63	25,2
Toplam	250	100,0

Katılımcıların %74,8'i 17-23, %25,2 si ise 24-29 yaş aralığında bulunmaktadır. Görüldüğü üzere araştırmaya en fazla 17-23 yaş arası (%74,8) gençler katılmıştır.

1.3. MEDENİ DURUM

Tablo 3. Medeni Durum

Medeni Durum	Sayı (F)	Yüzde (%)
Evli	33	13,2
Bekâr	210	84,0
Diğer	6	2,4
Toplam	250	100,0

Araştırmamıza katılan gençlerin %13,2 si evli, %84,0 ı bekâr ve %2,4 ü ise diğer şeklinde dağılım sergilemişlerdir. Tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların çoğunluğu %84,0 oranında bekâr gençler olmuştur. Soruyla veya konuyla ilgili düşüncelerini anketteki diğer kısmına yazmaları istenilen katılımcı gençler, bekâr olma nedenlerini diğer seçeneğinde şu şekillerde belirtmişlerdir: “İşsizlik, öğrenci olma, hayallerini gerçekleştirme, kendini hazır hissetmeme, evlilik ve aile için karşıdaki kişiye güvenememe, sorumluluk altına girmekten korkma gibi düşüncelerden, ailelerinin önce ayaklarının üstünde dur, iş sahibi ol sonra evlilik düşün (önce iş-aş sonra eş) gibi söylemlerinden ötürü evliliği henüz arzulamıyoruz.”

İslam dini, belli bir yaşa gelindiğinde, kişi maddi ve manevi kendisini hazır hissettiğinde evlendirilmesi için kolaylaştırınız şeklinde buyurmuş ve evlilik, aile konusuna oldukça önem vermiştir. Bu yüzden kaygılarını gidermek adına aileler veya toplum gençlere evliliğin ekonomi vs. temelli olmadığını, halk arasında yaygın olan nikâhta keramet vardır sözünün manasını düzgün bir şekilde anlatarak onları evliliğe teşvik etmelidir. Kendilerini tanımlamış oldukları dindar kimlikleri neticesinde bu gençlerin İslam dininin evlilik ve aile konusundaki hassasiyetini iyice idrak edip, yuva kurmaları sağlanmalıdır.

1.4. EĞİTİM DURUMU

Tablo 4. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı (F)	Yüzde (%)
İlkokul	7	2,8
Ortaokul	2	0,8
Lise	29	11,6
Üniversite	200	80,0
Lisansüstü ve diğer	12	4,8
Toplam	250	100,0

Araştırmamıza katılan 17-29 yaş aralığındaki gençlerin eğitim düzeylerini gösteren yukarıdaki tabloya göre, en fazla katılım sağlayanların %80,0 gibi yüksek bir oranla üniversiteli gençler oldukları görülmektedir. Gençlerin, %2,8'i ilkokul, %0,8'i ortaokul, %11,6'sı lise, %80'i üniversite ve %4,8'i ise lisansüstü düzeyinde bir eğitime sahiptir. Dini gruplarda kalan veya dini gruplarla bağlantısı olan gençlerin çoğunluğunun üniversite gençliği olduğu görülmektedir. Bu durumun asıl nedeni ise eğitim amacıyla gençlerin ailesinden ve çevresinden uzak bir yaşam sürmeye başlamasıdır. Özellikle ailelerinin tercihleriyle bu gençler, dini gruplara yönlendirilmektedir.

1.5. MESLEK DURUMU

Tablo 5. Meslek Durumu

Meslek Durumu	Sayı (F)	Yüzde (%)
Memur	15	6,0
İşçi	19	7,6
Çalışmıyorum	120	48,0
Diğer	95	38,0
Toplam	250	100,0

Katılımcı gençlerin çalışma ve iş durumuna bakıldığında, %6,0'ı memur, %7,6'sı işçi, %48,0'ı çalışmıyorum ve %38,0'ı ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Aşağıda tablosunu verdiğimiz, "Gelir düzeyinin aile üzerinde daha çok yapıcı etkilere sahip olduğu" sorusuna gençlerin, %39,2'si katılıyorum, %13,6'sı ise kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Gençler herhangi bir işte çalışmama, işsizlik gibi durumlardan dolayı aile kurmaya cesaret edemediklerini ifade ederek düzen kurmadan aile kurmayı düşünmediklerini dile getirmişlerdir.

1.6. ANNE EĞİTİM DURUMU

Tablo 6. Anne Eğitim Durumu

Anne Eğitim Durumu	Sayı (F)	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	32	12,8
Okur-yazar	51	20,4
İlkokul	41	16,4
Ortaokul	61	24,4
Lise	43	17,2
Üniversite	20	8,0
Lisansüstü ve diğer	2	0,8
Toplam	250	100,0

Tablo 6'da yer alan anne eğitim durumu incelendiğinde, annelerin %12,8'i okur-yazar değil, %20,4'ü okur-yazar, %16,4'ü ilkokul, %24,4'ü ortaokul, %17,2'si lise, %8,0'ı üniversite ve %0,8'inin lisansüstü ve diğer eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

1.7. ANNE MESLEK DURUMU

Tablo 7. Anne Meslek Durumu

Anne Meslek Durumu	Sayı (F)	Yüzde (%)
Memur	13	5,2
Ev Hanımı	226	90,4
Diğer	11	4,04
Toplam	250	100,0

Bir önceki tabloda eğitim durumu incelenen annelerin çalışma, meslek durumları ise şu şekildedir; annelerin %5,2'si memur, %90,4'ü ev hanımı ve %4,04'ü de diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Dolayısıyla eğitim durumu ile meslek durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

1.8. BABA EĞİTİM DURUMU

Tablo 8. Baba Eğitim Durumu

Baba Eğitim Durumu	Sayı (F)	Yüzde (%)
Okur- yazar değil	6	2,4
Okur-yazar	23	9,2
İlkokul	64	25,6
Ortaokul	46	18,4
Lise	65	26,0
Üniversite	39	15,6
Lisansüstü ve diğer	7	2,8
Toplam	250	100

Katılımcılar baba eğitim durumu için, %2,4 'ü okur-yazar değil, %9,2'si okur-yazar, %25,6'sı ilkokul, %18,4'ü ortaokul, %26,0'ı lise, %15,6'sı üniversite ve %2,8'i ise lisansüstü olacak şekilde işaretlemeler yapmışlardır. Tablo 6'da verilen anne eğitim düzeyi ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde baba eğitim durumunun anne eğitim durumundan yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne-baba arasındaki eğitimi düzeyi farklılığının temel nedenlerinin araştırılması önemli olmakla birlikte başka bir araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.9. BABA MESLEK DURUMU

Tablo 9. Baba Meslek Durumu

Baba Meslek Durumu	Sayı (F)	Yüzde (%)
Memur	40	16,0
İşçi	83	33,2
Çalışmıyor	11	4,4
Emekli	71	28,4
Diğer	45	18,0
Toplam	250	100,0

Katılımcıların baba meslek durumu incelendiğinde babaların çalışma, meslek durumları şu şekildedir; %16,0'ı memur, %33,2'si işçi, %4,4'ü çalışmıyor, %28,4'ü emekli ve %18,0 ise diğer şeklinde belirtilmiştir.

1.10. KARDEŞ SAYISI

Tablo 10. Kardeş Sayısı

Kardeş Sayısı	Sayı (F)	Yüzde (%)
Tek çocuk veya yok	12	4,8
1-5	205	82,3
6 ve üzeri	32	12,9
Toplam	249	100,0

Tablo 10'da görüldüğü gibi katılımcıların %4,8'i kardeşe sahip değilken, %82,3'ü 1-5 arasında kardeşe ve %12,9 ise 6 ve üzeri kardeşe sahiptir.

1.11. GELİR DÜZEYİ

Tablo 11. Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi	Sayı (F)	Yüzde (%)
1000-2500	110	45,6
2501-3500	69	28,6
3501-5000	36	14,9
5001 ve üzeri	26	10,8
Toplam	241	100,0

Gelir düzeyi sorusuna 250 kişiden 241 kişi cevap vermiştir. Araştırmaya katılan gençlerden gelir düzeyi 1000-2500 arasında olan %45,6, 2501-3500 arasında olan %28,6, 3501-5000 arasında olan %14,9, 5000 ve üzerinde olanlar ise %10,8 şeklindedir. Gelir düzeyleri dikkate alındığında araştırmaya katılan gençlerin çoğunluğunun orta sınıf ailelere sahip kişilerden oluştuğu görülmektedir. 5001 ve üzeri seçeneğini işaretleyen gençler de %10,8 gibi iyi bir oranla daha iyi bir gelire sahip bulunmaktadır.

1.12. YAŞAMININ BÜYÜK BİR BÖLÜMÜNÜ GEÇİRDİĞİ YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 12. Yaşamının Büyük Bir Bölümünü Geçirdiği Yerleşim Birimi

Yaşam	Sayı (F)	Yüzde (%)
Büyükşehir	73	29,2
İl Merkezi	77	30,8
İlçe Merkezi	67	26,8
Kasaba/Köy	33	13,2
Toplam	250	100,0

Yerleşim birimini gösteren tablo 12'ye bakıldığında, katılımcıların %29,2'si büyükşehirde, %30,8'i il merkezinde, %26,8'i ilçe merkezinde, %13,2'si ise kasaba/köylerde yaşadığı görülmektedir.

2. CİNSİYET DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. CİNSİYET VE EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRTE BAKIŞ

Katılımcıların evlilik öncesi flörte bakışının cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Evlilik Öncesi Flörte Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Evlilik Öncesi Flört Konusu				Toplam	χ^2	P
		Doğru bulmuyorum	Herhangi bir sakınca görmüyorum	Herhangi bir fikrim yok	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	80 (%64,0)	30 (%24,0)	7 (%5,6)	8 (%6,4)	125 (%100)	3,122	0,373
	Erkek	85 (%68,0)	21 (%16,8)	12 (%9,6)	7 (%5,6)	125 (%100)		
Toplam/		165 (%66,0)	51 (%20,4)	19 (%7,6)	15 (%6,0)	250 (%100)		

Tablo 13'teki bulgulara göre, cinsiyet ve evlilik öncesi flörtlere bakış arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. ($\chi^2=3,122$; $p>0,05$).

Diğer seçeneğini işaretleyen (kadın-erkek) % 6,0'lık oranın cevapları ise; "flörtün şekline bağlı, şayet evliliğe hanel gelmeyecekse karşılıklı tanışma ve konuşma uygundur", "belirli sınırlar içerisinde veya seviyeli olması şartıyla olabilir", "sakıncalı bir durum olarak görüyorum", "kişiler doğru bir şekilde tanışmak şartıyla görüşebilir", "kişilerin abartıya kaçmadan, birbirinin dininden ve ahlakından emin olana kadar görüşmesi şeklinde olmalıdır" "yobazlığın dışında her şey kabulümdür" şeklindedir.

Buna göre **H1**: "Evlilik öncesi flört ilişkisine bakış ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır" **reddedilmiştir**.

Flört İngilizce flirt sözcüğünün Türkçeleşmesi olup oynaşmak, fındırdeşmek, cilveleşmek, karşı cinsin ilgisini çekecek şekilde konuşup davranmak gibi manalara geliyor. Sözcük with takısıyla birlikte bir konu hakkında pek ciddi olmaksızın düşünmek, bir şeyi hafife almak, gereksiz yere tehlikeye atılmak anlamlarını içeriyor (Alp, 2018: 12).

Soruda özellikle "flört" kelimesinin kullanılmasının nedeni, İslami kurallara uymayan ve gün geçtikçe yaygınlaşan ilişkilere karşı kendini dindar olarak tanımlayan katılımcıların tavrının ne olduğunun ortaya konulmasıdır. Görüşülen kesimin kimliği göz önüne alındığında %20,4'ü oranında herhangi bir sakınca görmediklerini belirtenlerin ve %7,6 oranında herhangi bir fikrim yok diyenlerin oranı oldukça fazladır. Çünkü flörtü her ne kadar bir tanışma olarak meşrulaştırmaya çalışanlar olsa da kelime anlamıyla flört tanışma değildir. Evlenme için çiftlerin birbiriyle tanışması veya birbirini tanıma olarak kabul edilecekse de ahlaki bir şekilde, dini ve toplumsal değerler göz ardı edilmeden sağlıklı adımlarla ve aşırıya kaçmadan olmalıdır ki bu da "flört" adı altında değerlendirilmemelidir.

Flörtün ne kadın ne de erkek için bir güvencesi yok ve bu süreçte atılan adımlar ile ya her anlamda bireyler kendi dindar kimliğinden, toplumdaki, ailevi değerlerden ödün vererek büyük kayıplar yaşayacak ya da kendi değerlerini ön planda tutarak sağlam bir evlilik ve aile hayatı kuracaklardır. İslam dini elbette evlenecek, aile kuracak çiftler için belirli bir tanışma şeklini uygun görmüştür. Ancak bu tanışma şeklini batılı bir kavram olan flört ile tanımlamak pek doğru olmaz. Dolayısıyla flörtün şekli yoktur çünkü zaten flört batıda yaygın olan bir eğlenme şeklidir. Fakat İslam eğlenme değil, tanışma eksenli muhabbetlere izin vermektedir.

Katılımcıların haremlik-selamlık konusuna bakışının cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 14'de verilmiştir.

2.2. CİNSİYET VE HAREMLİK-SELAMLIK KONUSUNA BAKIŞ

Tablo 14. Haremlik-Selamlık Konusuna Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Haremlik- Selamlık Konusu				Toplam	χ^2	P
		Doğru buluyorum	Doğru bulmuyorum	Herhangi bir fikrim yok	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	76 (%60,8)	20 (%16,0)	25 (%20,0)	4 (%3,2)	125 (%100)	0,774	0,856
	Erkek	78 (%62,4)	20 (%16,0)	21 (%16,8)	6 (%4,8)	125 (%100)		
Toplam/ Yüzde		154 (%61,6)	40 (%16,0)	46 (%18,4)	10 (%4,0)	250 (%100)		

Tablo 14'teki bulgulara göre, cinsiyet ve haremlik-selamlık ilişkisine bakış arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. ($\chi^2= 0,774$; $p>0,05$). Yani değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Haremlik-selamlık ilişkisini doğru buluyorum diyen katılımcıların toplam oranı %61,6, doğru bulmuyorum diyenlerin oranı %16,0, herhangi bir fikrim yok diyenlerin oranı %18,4, diğer seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %4,0 şeklindedir. Kadınların ve erkeklerin cevapları ortalama olarak benzer oranlarda olmuştur. %4,0 oranında diğer seçeneğini işaretleyenlerin cevaplarına bakıldığında ise; "mekâna göre değişiklik arz eden bir durum, yer yer doğru, yer yer yanlış bir ilişki", "kültürel bir olgu olarak görüyorum, dini bir olgu değil o yüzden olabilir de olmayabilir de" gibi yanıtların verildiği tespit edilmiştir.

Bu bulgulara dayalı olarak **H2**: "Haremlik-selamlık konusuna bakış ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır." **reddedilmiştir**.

Görüşülen kesimin "dindar" olduğu göz önüne alındığında bu konuda herhangi bir fikri olmayanların %18,4 ve doğru bulmadıklarını belirtenlerin de %16,0 oranında olması ayrıca tartışılması gereken önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplumda özellikle görüşülen kesimin haremlik-selamlık mevzusunu bilmesi ve de uygulanması beklentisi bulunmaktadır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden de çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız ebediyyen söz konusu olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtr." (Ahzab/53).

Ayetten de anlaşılacağı üzere haremlik-selamlık mevzusu kültürel değil dini bir olgudur. İslam'ın bu konudaki hassasiyetinin temel amacı kadınların ve erkeklerin ortamlarda daha rahat olmalarını sağlayabilmektir.

Katılımcıların eşcinsel evlilik konusuna bakışının cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 15’de verilmiştir.

2.3. CİNSİYET VE EŞCİNSEL EVLİLİKLERE BAKIŞ

Tablo 15. Eşcinsel Evliliğe Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşcinsel Evliliğe Bakış				Toplam	χ^2	P
		Doğru bulmuyorum	Her türlü evliliğe saygı duyulması gerektiğini düşünüyorum	Herhangi bir fikrim yok	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	107 (%85,6)	12 (%9,6)	5 (%4,0)	1 (%0,8)	125 (%100)	7,842	0,035
	Erkek	115 (%92,0)	3 (%2,4)	3 (%2,4)	4 (%3,2)	125 (%100)		
Toplam/		222 (%88,8)	15 (%6,0)	8 (%3,2)	5 (%2,0)	250 (%100)		
Yüzde								

Tablo 15’deki bulgulara göre, cinsiyet ve eşcinsel evliliklere bakış arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=7,842$; $p<0,05$). Başka bir ifadeyle değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Eşcinsel evliliklere nasıl bakıyorsunuz sorusuna katılımcıların %88,8’i doğru bulmuyorum, %6,0’ı her türlü evliliğe saygı duyulması gerektiğini düşünüyorum, %3,2’si herhangi bir fikrim yok, %2,0’i ise diğer şeklinde cevap vermişlerdir. Doğru bulmadığını belirten erkek sayısı (%92,0) kadın sayısından (%85,6) fazla olmakla birlikte, saygı duyulması gerektiğini düşünen kadın sayısı da (%9,6) erkek sayısından (%2,4) fazladır.

Bu bulgulara dayalı olarak **H3**: “Eşcinsel evliliklere bakış ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.” **kabul edilmiştir.**

Eşcinsellik en genel anlamıyla, aynı cinsiyetteki insanların (kadının-kadına veya erkeğin-erkeğe) birbirine duygusal, cinsel, bedensel ve ruhsal açıdan ilgi ve yakınlık duyması olarak tanımlanabilir. Aynı cinsten iki kişinin cinsel ilişkide bulunmasıdır. Fakat İslam’da bu evlilik türü yasaklanmıştır.

“Lût’u da (peygamber gönderdik). Kavmine dedi ki: "Sizden önce insanlardan hiçbirinin yapmadığı fuhşu mu yapıyorsunuz?", "Çünkü siz, kadınları bırakıp da cinsel tatmin için erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz haddi aşan bir topluluksunuz" (A'râf, 80-81). "İffetlerini koruyanlar -ki eşleri ve câriyeleri bunun dışında olup bundan dolayı kınanmazlar; ama kim bunun ötesine geçmeye kalkışırsa böyleleri sınırı aşanların ta kendileridir" (Mearic/29/30/31) ayetlerinden de anlaşılacağı üzere İslam’da nikâhlı eşler ve sahip olunan cariyeler dışındaki bütün cinsel ilişkiler haram kılınmaktadır.

Her türlü evliliğe saygı duyulması gerektiği fikrini savunanların çoğunluğu kadın olmakla birlikte, %6,0’ oranı beklenmeyen ve oldukça çarpıcı bir sonuç olmuştur. Neticede görüşülen kesimin kimliği itibarıyla bu oranın çıkması beklenmeyen bir sonuç olmuştur. Bunun temel nedenleri arasında giderek yaygınlaşan veya yanlış aksettirilen fikirlerdir

denilebilir. Özgürlük ve dinde zorlamanın olmadığı, herkesin dini kendisine gibi ifadelerin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Dindar kimliklerini öne süren kişilerin bu kavramların altında yatan sebepleri araştırarak çok yönlü bir okuma yapmaları gerekmektedir. Yukarıda da bahsettiğimiz şekliyle bir kavmin helakına sebep olan birlikteliklerin, aynı şekilde görüşülen kesim için de kabul edilemez olması beklenmektedir. Çünkü İslam dininde Allah'ın haram kıldığı bir şeyi bir başkası helal kılamaz. Toplumun sağlığını, neslin devamının sağlanmasını tehlikeye atan birlikteliklerin, aile kurumuna ne derece zarar verdiği bilinmeli ve ona göre hareket edilmelidir. Bir hastalık ise ve doğuştan gelen bir yeti ise bunu meşrulaştırmak yerine ortadan kaldırılması yani kişinin gerekli tedavisinin yapılarak topluma kazandırılması için çalışılmalıdır.

Gençlerin eş seçimindeki kriterlerinin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

2.4. CİNSİYET VE EŞ SEÇİMİNDEKİ KRİTERLER

Tablo 16. Eş Seçimindeki Kriterlerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşimin okumuş, kültürlü ve iş sahibi biri olmasını istiyorum				Toplam	χ^2	P
		Evet, İstiyorum	Hayır, İstemiyorum	İş sahibi olması hariç, evet	Kararsızım			
Cinsiyet	Kadın	115 (%92,0)	0	4 (%3,2)	6 (%4,8)	125 (%100)	52,297	0,000
	Erkek	66 (%52,8)	11 (%8,8)	37 (%29,6)	11 (%8,8)	125 (%100)		
Toplam/		181	11	41	17	250		
Yüzde		(%72,4)	(%4,4)	(%16,4)	(%6,8)	(%100)		

Tablo 16'ya göre cinsiyet ve eş seçimindeki kriterler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=52,297$; $p<0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H4**: "Eş seçimindeki kriterler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır." **kabul edilmiştir**.

Eşimin okumuş, kültürlü ve iş sahibi biri olmasını isteyenlerin toplam oranı %72,4, hayır istemiyorum diyenlerin oranı %4,4, iş sahibi olması hariç, evet diyenlerin oranı %16,4, kararsızım diyenlerin oranı ise %6,8 şeklindedir. Evet diyen kadınların oranı çok olmakla birlikte, iş sahibi olması hariç okumuş ve kültürlü olmasını isteyen erkeklerin oranı da %29,6 şeklinde olmuştur. Yani erkeklerin %29,6'sı eşlerinin herhangi bir iş sahibi olmasını istememektedir.

Bunun elbette birçok nedeni olmakla birlikte en önemlileri arasında aşağıdakilerin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kadının iş sahibi olmasının erkeğin otoritesini sarsacağı korkusu, maddi açıdan bağımsızlık elde eden kadının, erkeğe olan ihtiyacının ve bağımlılığın azalması, kadının ev ve aile hayatını ikinci plana atması ve özellikle de kadının iş sahibi olması ve çalışmasının dinen doğru olmadığı vb. gibi yanlış algıların yaygınlığı. Halbuki dinimizde Hz. Muhammed (s.a.v)'in ilk eşi Hz. Hatice'nin ticaret ile uğraştığı ve zengin olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü İslam dininde kadın çalışamaz veya iş sahibi

olamaz şeklinde bir yasak bulunmamaktadır. Kadının çalışmasının doğru olmadığı fikri dini olmaktan ziyade gelenekseldir.

Bener'in (2011) yapmış olduğu "Dindarlık-Eş Seçimi İlişkisi" adlı çalışmasında araştırmaya katılanların %23,5'i iyi bir mesleğe ve gelire sahip eş istediğini ve bu kriteri diğer kriterlerin yanında en başa koyduğunu ifade etmiştir. Mevcut çalışmada ise eşimin iş sahibi olmasını istiyorum diyenlerin oranı %72,4, eşinin iş sahibi olmasını istemeyenlerin oranı (çoğunluğu erkek olmakla birlikte) %16,4 şeklinde olmuştur.

Katılımcıların nikâh tercihlerinin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 17'de verilmiştir.

2.5. CİNSİYET VE NİKÂH TERCİHLERİ

Tablo 17. Nikâh Tercihlerinin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Nikâhınızın Nasıl Olmasını İstersiniz?				Toplam	χ^2	P
		İmam nikâhı ile	Resmi nikâh ile	Hem imam hem de resmi nikâh ile	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	4 (%3,2)	2 (%1,6)	117 (%93,6)	2 (%1,6)	125 (%100)	6,090	0,113
	Erkek	8 (%6,4)	8 (%6,4)	105 (%84,0)	4 (%3,2)	125 (%100)		
Toplam/		12	10	222	6	250		
Yüzde		(%4,8)	(%4,0)	(%88,8)	(%2,4)	(%100)		

Tablo 17'ye göre cinsiyet ve nikâh tercihleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=6,090$; $p>0,05$). Katılımcıların %88,8'i hem dini hem de resmi nikâhın her ikisini de istemektedirler. Kadınların %93,6'sı, erkeklerin ise % 84,0'ı hem imam hem de resmi nikâhın ikisini istemektedir. Erkeklerle oranla, her iki nikâhı isteyen kadınların oranı daha fazladır.

Bener'in (2011) yapmış olduğu "Dindarlık-Eş Seçimi İlişkisi" adlı çalışmasında hem dini hem resmi nikâhı birlikte isteyenlerin oranı %79,2'dir. (%53 "katılıyorum", %26,2 "kesinlikle katılıyorum"). Mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlara yakın bir sonuç çıktığı görülmektedir. Fakat mevcut çalışmada her iki nikâhı isteyenlerin oranı %88,8'dir. Kırdan kente yapılan göçler, eğitim seviyesindeki artış gibi nedenlerle sadece dini nikâh isteyenlerin oranı gittikçe azalmaktadır. İmam nikâhı istenmesinin temel nedeni, evlilik akdinin din kurumu adı altında meşrulaştırılmasıdır. Çünkü imam nikâhı ile evliliğe adım atılması toplumsal varlığı olan güçlü bir olgudur. Fakat günümüz şartlarında giderek yaygınlaşan resmi nikâh olgusu ise yine güçlü bir kurum olan devletin güvencesi altında çiftlerin haklarını korumaktadır. İmam nikâhı ile kişiler haklarını "vicdanlara", resmi nikâh ile de "kanunlara" emanet etmektedir. Dolayısıyla geçmişte sadece imam nikâhı yeterli iken, giderek yerini ya sadece resmi nikâha bırakmakta ya da resmi nikâhın yanında yapılmaktadır. Bunun belki de en önemli nedeni, dini duyguların kişilerde ve toplumda içselleştirilmediği korkusudur. İmam nikâhı ile sağlanan haklar hem erkek hem de kadın için geçerli ve adil olmasına rağmen şahitlikler veya haklar bir kâğıt üzerinde olmadığı için bu ister istemez kişileri korkutabilmektedir. Bir sorunla karşılaşılacağı zaman nikâh kıyan kişi

ve şahitler “vicdanlı, adil ve tarafsız davranmazsa” kişi haklarını alamamaktan korkmaktadır. Resmi nikâhta ise haklar ve şahitler bellidir ve kâğıt üzerinde mevcuttur.

Burada şu sonuca varılabilir, imam nikâhının yanında resmi nikâhın istenmesi, kişinin hem vicdanen hem de kanunen haklarını güvenceye almak istemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca toplumda özellikle dini, yasalarda ise resmi nikah zorunluluğunun olması da bir başka önemli etkidir.

Düğün tercihlerinin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 18’de verilmiştir.

2.6. CİNSİYET VE DÜĞÜN TERCİHLERİ

Tablo 18. Düğün Tercihlerinin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Düğününüzün Nasıl Olmasını İstersiniz?				Toplam	χ^2	P
		Sadece nikâh	Müzikli ve Karma	Dini kurallar ve kaidelere uygun olması	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	27 (%26,4)	19 (%15,2)	67 (%53,6)	12 (%9,6)	125 (%100)	4,208	0,240
	Erkek	20 (%16,0)	25 (%20,0)	74 (%59,2)	6 (%4,8)	125 (%100)		
Toplam/ Yüzde		47 (%18,8)	44 (%17,6)	141 (%56,4)	18 (%7,2)	250 (%100)		

Tablo 18’e göre, cinsiyet ve düğün tercihleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=4,208$; $p>0,05$). Dini kural ve kaidelere uygun olarak yapılmasını isteyenlerin oranı %56,4 iken, sadece nikâh isteyenlerin oranı %18,8, müzikli ve karma isteyenlerin oranı %17,6 şeklindedir. Kadınların %26,4’ü sadece nikâh, %15,2’si müzikli ve karma, %53,6’sı dini kural ve kaidelere uygun olarak yapılmasını istemektedir. Erkeklerin %16,0’ı sadece nikâh, %20,0’ı müzikli ve karma, %59,2’si dini kural ve kaidelere uygun olarak yapılmasını istemektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen %7,2 oran ise zamanı geldiğinde şartlara göre karar verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu dini kural ve kaidelere uygun olmasını istemektedirler. Fakat görüşülen kesimin dindar olması göz önüne alındığında bu oran (%56,4) oldukça düşük kalmaktadır. Müzikli ve karma istenmesinin temel nedenlerinden biri düğünde eğlenmenin olması gerektiğine yönelik geleneksel inançtır. Yetiştikleri aile ve toplum yapısı müzikli ve karma olmasını gelenek haline getirmiş ise bu durum kişi için de normalleşmektedir. Son zamanlarda toplumda özellikle dindar kimlikleri bulunan kesim arasında yaygınlaşan düğün şekli ise şöyledir; kına gecesi müzikli ama düğün günü ise mevlitli olmaktadır. Burada aslında kişilerin ne gelenek ne din olgusundan ödün vermek istemediği görülmektedir.

Çocuk ile ilgili görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak sonuçlar analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 19’da verilmiştir.

2.7. CİNSİYET VE ÇOCUK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Tablo 19. Çocuk Tercihlerinin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Kaç Çocuk İdealdir?						Toplam	χ^2	P
		0 çocuk	1 çocuk	2 çocuk	3 çocuk	4 çocuk	5 ve üzeri çocuk			
Cinsiyet	Kadın	4 %3,2	5 %4,0	41 %32,8	56 %44,8	13 %10,4	6 %4,8	125 %100	6,729	0,237
	Erkek	2 %1,6	3 %2,4	39 %31,2	51 %40,8	13 %10,4	17 %13,6	125 %100		
Toplam/		6	8	80	107	26	23	250		
Yüzde		%2,4	%3,2	%32,0	%42,8	%10,4	%9,2	%100		

Tablo 19'a göre, cinsiyet ve kaç çocuk istenildiği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=6,729$ $p>0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H5**: "Çocuk sahibi olma isteği ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır." **reddedilmiştir**.

"Kaç çocuk idealdir?" sorusunu sormamızdaki temel amaç, aile kurumunun önemine binaen, neslin devamını sağlaması açısından çocuk istenilip istenilmediğini ölçmektir. Tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların sadece %2,4 gibi küçük bir oranı çocuk istemediğini belirtmiştir. Kadın ve erkeklerin çoğunluğu 2 veya 3 çocuğa sahip olunmasını ideal bulmaktadır. Genellikle kalabalık ailelerde yetişen katılımcıların daha küçük veya az çocuklu bir aile istemelerinin temel nedeni değişen veya ağırlaşan yaşam şartlarıdır. Kentleşme, göç, gecekondulaşma gibi küresel süreçlerin doğurduğu güvensiz ortamlar kişileri olabildiğince küçük aile tiplerine zorlamaktadır. Günümüz gençleri arasında genellikle şu düşünce biçimi çok yaygın olarak görülmektedir: "yaşadığımız zorlu hayatı, imkânsızlıkları çocuklarımız yaşamasın." Bu yüzden çok çocuk olup ihtiyaçlarının tam karşılanamamasından ise az çocuk olsun ama tüm ihtiyaçları karşılansın düşüncesi onlar için oldukça idealdir. Son olarak şu yorumu da yapmak da fayda vardır. Siyasi bir söylem olarak söylenen "3 çocuk" hedefi ile %42,8 gibi yüksek bir oranda üç çocuk istenilmesi arasında da bir ilişkinin olabileceği ihtimali göz önünde bulundurularak, gerçekten bir ilişkinin olup olmadığı da araştırılması gereken önemli bir konudur.

Katılımcıların kadınların çalışması konusuna ilişkin görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak belirlenmiş olup, elde edilen bulgular Tablo 20'de verilmiştir.

2.8.CİNSİYET VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER

Tablo 20. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Kadınların Çalışma Durumu				Toplam	χ^2	P
		Doğru bulmuyorum	Doğru buluyorum	Herhangi bir fikrim yok	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	17 (%13,6)	88 (%70,4)	6 (%4,8)	14 (%11,2)	125 (%100)	20,267	0,000
	Erkek	38 (%30,4)	55 (%44,0)	17 (%13,6)	15 (%12,0)	125 (%100)		
Toplam/		55	143	23	29	250		
Yüzde		(%22,0)	(%57,2)	(%9,2)	(%11,6)	(%100)		

Tablo 20'ye göre cinsiyet ve kadınların çalışması konusundaki düşünceler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=20,267$; $p<0,05$). Buna göre **H6**: “Kadınların çalışması konusundaki görüşler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.” **kabul edilmiştir**.

Kadınların çalışmasını doğru bulanların oranı %57,2'dir. Doğru bulanların çoğunluğunu kadınlar, doğru bulmayanların çoğunluğunu ise erkekler oluşturmaktadır. Yani kadınlara oranla erkekler kadınların çalışması konusuna düşünce olarak daha uzak durmaktadırlar. Doğru bulmayanların oranı ise %22,0'dır. Diğer seçeneğini işaretleyen %11,6'lık kesimin cevapları şu şekilde olmuştur. Kadınlar, “herhangi bir mahremlilik yoksa sorun değil”, “normal bir şey, yadırganacak veya alkışlanacak bir durum değil” şeklinde belirtmişlerdir. Erkekler ise, “sadece ihtiyaç durumunda çalışabilir”, “onlara ihtiyaç duyulan alanlarda çalışması doğrudur”, “kendi rızasına bağlıdır”, “zorunlu durumlarda çalışabilir”, “kadınlara yönelik çıkarılan dengesiz haklar/yasalar bağlamında yorum bile yapamıyoruz, örneğin, nafaka saçmalığı”, “çalışabilir fakat İslami kurallara dikkat ederek çalışmalı”, “doğru buluyorum lakin kadınların her alanda çalışmasını doğru bulmuyorum” “uygun şartlarda ve işlerde çalışabilir”, “kararsızım lakin duruma göre çalışması bir ihtimal doğru olabilir” “kadının çok istekli olduğu durumlar haricinde doğru bulmuyorum”, “iradeleri doğrultusunda uygun şartlar ve imkânlar dâhilinde çalışabilir” şeklinde belirtmişlerdir.

İslam dininde kadın çalışamaz veya sadece ev hanımlığı yapmalıdır, eve hapsedilmelidir şeklinde kadını kamusal alandan soyutlayan ifadeler mevcut değildir. Bu ifadeler daha çok geleneksel olup din olgusu adı altında meşruluk kazandırılmaya çalışılan fikirlerdir. Ayrıca Peygamberimiz hayattayken, kadınların istedikleri alanda çalışma özgürlüklerinin olduğu ki bunun en güzel örneği eşi Hz. Hatice'de görülmektedir, aynı şekilde eğitim almaya teşvik edildiklerini, kimsenin boyunduruğu altında yaşama zorunluluklarının olmadığı ayet, tarih ve hadis kaynaklarından bilinmektedir. “Erkek yahut kadın, her kim inanmış olarak iyi işler yaparsa, onu tertemiz bir hayatla yaşatırız. Ve böylelerinin karşılıklarını, işleyip ürettiklerinin en güzeliyle veririz” (Nahl/97) şeklindeki ayet bunun en güzel kanıtıdır. Yine benzer başka bir ayette,

Rableri onlara cevap verdi: “Ben sizden, erkek-kadın hiçbir çalışanın ürettiğini boşa çıkarmayacağım. Hep birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolunda işkenceye uğratılanlar, çarpışıp da öldürülenler var ya, onların kötülüklerini yemin olsun örteceğim. Ve yemin olsun ki onları, Allah katından bir karşılık olarak,

altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım.” Allah katındandır karşılıkların en güzeli (Ali İmran/195) şeklinde geçmektedir.

Aile içi rollerin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 21’de verilmiştir.

2.9. CİNSİYET VE AİLE İÇİ ROLLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

Tablo 21. Aile İçi Rollerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşlerin Çalışma Durumuna Göre İş Bölümü Nasıl Olmalıdır?				Toplam	χ^2	P
		Birbirlerine yardımcı olunmalı	Herkes aile içi rolüne uygun davranmalı	İş bölümü yeniden düzenlenmeli	Diğer			
Cinsiyet	Kadın	81 (%64,8)	19 (%15,2)	24 (%19,2)	1 (%0,8)	125 (%100)	8,385	0,037
	Erkek	72 (%57,6)	31 (%24,8)	16 (%12,8)	6 (%4,8)	125 (%100)		
Toplam/		153	50	40	7	250		
Yüzde		(%61,2)	(%20,0)	(%16,0)	(%2,8)	(%100)		

Tablo 21’deki verilere göre, cinsiyet ve aile içi rollerin nasıl olması gerektiğine ilişkin düşünce arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=8,385$; $p<0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H7**: “Aile içerisindeki rollerin dağılımına ilişkin düşünceler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.” **kabul edilmiştir.**

“Eşlerin her ikisi de herhangi bir işte çalışıyorsa ailedeki iş bölümü nasıl olmalıdır?” sorusuna erkek ve kadınların çoğunluğu (toplam %61,2’si) “her ikisi de her iş için birbirine yardımcı olmalıdır” şeklinde cevap vermişlerdir. Yine %20’si herkes aile içerisinde rolüne uygun olarak kendi işini yapmalıdır” ve %16,0’ı ise “çalışma koşulları dikkate alınarak iş bölümü yeniden düzenlenmelidir” şeklinde cevaplamışlardır. Diğer seçeneği işaretleyen erkeklerin bu konudaki düşünceleri, “kadın herhangi bir işte çalışmamalı, çalışma yükümlülüğü sadece ve tamamen babaya aittir” “kadının herhangi bir işte çalışma zorunluluğu yoksa ve buna rağmen kendi rızasıyla çalışıyorsa ev içerisindeki kendi işini de kendisi yapmalıdır”, “sadece ev hanımı olsun o da neticede bir meslektir” şeklinde olmuştur. İş bölümü konusunda erkeklere oranla kadınlar bu konuda daha hassas davranmaktadırlar. Çünkü kadınlar çalışmak istemenin yanı sıra, eşlerinden yardım beklemekte ve ev işlerinde birlikte hareket etmek istemektedirler. Bunun yanı sıra kadın ve erkeklerin toplam %20’si her iki eş çalışsa bile yine herkes rolüne uygun hareket etmelidir düşüncesindedir.

Kadın ve erkek maddi olarak evin idaresinden, alışverişine, misafirinden, yemeğine, çocuk ile ilgilenmekten temizlik yapmaya kadar tüm işlerde birbirlerine yardım etmelidir. Birbirlerinin işlerini zora sokmaktan ziyade kolaylaştırmalıdır. Çünkü İslam, kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız şeklinde buyurmaktadır. İslam’da aile içerisinde keskin bir iş tanımının yapılarak kadını toplumdan soyutlayan ifadelerin mevcut olmadığını daha önce belirtmiştik. Kadın evin tüm iş ve sorumluluğunu üstlenen, erkek ise sadece gelir getirici bir işte çalışarak ve sadece ailenin para ayağını oluşturandır tanımı da İslami değil, aksine

kadının haklarını ihlal eden geleneksel bir tanımlama biçimidir. Özellikle kendisini dindar olarak tanımlayan kişilerin bu konularda daha dikkatli davranıp gelenek ve din ayrımını iyi bir biçimde yapmaları gerekmektedir.

Aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizmalarının cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 22’de verilmiştir.

2.10. CİNSİYET VE AİLE İÇİ SORUNLARDA TERCİH ETTİKLERİ ÇÖZÜM MEKANİZMALARI

Tablo 22. Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmasının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmaları					χ^2	P	
		Dini hükümler	Örf-adet ve gelenekler	Medeni hukuk	Hepsi	Diğer			Toplam
Cinsiyet	Kadın	33 (%26,4)	2 (%1,6)	7 (%5,6)	76 (%60,8)	7 (%5,6)	125 (%100)	5,524	0,238
	Erkek	26 (%20,8)	6 (%4,8)	14 (%11,2)	74 (%59,2)	5 (%4,0)	125 (%100)		
Toplam/		59	8	21	150	12	250		
Yüzde		(%23,6)	(%3,2)	(%8,4)	(%60,0)	(%4,8)	(%100)		

Tablo 22’ye göre cinsiyet ve aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2=5,524$; $p>0,05$). Aile içi sorunlarda kadın ve erkeklerin toplam %60,0’ı dini hükümler, örf-adet-gelenekler ve medeni hukuk kurallarının üçüne birden başvurulması gerektiğini belirtmiştir. Sadece dini hükümlere başvurulması gerektiğini belirten kadınların sayısı %26,4 gibi bir oranla erkeklere oranla fazla iken, sadece medeni hukuk kurallarına başvurulması gerektiğini belirten erkeklerin oranı ise %11,2’lik bir kesimle kadınlardan daha fazladır. Olması gereken çoğunluğunun da belirttiği gibi hepsine başvurmak fakat sadece tek bir çözüm mekanizmasıyla sınırlandırılanların oranı oldukça fazladır. Örneğin sadece dini hükümlere başvurulması gerektiğini belirtenlerin oranı %23,6, sadece medeni hukuk diyenlerin oranı %8,4’tür. Diğer seçeneğini işaretleyenler ise “kimseye başvurmadan medeni iki insan gibi karşılıklı uzlaşma ve dayanışmayla çözülmelidir” şeklinde belirtmişlerdir.

Güvensizlik ortamından kaynaklanan korkularından ötürü, kişiler haklarını her kaynaktan en sağlam şekilde garantilemek istemektedirler. Dini hüküm, emir ve yasaklar tam anlamıyla idrak edilip bilinmediğinden ve güvensizlik ortamından ötürü katılımcı gençlerin farklı çözüm arayışlarına başvurdukları söylenebilir. Çünkü İslam’ın emir ve yasakları herkesin hakkını adil bir şekilde kapsamaktadır. Fakat günümüz toplumlarında özellikle de laiklik ilkesinin din ve devlet işlerini birbirinden ayırmış olması nedeniyle kişiler doğal olarak daha çok yazılı kanunlarla kendilerini güvence altına almak istemektedirler. Dini hükümlerin tarafsızca uygulanmasının nispeten zor olması kişileri daha somut ve kanıtlar içeren yollara itebilmektedir.

Boşanma nedenlerine ilişkin düşüncelerinin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 23’de verilmiştir.

2.11. CİNSİYET VE BOŞANMA NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 23. Hangi Şartlarda Boşanmayı Göze Aldıklarının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşinden Boşanma Nedenleri									χ^2	P
		Eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması	Zina	Aldatma	Geçimsizlik	İkinci bir evlilik yapması	Şiddet	Kötü alışkanlıklar	Hepsi	Toplam		
Cinsiyet	Kadın	0 (%13,6)	17 (%6,4)	8 (%1,6)	2 (%3,2)	4 (%1,6)	2 (%3,2)	4 (%70,4)	88 (%100)	125	13,941	0,034
	Erkek	4 (%3,2)	28 (%22,4)	17 (%13,6)	3 (%2,4)	2 (%1,6)	1 (%0,8)	3 (%2,4)	67 (%53,6)	125 (%100)		
Toplam/ Yüzde		4 (%1,6)	45 (%18,0)	25 (%10,0)	5 (%2,0)	6 (%2,4)	3 (%1,2)	7 (%2,8)	155 (%62,0)	250 (%100)		

Tablo 23'e göre, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, cinsiyet ve boşanma nedenleri arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir ($\chi^2=13,941$; $p<0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H8**: "Eşinden boşanma nedenleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır." **kabul edilmiştir**.

Katılımcıların çoğu (%62,0) "eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması, zina, aldatma, geçimsizlik, ikinci bir evlilik yapması, şiddet, içki-kumar gibi kötü alışkanlıklarının olması" seçeneklerinin hepsinin de birer boşanma nedeni olduğunu belirtmişlerdir. İkinci olarak katılımcıların %18'i tek başına zinayı bir boşanma nedeni olarak görmektedir. Bu durumun İslam'da zinanın yedi büyük günahın biri olarak görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca zina ve aldatmayı kadınlara oranla erkekler daha çok seçmişlerdir. Erkeklerin %22,4'ü zina, %13,6'sı ise aldatmayı belirtmiştir. Soruda aldatma ve zina başlığını ayrı ayrı kullanmamızın nedeni (eleştirilebilir), zinanın daha çok cinsel birliktelik olarak bilinmesi, aldatmanın ise daha çok duygusal olarak da kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Katılımcıların anne ve babalarıyla birlikte yaşamaya dair görüşlerinin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 24'de verilmiştir.

2.12. CİNSİYET VE ANNE BABAYLA BERABER YAŞAMA DURUMU

Tablo 24. Anne Babayla Beraber Yaşama Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Anne- Babanız İle Birlikte Yaşar mısınız?			Toplam	χ^2	P
		Evet, Yaşarım	Hayır, Yaşamam	Kararsızım			
Cinsiyet	Kadın	60 (%48,0)	37 (%29,6)	28 (%22,4)	125 (%100)	3,280	0,194
	Erkek	67 (%53,6)	41 (%32,8)	17 (%13,6)	125 (%100)		
Toplam/		127	78	45	250		
Yüzde		(%50,8)	(%31,2)	(%18,0)	(%100)		

Tablo 24’de verilen bulgulara göre, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=3,280$; $p>0,05$). Yani iki değişken arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bu verilere göre **H9**: “Kendi ailesiyle (anne-baba) birlikte yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.” **reddedilmiştir**.

“Katılımcıların %50,8’i kendi anne-babasıyla birlikte yaşamak istemektedir. %31,2’si ise birlikte yaşamak istememektedir ve %18,0’ı ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Erkeklerde evet, yaşarım seçeneğini işaretleyenlerin oranı %53,6, hayır, yaşamam diyenlerin oranı %32,8, kararsızım seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %13,6’dır. Kadınlar içerisinde evet, yaşarım seçeneğini işaretleyenlerin oranı %48,0, hayır, yaşamam diyenlerin oranı %29,6, kararsızım diyenlerin oranı ise %22,4 şeklindedir. Kadınlara oranla, hayır yaşamam diyen erkeklerin oranı daha fazladır. Yüce Allah (c.c) Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurmaktadır:

“Rabbin sadece kendisine ibadet etmenizi, anne-babanıza da iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya her ikisi sizin yanınızda yaşlanırsa kendilerine “öf” bile deme; onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve “Rabbim, küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirdilerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et” diyerek dua et” (İsra 23-24).

Anne babayla birlikte yaşama durumu dini değil geleneksel bir tutum ve davranıştır. İslam’da anne baba ile birlikte yaşama gibi bir zorunluluk yoktur. Fakat İslam dini aile birlikteliğine, anne baba hakkına oldukça önem vermiştir. Özellikle anne baba elden ayaktan düştüğü zaman evlatları ona bakmakla yükümlüdürler. Dolayısıyla toplumun diğer kesimi gibi dindar kesimin de bu hususu göz önünde bulundurması gerekmektedir. Kişinin rızası olduğu sürece, kişi anne babası ile birlikte yaşama özgürlüğüne sahiptir ama hem kişinin hem de anne babanın rızasının olması ve de bu durumun kimseyi üzmemesi gerekmektedir.

Eşin ailesi ile birlikte yaşama durumunun cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiştir analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 25’de verilmiştir.

2.13. CİNSİYET VE EŞİN AİLESİYLE BERABER YAŞAMA DURUMU

Tablo 25. Eşin Ailesiyle Beraber Yaşama Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşinizin Ailesi İle Birlikte Yaşar mısınız?			Toplam	χ^2	P
		Evet, Yaşarım	Hayır, Yaşamam	Kararsızım			
Cinsiyet	Kadın	31 (%24,8)	53 (%42,2)	41 (%32,8)	125 (%100)	12,836	0,002
	Erkek	21 (%16,8)	81 (%64,8)	23 (%18,4)	125 (%100)		
Toplam/ Yüzde		52 (%20,8)	134 (%53,6)	64 (%25,6)	250 (%100)		

Tablo 25'e göre, cinsiyet ve eşin ailesiyle birlikte yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=12,836$; $p<0,05$). Yani değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bulgulara dayalı olarak **H10**: "Eşin ailesiyle birlikte yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır." **kabul edilmiştir**.

Katılımcıların %53,6'sı eşin ailesiyle birlikte yaşamak istemediklerini belirtmişlerdir. Kadınların, %42,2'si yaşamak istemediklerini, %32,8'i kararsız olduklarını, %24,8'i ise yaşamak istediklerini, erkeklerin %64,8'i yaşamak istemediklerini, %18,4'ü kararsız olduklarını, %16,8'i ise yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Kadınlara oranla erkekler eşin ailesiyle yaşama durumuna daha çok uzak durmaktadırlar. Çünkü toplumda kadının eşin ailesiyle yaşaması normal karşılanırken, erkeğin eşinin ailesiyle yaşama durumu hoş karşılanmamakta ve hatta bu durumlarda erkek içgüveysi olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla özellikle erkeğin otoritesini sarstığına yönelik inanç, erkekleri bu duruma uzak tutmaktadır.

Eşin ailesiyle yaşama durumu, toplumda gündeme gelen hatta bazen erkeklerin kadınlara, kadınların erkeklere evlenmek için tanıştıkları sırada şart koştukları ve tartıştıkları konuların başında gelmektedir. Erkeklerin bir kısmı ailesiyle birlikte yaşamak istediğini belirtirken, kadınların bir kısmı da bu durumu istemediklerini belirtmektedirler. Eşin ailesiyle yaşama durumu da yine dini değil, gelenekseldir. Kadın kocasının veya kocası eşinin ailesiyle yaşama veya onlara bakmakla yükümlü değildir. Her iki eşin rızası olduğu sürece birlikte yaşanabilir ama zorunlu değildir. Yine ihtiyarlanıp elden ayaktan düştükleri zaman, bakacak kimseleri olmadığı zaman elbette bakmalıdırlar. Her şeyden önce bu müminin mümine yardımı olarak görülmelidir ve karşılıksız yapılmalıdır.

Eşin ailesiyle yaşamak istediklerini belirtmelerinin nedenleri arasında bu algının geleneksel değil de dini olarak düşünülmesi, kadın ve erkeğin çalışma ve iş hayatına girmesiyle çocuklarına bakacak kimsenin olmayışı vb. gibi durumlar bulunmaktadır. Çiftler bakıcı vs. tutmak yerine güvendikleri birilerine bunu da ailesi yani anne babası olarak görmektedir. Bunlar dışında hiçbir sorun yaratmadan her şeye rağmen birlikte ve Allah rızasını gözeterek yaşamak isteyenler de bulunmaktadır. Bazı kesimler anne-baba gibi mutlaka bir aile büyüğünün olmasını her açıdan doğru bulurken bazıları ise kendi çocuğunu kendi bildiği şekilde büyütmek istemesi, sorunları kendi eşiyle birlikte çözmek istemesi gibi nedenlerden dolayı ayrı oturmak ve yaşamak istemektedir. Gençlerin çoğunluğu özellikle dile getirilen gelin-kaynana çatışması söyleminden çekindikleri için ayrı evde yaşanmasını daha sağlıklı bulmaktadırlar.

Ailenin önemine dair görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 26’da verilmiştir.

2.14. CİNSİYET VE AİLENİN ÖNEMİNE DAİR GÖRÜŞLER

Tablo 26. Ailenin Öneme Dair Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Ailenin Varlığının Korunması ve Sürdürülmesi Gerekmemektedir					Toplam	χ^2	P
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum			
Cinsiyet	Kadın	8 (%6,4)	7 (%5,6)	0	35 (%28,0)	75 (%60,0)	125 (%100)	7,661	0,090
	Erkek	6 (%4,8)	2 (%1,6)	4 (%3,2)	43 (%34,4)	70 (%56,0)	125 (%100)		
Toplam/ Yüzde		14 (%5,6)	9 (%3,6)	4 (%1,6)	78 (%31,2)	145 (%58,0)	250 (%100)		

Tablo 26’den elde edilen verilere göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($\chi^2=7,661$; $p>0,05$). “Her toplumda ailenin (aile kurumunun) varlığının korunması ve de sürdürülmesi gerektiğini düşünüyorum” düşüncesine katılımcıların %31,2’si katılıyorum, %58,0’ı kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir. Tablodan da anlaşılacağı üzere kadın veya erkeklerin çoğunluğu, ailenin önemli bir kurum olduğu kanaatinde dirler. Bunun aksine %5,6’lık bir kesim kesinlikle katılmıyorum, %3,6’lık bir kesim ise katılmıyorum şeklinde belirtmişlerdir. Bu oranların çıkmasının en önemli nedenlerinden biri modernliğin yaratmış olduğu bireysellik fikrinin yaygınlaşmasıdır. Geçmişte ailesi olmadan tek başına yaşamının zor olduğu ve anormal karşılandığı bir durum mevcut iken, günümüzde kişilerin aile olmadan da ayakta ve hayatta kalabileceği fikri yaygınlaşmakta ve üstelik toplum da buna yavaş yavaş alışmakta ve kabul etmektedir. Dahası eskiden ailesi olmayan kişilere aile eğitimi ve terbiyesinden yoksun olduğu için “adam” gözüyle bakılmaz ve kız bile verilmezdi. Yine aynı şekilde evlenmeyen kişiler toplumda eleştirilmekte ve evlenmemek için çok büyük ve geçerli bir nedeni olmadığı (bedenen veya zihnen engel durumu bulunanlar) durumlar dışında o kişi adamdan sayılmazdı. Fakat günümüzde bu durum gittikçe normal karşılanmaktadır. Bunun gençler tarafından arzulanması ve toplum tarafından da normal karşılanması değerlerin giderek çözüldüğünün göstergesidir. Gençlerin bir kısmı artık aile müdahalesinden uzak ve kendi hayati kararlarını verirken ailesine danışmayı bile gerekli görmeyebilmektedir. Katılımcıların çevrelerinden gördükleri olumsuz aile örnekleri ve boşanma durumlarındaki artış da ailenin varlığına gerek olmadığını düşünmelerinin bir başka nedenlerinden biridir. Özellikle görüştüğümüz kesim itibariyle bu yorumların haklılık payının oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Geniş aileye ilişkin görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 27’de verilmiştir.

2.15. CİNSİYET VE GENİŞ AİLEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 27. Geniş Aileye Dair Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

Geniş Aileden Ziyade Çekirdek Bir Aile Yapısı İstiyorum							x^2	P	
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam			
Cinsiyet	Kadın	5 (%4,0)	16 (%12,8)	25 (%20,0)	45 (%36,0)	34 (%27,2)	125 (%100)	4,506	0,342
	Erkek	10 (%8,0)	11 (%8,8)	17 (%13,6)	50 (%40,0)	37 (%29,6)	125 (%100)		
Toplam/		15	27	42	95	71	250		
Yüzde		(%6,0)	(%10,8)	(%16,8)	(%38,0)	(%28,4)	(%100)		

Tablo 27'ye göre cinsiyet ve çekirdek aile isteme durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=4,506$; $p>0,05$).

Geniş veya çekirdek aile algısı yaşanan dönemin ve toplumun şartlarına göre değişebilmektedir. Fakat katılımcıların %76,4'ü çekirdek aile yapısını istediklerini belirtmiştir. Yine katılımcıların %31,2'si kendi anne ve babasıyla birlikte yaşamak istemediğini belirtmiştir (Tablo 24). Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere toplumsal değişimlerin bir getirisi olan çekirdek aile yapıları gençler arasında da önemsenmekte ve de arzulanmaktadır.

Akraba ilişkilerine-ziyaretlerine (sıla-i rahim) ilişkin görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 28'de verilmiştir.

2.16. CİNSİYET VE AKRABA İLİŞKİLERİYLE (ZİYARETLERİYLE) İLGİLİ DÜŞÜNCELER

Tablo 28. Akraba İlişkilerine Dair Düşüncelerin Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

Akraba Ziyaretlerinin Önemli Olduğunu Düşünüyorum							x^2	P	
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam			
Cinsiyet	Kadın	5 (%4,0)	2 (%1,6)	14 (%11,2)	53 (%42,4)	51 (%40,8)	125 (%100)	5,346	0,263
	Erkek	1 (%0,8)	6 (%4,8)	17 (%13,6)	57 (%45,6)	44 (%35,2)	125 (%125)		
Toplam/		6	8	31	110	95	250		
Yüzde		(%2,4)	(%3,2)	(%12,4)	(%44,0)	(%38,0)	(%100)		

Tablo 28’den elde edilen verilere göre iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2=5,346$; $p>0,05$). “Akraba ziyaretlerinin (sıla-i rahimin) düzenli ve belirli aralıklarla yapılması gerektiğine inanıyorum” düşüncesine katılımcıların %44,0’ı katılıyorum, %38,0’ı kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir. Cinsiyet değişkeni göz önüne alındığında kadın ve erkeklerin hemen hemen benzer düşüncede olduğu söylenebilmektedir.

“Onlar ki, Allah’ın riayet edilmesini emrettiği şeye riayet ederler (sıla-i rahimde bulunurlar), Rablerinden korkarlar ve (bilhassa) hesabın kötü olmasından endişe ederler” (Ra’d/21) ayetinden anlaşılacağı üzere akraba ziyaretleri İslam dininde oldukça önemsenmektedir. Kendini dindar olarak tanımlayan gençlerin büyük bir çoğunluğunun da bu konuya önem vermesi oldukça doğaldır.

Komşuluk ilişkisine dair görüşlerin cinsiyete göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 29’da verilmektedir.

2.17. CİNSİYET VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİYLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER

Tablo 29. Komşuluk İlişkilerine Dair Düşüncelerin Cinsiyete Göre Dağılımının Çapraz Tablosu

		Komşuluk Haklarının Gözetilmesi ve Dikkate Alınması Gerektiğini Düşünüyorum					Toplam	χ^2	P
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum			
Cinsiyet	Kadın	2 (%1,6)	1 (%0,8)	4 (%3,2)	52 (%41,6)	66 (%52,8)	125 (%100)	5,538	0,133
	Erkek	5 (%4,0)	1 (%0,8)	9 (%7,2)	61 (%48,8)	49 (%39,2)	125 (%100)		
Toplam/ Yüzde		7 (%2,7)	2 (%0,8)	13 (%5,2)	113 (%45,2)	115 (%46,0)	250 (%100)		

Tablo 29 verilerine göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=5,538$; $p>0,05$). “Komşuluk haklarının gözetilmesi ve dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum” düşüncesine katılımcıların %45,2’si katılıyorum, %46,0’ı kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Kadın ve erkeklerin çoğunluğu katılıyorum, kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir.

Kur’an-ı Kerim’de, “Allah’a kulluk edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaş, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez” (Nisa/36) şeklinde aile, akraba ve komşularla iyi geçinilmesi emredilmiştir. İslam’ın aile veya toplum tasavvuru bireyi, akrabayı, komşuları, yoksulları, yolcuyu vs. yi kapsayacak şekilde geniş bir halka niteliğindedir. Müslüman bireyler bir vücudun azaları gibidirler. Yani organizma gibidirler. Parçaların bir araya gelip bir bütüne doğru oluşan ve ayakta duran organizma gibi Müslüman birey de aile, akraba, komşu, arkadaş gibi dayanaklarla bünyesini var eden, ayakta duran bir bütündür. Organizmanın herhangi bir yerinde meydana gelen en küçük rahatsızlık nasıl ki vücudun tamamını tehlikeye atabiliyorsa ve vücut sağlığını olumsuz etkileyebiliyorsa aynı şekilde bireyin aile,

akraba, komşularından herhangi biriyle iyi geçinmemesi, arasının bozuk olması gibi durumlarda da kişinin manevi bir hastalığı, bir boşluğu oluşmaktadır. Dolayısıyla giderek yalnızlaşan ve yabancılaşan insanın kurtuluşu İslam'ın öngördüğü aile, akraba ve komşuluk haklarına önem vermek ile mümkün olmaktadır. Çünkü İslam yalnızlaşma değil, belirli kural ve düzenler ile bir toplumsallaşma dinidir.

Katılımcıların akrabalık (Tablo 28) ilişkilerinden ziyade komşuluk haklarına daha çok önem verdikleri görülmektedir. Bunun elbette farklı nedenleri bulunmaktadır ama en önemlileri, kendi ayakları üstünde durmak isteyen bireyin yakın çevresinden uzaklaşması, eğitim, iş hayatından dolayı akrabalarından ziyade daha çok sürekli yeni komşularla (eskisi gibi olmasa da) vakit geçiren bir hayat sürdürmesi ve akrabaların kentleşme, göç gibi olgulardan dolayı farklı yerlere taşınması şeklinde belirtilebilir. Yukarıdaki ayette de geçtiği gibi İslam hem akraba hem de komşuluk haklarının her ikisini de önemsemektedir fakat önceliği akraba ilişkilerine vermektedir.

Katılımcıların akraba ziyaretlerinden daha çok (Tablo 28) komşuluk haklarına önem verdikleri görülmektedir.

3. EĞİTİM DURUMU DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR

Katılımcıların evlilik öncesi flörte bakışının eğitim düzeyine göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiş ve elde edilen sonucun anlamlı olup olmadığını tespit etmek için de ki-kare testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 30'daki gibidir.

3.1. EĞİTİM DURUMU VE EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRTE BAKIŞ

Tablo 30. Evlilik Öncesi Flörte Bakışın Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

	Evlilik Öncesi Flört Konusu					χ^2	P
	Doğru bulmuyorum	Sakinca görmüyorum	Fikrim yok	Diğer	Toplam		
İlkokul	7 (%100)	0	0	0	7 (%100)	7,496	0,786
Ortaokul	2 (%100)	0	0	0	2 (%100)		
Lise	21 (%72,4)	6 (%20,7)	1 (%3,4)	1 (%3,4)	29 (%100)		
Üniversite	127 (%63,5)	43 (%21,5)	18 (%9,0)	12 (%6,0)	200 (%100)		
Lisansüstü	8 (%66,7)	2 (%16,7)	0	2 (%16,7)	12 (%100)		
Toplam/	165	51	19	15	250		
Yüzde	(%66,0)	(%20,4)	(%7,6)	(%6,0)	(%100)		

Tablo 30'a göre, eğitim durumuna ilişkin grupların evlilik öncesi flörte bakış açıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı, elde edilen istatistiki sonuçlardan görülmektedir ($\chi^2=7,496$; $p>0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H11**: "Evlilik öncesi flört ilişkisine bakış ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır." **reddedilmiştir.**

Katılımcıların çoğunluğu üniversite eğitim düzeyine sahip katılımcılardan oluşmaktadır. Üniversiteli gençlerin %63,5'i evlilik öncesi flörtü doğru bulmadıklarını, %21,5'i herhangi bir sakınca görmediklerini, %9,0'ı herhangi bir fikrinin olmadığını ve %6,0'ı da diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Araştırmaya katılan ilkokul, ortaokul ve lise eğitim düzeyine sahip katılımcılar az olmakla birlikte, çoğunluğu evlilik öncesi flört ilişkisini doğru bulmadıklarını belirtmişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen %6,0'lık oranın cevapları ise; yüksek lisans eğitim düzeyine sahip katılımcılar da "flörtün şekline bağlı, şayet evliliğe hanel gelmeyecekse karşılıklı tanışma ve konuşma uygundur", lise eğitimi düzeyindeki katılımcılarda, "belirli sınırlar içerisinde veya seviyeli olması şartıyla olabilir", üniversite eğitim düzeyindeki katılımcılar da ise, "sakıncalı bir durum olarak görüyorum", "kişiler doğru bir şekilde tanışmak şartıyla görüşebilir", "kişilerin abartıya kaçmadan, birbirinin dininden ve ahlakından emin olana kadar görüşmesi şeklinde olmalıdır" "yobazlığın dışında her şey kabulümdür" şeklinde olmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyi fark edilmeksizin, flört konusuna verdikleri cevaplar hemen hemen yakın oranlarda benzer olmuştur. Doğru bulmadığını belirtenlerin oranı çok olmakla birlikte özellikle katılımın büyük bir çoğunluğunu oluşturan üniversiteli gençlerin %21,5 gibi yüksek bir oranla herhangi bir sakınca görmediklerini belirtmişlerdir. Bunun en temel nedeni, bu gençlerin yetiştiği aile ve çevre yapısından uzak bir yerde kalması, yeni ortamlar, kişiler, fikirler ile tanışması ve bunu gün giderek normal karşılaması şeklinde belirtilebilir. Çünkü eğitim için farklı yerlere gitmesi gereken bireyler gittikleri ve yeni girdikleri ortamların, edindikleri yeni arkadaşlık ilişkilerinin bir sonucu olarak düşünce yapısını olumlu veya olumsuz yönde değiştirebilmektedir. Önceleri belki de sadece aile ve yakın çevresiyle sosyalleşen bireyler artık girdikleri ortamların havası ve edindiği arkadaşlıkların cesaretiyle daha çok ve daha hızlı sosyalleşebilmekte ve kimi zaman da kendi değerlerinden ödün verebilmektedir.

Katılımcıların haremlik-selamlık konusuna bakışının eğitim düzeyine göre dağılımı çapraz oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 31 verilmektedir.

3.2. EĞİTİM DURUMU VE HAREMLİK-SELAMLIK İLİŞKİSİNE BAKIŞ

Tablo 31. Haremlik-Selamlık Konusuna Bakışın Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Haremlik- Selamlık Konusu				Toplam	χ^2	P
		Doğru buluyorum	Doğru bulmuyorum	Fikrim yok	Diğer			
Eğitim Durumu	İlkokul	5 (%71,4)	2 (%28,6)	0	0	7 (%100)	8,017	0,762
	Ortaokul	1 (%50,0)	1 (%50,0)	0	0	2 (%100)		
	Lise	16 (%55,2)	4 (%13,8)	8 (%27,6)	1 (%3,4)	29 (%100)		
	Üniversite	125 (%62,5)	31 (%15,5)	36 (%18,0)	8 (%4,0)	200 (%100)		
	Lisansüstü	7 (%58,3)	2 (%16,7)	2 (%16,7)	1 (%8,3)	12 (%100)		
Toplam/	154	40	46	10	250			
Yüzde	(%61,6)	(%16,0)	(%18,4)	(%4,0)	(%100)			

Tablo 31'e göre, eğitim durumu ve haremlik-selamlık ilişkisine bakış arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=8,017$; $p>0,05$). Buna göre **H12**: "Haremlik-selamlık konusuna bakış ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır." **reddedilmiştir**. Eğitim düzeyi ilkökul, ortaokul, lise, üniversite ve yüksek lisans olan katılımcıların çoğunluğu haremlik-selamlık ilişkisini doğru bulduklarını belirtmişlerdir.

Kadınların çalışması konusuna dair görüşlerin eğitim düzeyine göre dağılımı çapraz oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 32'de verilmektedir.

3.3. EĞİTİM DURUMU VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNA BAKIŞ

Tablo 32. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

	Kadınların Çalışma Durumu					χ^2	P
	Doğru bulmuyorum	Doğru buluyorum	Fikrim yok	Diğer	Toplam		
İlkokul	3 (%42,9)	3 (%42,9)	0	1 (%14,3)	7 (%100)	7,662	0,782
Ortaokul	1 (%50)	1 (%50,0)	0	0	2 (%100)		
Lise	9 (%31,0)	16 (%55,2)	2 (%6,9)	2 (%6,9)	29 (%100)		
Üniversite	39 (%19,5)	116 (%58,0)	21 (%10,5)	24 (%12,0)	200 (%100)		
Lisansüstü	3 (%25,0)	7 (%58,3)	0	2 (%16,7)	12 (%100)		
Toplam/	55	143	23	29	250		
Yüzde	(%22,0)	(%57,2)	(%9,2)	(%11,6)	(%100)		

Tablo 32 verilerine göre, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=7,662$; $p>0,05$). Buna göre **H13**: "Kadınların çalışması konusu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır." **reddedilmiştir**.

Katılım oranının çoğunluğunu sağlayan üniversiteli gençlerin %19,5'i doğru bulmadıklarını belirtmişlerdir. En önemli nedeni üniversite ve iş hayatına giren gençlerin gittikleri ortamlarda karşılaştıkları olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. Özellikle erkekleri korkutan temel nokta kadının iş hayatına atılmasıyla birlikte evine ve kocasına olan bağımlılığının azalması ve erkeğin otoritesinin sarsılacağı fikridir. Üstelik bir kısım ailelerin de geleneksel kaygıları güderek çalışan kadını istememeleri de bu durumun temel nedenlerindedir. Yukarıda da açıkladığımız gibi İslam'da kadın çalışamaz şeklinde ifadeler bulunmamakla birlikte, kadının görevi sadece ev hanımlığıdır şeklinde bir iş bölümü veya iş tanımı da yoktur.

Ailenin önemine dair görüşlerin eğitim durumuna göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 33'de verilmiştir.

3.4. EĞİTİM DURUMU VE AİLENİN ÖNEMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 33. Ailenin Öneme Dair Görüşlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Ailenin Varlığının Korunması ve Sürdürülmesi Gerekmetedir					Toplam	x ²	P
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum			
Eğitim Durumu	İlkokul	0	1 (%14,3)	0	4 (%57,1)	2 (%28,6)	7 (%100)	19,005	0,246
	Ortaokul	0	0	0	2 (%100)	0	2 (%100)		
	Lise	2 (%6,9)	2 (%6,9)	0	10 (%34,5)	15 (%51,7)	29 (%100)		
	Üniversite	12 (%6,0)	6 (%3,0)	4 (%2,0)	61 (%30,5)	117 (%58,5)	200 (%100)		
	Lisansüstü	0	0	0	1 (%8,3)	11 (%91,7)	12 (%100)		
	Toplam/ Yüzde	14 (%5,6)	9 (%3,6)	4 (%1,6)	78 (%31,2)	145 (%58,0)	250 (%100)		

Tablo 33'deki verilere göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($x^2=19,005$; $p>0,05$). "Her toplumda ailenin (aile kurumunun) varlığının korunması ve de sürdürülmesi gerektiğini düşünüyorum" düşüncesine katılımcıların %31,2'si katılıyorum, %58,0'ı kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan üniversiteli gençler, %6,0'ı kesinlikle katılmıyorum, %3,0'ı katılmıyorum, %2,0'ı kararsızım, %30,5'i katılıyorum, %58,5'i kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir. Kendini dindar olarak tanımlamalarına rağmen katılımcıların ailenin önemi konusundaki görüşlerinin yavaş yavaş çözüldüğünü Tablo 33'de görmekteyiz. Daha önce de değindiğimiz gibi bunun temel nedeni aileden uzak ve farklı ortamlara girmek, farklı kültür ve arkadaşlıklar edinmektir. Günümüz gençleri hatta dindar kesim içerisinde bile bir kısım insanlar ailenin mevcut işlevlerini tek başına bir birey olarak ve aile olmadan yapabileceğini düşünmektedirler. Gördükleri olumsuz örnekler karşısında ailesiz daha mutlu ve rahat olunabileceği düşüncesine kapılmaktadırlar. Dolayısıyla aile kurumunun varlığı onlar için pek anlam ifade etmemeye başlamaktadır. Burada en önemli etken aslında "bireyselleşme" olarak belirlenebilir.

Boşanma nedenlerine ilişkin görüşlerin eğitim durumuna göre dağılımı çapraz (crosstab) tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 34'de verilmiştir.

3.5. EĞİTİM DURUMU VE BOŞANMA NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 34. Hangi Şartlarda Boşanmayı Göze Aldıklarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşinden Boşanma Nedenleri								x ²	P	
		Eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması	Zina	Aldatma	Geçimsizlik	İkinci evlilik	Şiddet	İçki-Kumar	Hepsi			Toplam
Eğitim Durumu	İlkokul	0	0	2 (%28,6)	0	1 (%14,3)	1 (%14,3)	0	3 (%42,9)	7 (%100)	32,736	0,288
	Ortaokul	0	0	0	0	0	0	0	2 (%100)	2 (%100)		
	Lise	1 (%3,4)	6 (%20,7)	3 (%10,3)	1 (%3,4)	0	0	0	18 (%62,1)	29 (%100)		
	Üniversite	3 (%1,5)	36 (%18,0)	18 (%9,0)	4 (%2,0)	4 (%2,0)	2 (%1,0)	6 (%3,0)	125 (%63,5)	200 (%100)		
	Lisansüstü	0	3 (%18,0)	2 (%16,7)	0	1 (%8,3)	0	1 (%8,3)	5 (%41,7)	12 (%100)		
	Toplam/ Yüzde	4 (%1,6)	45 (%18,0)	25 (%10,0)	5 (%2,0)	6 (%2,4)	3 (%1,2)	7 (%2,8)	155 (%62,0)	250 (%100)		

Tablo 34'e göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=32,736$; $p>0,05$). Katılımcıların çoğu hepsini boşanma nedeni olarak görmektedirler. Katılımın çoğunluğunu sağlayan üniversite gençlerinin %18,0'ı sadece zina, %9,0'ı sadece aldatma seçeneğini işaretlemiştir. Eğitim düzeyi ne olursa olsun katılımcılar bütün sebepleri boşanma nedeni saymakla birlikte özellikle zina ve aldatmanın da tek başına boşanma nedeni sayıldığını belirtmişlerdir. Bunun en büyük nedeni zinanın dinen yedi büyük günahın biri olmasıdır. Çünkü zina hem toplum ahlakını bozan hem psikolojik duyguları yıpratın hem de sadakati, güveni yok edebilen kabul edilemez bir suçtur.

İkinci bir evliliği boşanma nedeni olarak görenler az olmakla birlikte, işaretleyen katılımcılar daha çok üniversite gençliğinden oluşmaktadır.

Aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizmalarının eğitim durumuna göre dağılımı çapraz (crosstab) oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 35'de verilmiştir.

3.6. EĞİTİM DURUMU VE AİLE İÇİ SORUNLARDA TERCİH ETTİKLERİ ÇÖZÜM MEKANİZMALARI

Tablo 35. Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmaları					x ²	P	
		Dini Hükümler	Örf/Adet ve Gelenekler	Medeni Hukuk	Hepsi	Diğer			Toplam
Eğitim Durumu	İlkokul	3 (%42,9)	0	0	3 (%42,9)	1 (%14,3)	7 (%100)	16,892	0,291
	Ortaokul	0	0	0	2 (%100,0)	0	2 (%100)		
	Lise	9 (%31,0)	1 (%3,4)	5 (%17,2)	12 (%41,4)	2 (%6,9)	29 (%100)		
	Üniversite	42 (%21,0)	7 (%3,5)	16 (%8,0)	127 (%63,5)	8 (%4,0)	200 (%100)		
	Lisansüstü	5 (%41,7)	0	0	6 (%50,0)	1 (%8,3)	12 (%100)		
	Toplam/ Yüzde	59 (%23,6)	8 (%3,2)	21 (%8,4)	150 (%60,0)	12 (%4,8)	250 (%100)		

Tablo 35'den elde edilen verilere göre, eğitim durumuna ilişkin gruplar ile aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=16,892$; $p>0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H14**: "Aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizması ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır" **reddedilmiştir**.

Katılımcıların çoğu üniversite eğitim düzeyindeki gençlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla diğer eğitim düzeyine sahip gençler az olmakla birlikte katılımcıların çoğunluğu, "dini hükümler, örf-adet-gelenekler ve medeni hukuk" içerecek şekilde hepsi seçeneğini işaretlemişlerdir. Üniversiteli gençlerin %21,0'ı sadece dini hükümler, %3,5'i sadece örf-adet ve gelenekler, %8,0'ı ise sadece medeni hukuk kurallarına başvurmak istediğini belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenler %4,8'lik oran ise "kimseye başvurmadan medeni iki insan gibi karşılıklı uzlaşma ve dayanışmayla çözümlenmelidir" şeklinde belirtmişlerdir. Üniversite gençlerinin %21,0'lık kısmı sadece dini hükümlerle çözümlenmesini tercih ederken, %8,0'ı ise sadece medeni kanunlara başvurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Gençlerin büyük bir kısmı içerisinde girmiş olduğu gruplardan, tanıştıkları yeni arkadaşlık ve kültürlerden dolayı "güven" problemi yaşamakta ve her türlü çözüm yoluna başvurmaktadır.

Geniş aileye ilişkin görüşlerin eğitim durumuna göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 36'da verilmiştir.

3.7. EĞİTİM DURUMU VE GENİŞ AİLEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 36. Geniş Aileye Dair Görüşlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Geniş Aileden Ziyade Çekirdek Bir Aile Yapısı İstiyorum					χ^2	p	
Eğitim Durumu		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum			Toplam
	İlkokul		1 (%14,3)	0	2 (%28,6)	3 (%42,9)	1 (%14,3)	7 (%100)	19,428
Ortaokul		0	0	0	1 (%50,0)	1 (%50,0)	2 (%100)		
Lise		2 (%6,9)	3 (%10,3)	2 (%6,9)	15 (%51,7)	7 (%24,1)	29 (%100)		
Üniversite		9 (%4,5)	22 (%11,0)	37 (%18,5)	75 (%37,5)	57 (%28,5)	200 (%100)		
Lisansüstü		3 (%25,0)	2 (%16,7)	1 (%8,3)	1 (%8,3)	5 (%41,7)	12 (%100)		
Toplam/		15	27	42	95	71	250		
Yüzde		(%6,0)	(%10,8)	(%16,8)	(%38,0)	(%28,4)	(%100)		

Tablo 36'ya göre, eğitim durumu ve geniş veya çekirdek aile isteme durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=19,428$; $p>0,05$). "Geniş bir aile yapısından ziyade, aile sıcaklığımı yaşayabileceğim çekirdek bir aile yapısı istiyorum" düşüncesine katılımcıların %6,0'ı kesinlikle katılmıyorum, %10,8'i katılmıyorum, %16,8'i kararsızım, %38,0'ı katılıyorum, %28,4'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan üniversiteli gençlerin, %4,5'i kesinlikle katılmıyorum, %11,0'ı katılmıyorum, %18,5'i kararsızım, %37,5'i katılıyorum, %28,5'i ise kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir. İstatistiki sonuçlardan da anlaşılacağı üzere katılımcılar (çoğunluğu üniversiteli olan) geniş aile yapısından ziyade çekirdek aile yapısına daha çok sıcak bakmaktadırlar.

Katılımcıların anne ve babalarıyla birlikte yaşamaya dair görüşlerinin eğitim durumuna göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 37'de verilmiştir.

3.8. EĞİTİM DURUMU VE ANNE BABAYLA BERABER YAŞAMA DURUMU

Tablo 37. Anne Baba İle Beraber Yaşama Durumunun Eğitim Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Anne ve Babanız İle Birlikte Yaşar Mısınız?				χ^2	P
		Evet, Yaşarım	Hayır, Yaşamam	Kararsızım	Toplam		
Eğitim Durumu	İlkokul	5 (%71,4)	2 (%28,6)	0	7(%100)	9,587	0,224
	Ortaokul	1 (%50,0)	1 (%50,0)	0	2(%100)		
	Lise	17(%58,6)	10(%34,5)	2(%6,9)	29(%100)		
	Üniversite	98 (%49,0)	59(%29,5)	43(%21,5)	200 (%100)		
	Lisansüstü	6 (%50,0)	6(%50,0)	0	12 (%100)		
Toplam/ Yüzde		127(%50,8)	78 (%31,2)	45(%18,0)	250(%10)		

Tablo 37'ye göre, eğitim düzeyi grubu ve anne baba ile beraber yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=9,587$; $p>0,05$). Anne babanız ile beraber yaşamak ister misiniz? sorusuna katılımcıların %50,8'i evet, yaşarım, %31,2'si hayır, yaşamam, %18,0'i ise kararsızım şeklinde cevaplar vermişlerdir. Cevaplayanların çoğunluğu lise ve eğitim düzeyine sahip gençlerden oluşmaktadır. Lise eğitim düzeyindeki katılımcıların %58,6'sı evet, yaşarım, %34,5'i hayır, yaşamam, %6,9'u kararsızım cevaplarını vermişlerdir. Üniversiteli gençlerin ise, %49,0'ı evet, yaşarım, %29,5'i hayır, yaşamam ve %21,5'i ise kararsızım şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Eşin ailesi ile birlikte yaşama durumunun eğitim durumuna göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 38'de verilmiştir.

3.9. EĞİTİM DURUMU VE EŞİN AİLESİYLE BERABER YAŞAMA DURUMU

Tablo 38. Eşin Ailesiyle Beraber Yaşama Durumunun Eğitim Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşinizin Ailesi İle Birlikte Yaşar Mısınız?				χ^2	P
		Evet, Yaşarım	Hayır, Yaşamam	Kararsızım	Toplam		
Eğitim Durumu	İlkokul	1(%14,3)	6(%85,7)	0	7(%100)	6,914	0,512
	Ortaokul	0	2(%100,0)	0	2(%100)		
	Lise	7(%24,1)	15(%51,7)	7(%24,1)	29(%100)		
	Üniversite	42(%21,0)	102(%51,0)	56(%28,0)	200(%100)		
	Lisansüstü	2(%16,7)	9(%75,0)	1(%8,3)	12(%100)		
Toplam/ Yüzde		52(%20,8)	134(%53,6)	64(%25,6)	250(%100)		

Tablo 38'den elde edilen verilere göre, eğitim durumu grubu ile eşin ailesi ile beraber yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=6,914$; $p>0,05$). "Eşinizin ailesiyle beraber yaşar mısınız?" sorusuna katılımcıların, %53,6'sı hayır, yaşamam, %25,6'sı kararsızım, %20,8'i evet, yaşarım şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımın büyük çoğunluğunu

sağlayan üniversite eğitim düzeyine sahip gençlerin, %21,0'ı evet, yaşamım, %51,0'ı hayır, yaşamam, %28,0'ı kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Diğer eğitim düzeyine sahip gençlerin de sayısı az olmakla birlikte çoğunluğu hayır, yaşamam şeklinde belirtmişlerdir.

4. YERLEŞİM BİRİMİ DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. YERLEŞİM BİRİMİ VE EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRTE BAKIŞ

Katılımcıların evlilik öncesi flörte bakışının yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39. Evlilik Öncesi Flörte Bakışın Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Evlilik Öncesi Flört Konusu				x ²	P
		Doğru bulmuyorum	Herhangi bir sakınca görmüyorum	Fikrim yok	Diğer		
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	48 (%65,8)	15 (%20,5)	4 (%5,5)	5 (%8,2)	73 (%100)	8,497 0,474
	İl Merkezi	55 (%71,4)	15 (%19,5)	5 (%6,5)	2 (%2,6)	77 (%100)	
	İlçe Merkezi	40 (%59,7)	13 (%19,4)	7 (%10,4)	7 (%10,4)	67 (%100)	
	Kasaba/Köy	22 (%66,7)	8 (%24,2)	3 (%9,1)	0	33 (%100)	
Toplam/		165	51	19	15	250	
Yüzde		(%66,0)	(%20,4)	(%7,6)	(%6,0)	(%100)	

Tablo 39'dan elde edilen verilere göre yerleşim birimi grubu ile evlilik öncesi flörte bakış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=6,914$; $p>0,05$). "Evlilik öncesi flörte nasıl bakıyorsunuz?" sorusuna büyükşehirde yaşayan katılımcıların %65,8'i doğru bulmadıklarını, %20,5'i herhangi bir sakınca görmediklerini, %5,5'i ise herhangi bir fikrinin olmadıklarını belirtmiştir. İl merkezinde yaşayan katılımcıların %71,4'ü doğru bulmadıklarını, %19,5'i herhangi bir sakınca görmediklerini, %6,5'i herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. İlçe merkezinde yaşayan katılımcıların %59,7'si doğru bulmadıklarını, %19,4'ü herhangi bir sakınca görmediklerini, %10,4'ü herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. Kasaba/köylerde yaşayan katılımcıların %66,7'si doğru bulmadıklarını, %24,2'si herhangi bir sakınca görmediklerini, %9,1'i herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların yaşadıkları yerlerin kültüründen etkilendikleri söylenebilir. Çünkü evlilik öncesi flört için herhangi bir sakınca görmediğini belirtenlerin büyük bir kısmı büyükşehir, il ve ilçe merkezinde yaşayanlardan oluşmaktadır. Bunun en büyük nedeni özellikle büyük yerleşim yerinde giderek çözülen veya dönüşen dini düşüncelerin yaygınlaşmasıdır. Modern kent hayatının simgesi olan kentler sekülerleşen, özellikle din konusunda bireyi özgür

birakan, dini vicdanlara hapseden ve dini günlük hayatın pratiğinden kopararak sınırlandıran bir işleve sahiptir. Dolayısıyla yaşanan yerin kültürü bireyleri de etkisi altına alabilmektedir. Birey istemese dahi çok fazla uyarıcıya maruz kaldığından, kabullenemediği şeyleri bile zamanla normal bir durummuş gibi algılamaya başlayabilmektedir.

Geniş-çekirdek aile konusuna bakışının yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 40'da verilmiştir.

4.2. YERLEŞİM BİRİMİ VE GENİŞ AİLEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 40. Geniş Aileden Dair Görüşlerin Yerleşim Yerine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Geniş Aileden Ziyade Çekirdek Bir Aile Yapısı İstiyorum					Toplam	x ²	P
Yerleşim Yeri		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum			
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	5 (%6,8)	7 (%9,6)	15 (%20,5)	29 (%39,7)	17 (%23,3)	73 (%100)	10,320	0,577
	İl Merkezi	7 (%9,1)	8 (%10,4)	12 (%15,6)	32 (%41,6)	18 (%23,4)	18 (%23,4)		
	İlçe Merkezi	1 (%1,5)	8 (%11,9)	12 (%17,9)	23 (%34,3)	23 (%34,3)	67 (%100)		
	Kasaba/Köy	2 (%6,1)	4 (%12,1)	3 (%9,1)	11 (%33,3)	13 (%39,4)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde		15 (%6,0)	27 (%10,8)	42 (%16,8)	95 (%38,0)	71 (%28,4)	250 (%100)		

Tablo 40 verilerine göre yerleşim birimi grubu ve çekirdek aile isteme durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=10,320$; $p>0,05$). "Geniş aileden ziyade çekirdek aile yapısını istiyorum" düşüncesine büyükşehirde yaşayan katılımcıların %6,8'i kesinlikle katılmıyorum, %9,6'sı katılmıyorum, %20,5'i kararsızım, %39,7'si katılıyorum, %23,3'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. İl merkezinde yaşayan katılımcıların %9,1'i kesinlikle katılmıyorum, %10,4'ü katılmıyorum, %15,6'sı kararsızım, %41,6'sı katılıyorum, %23,4'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir. İlçe merkezinde yaşayan katılımcıların %1,5'i kesinlikle katılmıyorum, %11,9'u katılmıyorum, %17,9'u kararsızım, %34,3'ü katılıyorum, %34,3'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Kasaba/köylerde yaşayan katılımcıların %6,1'i kesinlikle katılmıyorum, %12,1'i katılmıyorum, %9,1'i kararsızım, %33,3'ü katılıyorum, %39,4'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Kasaba/köylerde yaşayanların yetiştikleri ortamlar nedeniyle geniş aile yapıları istemesi beklenirken, çoğunluğu çekirdek aile yapıları istemektedirler. Kasaba ve köylerde geniş aile yapılarının görülmesi, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gibi birçok farklı nedenlere bağlanabilir. Kasaba-köylerde tarım ve hayvancılık ile uğraşıldığı için iş gücünün çok ve az maliyetli olmasının gereği olarak genelde aile üyeleri bir arada yaşamayı tercih etmektedirler. Bunun yanı sıra kültürel ve geleneksel bir olgu olarak kabul

edildiği için o yerlerde birlikte veya kalabalık ailelerde yaşama durumu gayet normal karşılanabilmektedir.

Kadınların çalışması konusundaki düşüncelerin yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 41’de verilmiştir.

4.3. YERLEŞİM BİRİMİ VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNA BAKIŞ

Tablo 41. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Kadınların Çalışma Durumu					χ^2	P
		Doğru bulmuyorum	Doğru buluyorum	Fikrim yok	Diğer	Toplam		
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	11 (%15,1)	45 (%61,6)	8 (%11,8)	9 (%12,3)	73 (%100)	5,206	0,816
	İl Merkezi	20 (%26,0)	44 (%57,1)	7 (%9,1)	6 (%7,8)	77 (%100)		
	İlçe Merkezi	15 (%22,4)	37 (%55,2)	6 (%9,0)	9 (%13,4)	67 (%100)		
	Kasaba/Köy	9 (%27,3)	17 (%51,5)	2 (%6,1)	5 (%15,2)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde		55 (%22,0)	143 (%57,2)	23 (%9,2)	29 (%11,6)	250 (%100)		

Tablo 41’e göre yerleşim birimi grubu ve kadınların çalışması konusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=5,206$; $p>0,05$). “Kadınların çalışmasına nasıl bakıyorsunuz” sorusuna doğru bulmuyorum diyenlerin çoğunluğu il ve ilçe merkezlerinde yaşayanlar olmuştur. Bulgulardan elde edilen bilgiler doğrultusunda kasaba/köylerde yaşayanların çoğunluğu da doğru buluyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yaşanılan yerin büyüklüğü azaldıkça, kadınların çalışmasına sıcak bakmayanların oranı düşmektedir. Bunun nedeni yaşanılan yerlerin imkânı ve gelenekleridir. Büyükşehir veya il merkezinde yaşam şartları köye oranla zor olduğundan büyükşehirlerde veya il merkezlerinde ailenin geçimi için kadınların da çalışmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Büyük yerleşim yerlerinin kültürel kodlarında da kadınların çalışma durumuna sıcak bakıldığı için kişiler bu durumu kabullenebilmektedir.

Ailenin önemine dair görüşlerin yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 42’de verilmiştir.

4.4. YERLEŞİM BİRİMİ VE AİLENİN ÖNEMİNE DAİR GÖRÜŞLER

Tablo 42. Ailenin Öneme Dair Görüşlerin Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

Ailenin Varlığının Korunması ve Sürdürülmesi Gerekmemektedir							x ²	P
Yerleşim Yeri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam		
Büyükşehir	4 (%5,5)	2 (%2,7)	3 (%4,1)	20 (%27,4)	44 (%60,3)	73 (%100)	14,413	0,204
İl Merkezi	3 (%3,9)	2 (%2,6)	0	20 (%26,0)	52 (%67,5)	77 (%100)		
İlçe Merkezi	4 (%6,0)	2 (%3,0)	0	27 (%40,3)	34 (%50,7)	67 (%100)		
Kasaba/Köy	3 (%9,1)	3 (%9,1)	1 (%3,0)	11 (%33,3)	15 (%45,5)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde	14 (%5,6)	9 (%3,6)	4 (%1,6)	78 (%31,2)	145 (%58,0)	250 (%100)		

Tablo 42'den elde edilen bulgulara göre, yerleşim birimi grubu ve ailenin öneme dair görüşler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=14,413$; $p>0,05$). Ailenin varlığının korunması ve sürdürülmesi gerekmektedir düşüncesine büyükşehirde yaşayanların %5,5'i kesinlikle katılmıyorum, %2,7'si katılmıyorum, %4,1'i kararsızım, %27,4'ü katılıyorum, %60,3'ü kesinlikle katılıyorum, il merkezinde yaşayanların %3,9'u kesinlikle katılmıyorum, %2,6'sı katılmıyorum, %26,0'ı katılıyorum, %67,5'i kesinlikle katılıyorum, ilçe merkezinde yaşayanların %6,0'ı kesinlikle katılmıyorum, %3,0'ı katılmıyorum, %40,3'ü katılıyorum, %50,7'si kesinlikle katılıyorum, kasaba/köylerde yaşayanların %9,1'i kesinlikle katılmıyorum, %9,1'i katılmıyorum, %3,0'ı kararsızım, %33,3'ü katılıyorum, %45,5'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizmalarının yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiş analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 43'de verilmiştir.

4.5. YERLEŞİM BİRİMİ VE AİLE İÇİ SORUNLARDA TERCİH ETTİKLERİ ÇÖZÜM MEKANİZMALARI

Tablo 43. Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmalarının Yerleşim Yerine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Aile İçi Sorunlarda Tercih Edilen Çözüm Mekanizmaları					x ²	p	
		Dini Hükümler	Örf/Adet ve Gelenekler	Medeni Hukuk	Hepsi	Diğer			Toplam
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	19 (%26,0)	0	6 (%8,2)	46 (%63,0)	2 (%2,7)	73 (%100)	13,682	0,279
	İl Merkezi	20 (%26,0)	3 (%3,9)	5 (%6,5)	45 (%58,4)	4 (%5,2)	77 (%100)		
	İlçe Merkezi	10 (%14,9)	2 (%3,0)	6 (%9,0)	44 (%65,7)	5 (%7,5)	67 (%100)		
	Kasaba/Köy	10 (%30,3)	3 (%9,1)	4 (%12,1)	15 (%45,5)	1 (%3,0)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde		59 (%23,6)	8 (%3,2)	21 (%8,4)	150 (%60,0)	12 (%4,8)	250 (%100)		

Tablo 43'e göre yerleşim birimi grubu ve aile içi sorunlarda tercih edilen çözüm mekanizmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=13,682$; $p>0,05$). "Aile içi sorunlarda tercih ettiğiniz çözüm mekanizması nedir? Sorusuna büyükşehirde yaşayanların %26,0'ı sadece dini hükümler, %8,2'si sadece medeni hukuk, %63,0'ı hepsi, il merkezinde yaşayanların %26,0'ı sadece dini hükümler, %3,9'u sadece örf-adet-gelenekler, %6,5'i sadece medeni hukuk, %58,4'ü hepsi, ilçe merkezinde yaşayanların %14,9'u sadece dini hükümler, %3,0'ı sadece örf-adet-gelenekler, %9,0'ı sadece medeni hukuk, %65,7'si hepsi, kasaba/köylerde yaşayanların %30,3'ü sadece dini hükümler, %9,1', sadece örf-adet-gelenekler, %12,1'i sadece medeni hukuk, %45,5'i hepsi cevaplarını vermişlerdir.

Katılımcıların boşanma nedenlerine ilişkin düşüncelerinin yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 44'de verilmiştir.

4.6. YERLEŞİM BİRİMİ VE BOŞANMA NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 44. Hangi Şartlarda Boşanmayı Göze Aldıklarının Yerleşim Yerine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşinden Boşanma Nedenleri								χ^2	P	
		Eşin Sorumsuz ve ilgisiz davranması	Zina	Aldatma	Geçimsizlik	İkinci Evlilik	Şiddet	Kötü Alışkanlıklar	Hepsi			Toplam
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	1 (%1,4)	11 (%15,1)	6 (%8,2)	1 (%1,4)	2 (%2,7)	0	3 (%4,1)	49 (%67,1)	73 (%100)	21,202	0,299
	İl Merkezi	2 (%2,6)	11 (%14,3)	8 (%1,4)	1 (%1,3)	2 (%2,6)	0	3 (%3,9)	50 (%64,9)	77 (%100)		
	İlçe Merkezi	0	13 (%19,4)	5 (%7,5)	2 (%3,0)	2 (%3,0)	2 (%3,0)	0	43 (%64,2)	67 (%100)		
	Kasaba/ Köy	1 (%3,0)	10 (%30,3)	6 (%18,2)	1 (%3,0)	0	1 (%3,0)	1 (%3,0)	13 (%39,4)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde		4 (%1,6)	45 (%18,0)	25 (%10,0)	5 (%2,0)	6 (%2,4)	3 (%1,2)	7 (%2,8)	155 (%62,0)	250 (%100)		

Tablo 44'den elde edilen istatistiki verilere göre, yerleşim birimi grubu ve boşanma nedenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=21,202$; $p>0,05$). "Hangi şartlarda eşinizden boşanmayı göze alırsınız?" sorusuna büyükşehirde yaşayanların, %1,4'ü eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması, %15,1'i zina, %8,2'si aldatma, %1,4'ü geçimsizlik, %2,7'si ikinci bir evlilik yapması, %4,1'i içki, kumar gibi kötü alışkanlıklarının olması, %67,1'i ise hepsi seçeneğini belirtmişlerdir. İl merkezinde yaşayanların %2,6'sı eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması, %14,3'ü zina, %1,4'ü aldatma, %1,3'ü geçimsizlik, %2,6'sı ikinci bir evlilik yapması, %3,9'u içki, kumar gibi kötü alışkanlıklarının olması, %64,9'u hepsi seçeneğini belirtmişlerdir. İlçe merkezinde yaşayanların %19,4'ü zina, %7,5'i aldatma, %3,0'ı geçimsizlik, %3,0'ı ikinci bir evlilik yapması, %3,0'ı şiddet, %64,2'si hepsi seçeneğini işaretlemişlerdir. Kasaba/köylerde yaşayanların %3,0'ı eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması, %30,3'ü zina, %18,2'si aldatma, %3,0'ı geçimsizlik, %3,0'ı içki-kumar gibi kötü alışkanlıklarının olması, %39,4'ü hepsi seçeneğini işaretlemişlerdir.

Katılımcıların anne ve babalarıyla birlikte yaşamaya dair görüşlerinin yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 45'de verilmiştir.

4.7. YERLEŞİM BİRİMİ VE ANNE BABAYLA BERABER YAŞAMA DURUMU

Tablo 45. Anne Babayla Beraber Yaşama Durumunun Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Anne ve Babanız İle Birlikte Yaşar Mısınız?				χ^2	P
		Evet, Yaşarım	Hayır, Yaşamam	Kararsızım	Toplam		
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	39 (%53,4)	22 (%30,1)	12 (%16,4)	73 (%100)	5,977	0,547
	İl Merkezi	42 (%54,5)	23 (%29,9)	12 (%15,6)	77 (%100)		
	İlçe Merkezi	28 (%41,8)	26 (%38,8)	13 (%19,4)	67 (%100)		
	Kasaba/Köy	18 (%54,5)	7 (%21,2)	8 (%24,2)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde		127 (%50,8)	78 (%31,2)	45 (%18,0)	250 (%100)		

Tablo 45'e göre yerleşim birimi grubu ile anne baba ile birlikte yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=5,977$; $p>0,05$). "Anne babanız ile birlikte yaşar mısınız?" sorusuna büyükşehirde yaşayan katılımcıların %53,4'ü evet, yaşarım, %30,1'i hayır, yaşamam, %16,4'ü kararsızım, il merkezinde yaşayanların %54,5'i evet, yaşarım, %29,9'u hayır, yaşamam, %15,6'sı kararsızım, ilçe merkezinde yaşayanların %41,8'i evet, yaşarım, %38,8'i hayır yaşamam, %19,4'ü kararsızım, kasaba/köylerde yaşayanların %54,5'i evet, yaşarım, %21,2'si hayır, yaşamam, %24,2'si kararsızım şeklinde belirtmişlerdir.

Eşin ailesi ile birlikte yaşama durumunun yerleşim birimine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 46'da verilmiştir.

4.8. YERLEŞİM BİRİMİ VE EŞİN AİLESİYLE BERABER YAŞAMA DURUMU

Tablo 46. Eşin Ailesiyle Beraber Yaşama Durumunun Yerleşim Birimine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Eşinizin Ailesi İle Birlikte Yaşar Mısınız?				χ^2	P
		Evet, Yaşarım	Hayır, Yaşamam	Kararsızım	Toplam		
Yerleşim Yeri	Büyükşehir	18 (%24,7)	37 (%50,7)	18 (%24,7)	73 (%100)	1,956	0,924
	İl Merkezi	14 (%18,2)	45 (%58,4)	18 (%23,4)	77 (%100)		
	İlçe Merkezi	13 (%19,4)	36 (%53,7)	18 (%26,9)	67 (%100)		
	Kasaba/Köy	7 (%21,2)	16 (%48,5)	10 (%30,3)	33 (%100)		
Toplam/ Yüzde		52 (%20,8)	134 (%53,6)	64 (%25,6)	250 (%100)		

Tablo 46'dan elde edilen istatistiki bilgilere göre, yerleşim birimi durumu ve eşin ailesi ile birlikte yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=1,956$; $p>0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H15**: "Eşin ailesiyle birlikte yaşama durumu ile yerleşim birimi arasında anlamlı bir ilişki vardır." **reddedilmiştir**.

"Eşinizin ailesiyle birlikte yaşar mısınız?" sorusuna büyükşehirde yaşayan katılımcıların, %24,7'si evet, yaşarım, %50,7'si hayır, yaşamam, %24,7'si kararsızım; il merkezinde yaşayanların %18,2'si evet, yaşarım, %58,4'ü hayır, yaşamam, %23,4'ü kararsızım; ilçe merkezinde yaşayanların %19,4'ü evet, yaşarım, %53,7'si hayır, yaşamam, %26,9'u kararsızım; kasaba/köylerde yaşayanların %21,2'si evet, yaşarım, %48,5'i hayır, yaşamam, %30,3'ü kararsızım şeklinde belirtmişlerdir.

5. GELİR DÜZEYİ DEĞİŞKENİ BAĞLAMINDA BULGULAR VE YORUMLAR

5.1. GELİR DÜZEYİ VE KADINLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNA BAKIŞ

Katılımcıların evlilik öncesi flörte bakışının gelir düzeyine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 47'de verilmiştir.

Tablo 47. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşüncenin Gelir Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

	Kadınların Çalışma Durumu				Toplam	x^2	P
	Doğru bulmuyorum	Doğru buluyorum	Herhangi bir fikrim yok	Diğer			
1000-2500	24 (%21,8)	62 (%56,3)	6 (%5,5)	18 (%16,4)	110 (%100)	18,732	0,020
2501-3500	20 (%29,0)	38 (%55,1)	8 (%11,6)	3 (%4,3)	69 (%100)		
3501-5000	4 (%11,1)	25 (%69,4)	3 (%8,3)	4 (%11,1)	36 (%100)		
5001 ve üzeri	4 (%15,4)	17 (%65,4)	5 (%19,2)	0	26 (%100)		
Toplam/ Yüzde	52 (%21,6)	142 (%58,9)	22 (%9,1)	25 (%10,4)	241 (%100)		

Tablo 47'den elde edilen istatistiki verilere göre, gelir düzeyi grubu ve kadınların çalışma konusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($x^2=18,732$; $p<0,05$). Bu bulgulara dayalı olarak **H16**: Kadınların çalışması konusundaki düşünceler ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır." **kabul edilmiştir**.

"Kadınların çalışması konusuna nasıl bakıyorsunuz?" sorusuna 1000-2500 aralığında gelir düzeyine sahip katılımcıların %21,8'i doğru bulmuyorum, %56,3'ü doğru buluyorum, %5,5'i herhangi bir fikrim yok; 2502-3500 aralığında gelir düzeyine sahip katılımcıların %29,0'ı doğru bulmuyorum, %55,1'i doğru buluyorum, %11,6'sı herhangi bir fikrim yok; 3501-5000 aralığında gelir düzeyine sahip katılımcıların %11,1'i doğru bulmuyorum, %69,4'ü doğru buluyorum, %8,3'ü herhangi bir fikrim yok; 5001 ve üzeri gelir düzeyine sahip

katılımcıların %15,4'ü doğru bulmuyorum, %65,4'ü doğru buluyorum, %19,2'si herhangi bir fikrim yok şeklinde belirtmişlerdir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere gelir düzeyi arttıkça kadının çalışmasını doğru bulmayanların oranı artmaktadır. Fakat kadınların çalışmasını sadece maddi gelire bağlamak doğru değildir. Neticede kadınların tamamı maddi ihtiyacı gidermek için çalışmamakta aksine hobi olarak, hayallerini gerçekleştirmek, sadece eve kapalı kalmamak gibi farklı nedenlerle çalışmak istemektedir. Gelir düzeyi iyi ve kadında çalışmamayı kendi rızasıyla kabul ediyorsa, evine, eşine daha çok vakit geçirmek gibi bir düşüncesi varsa şayet bu kabul edilebilir bir durumdur. Ama sırf gelir durumu iyi diye kadın çalışamaz, çalışmamalı gibi düşüncelerde doğru değildir.

Ailenin önemine dair görüşlerin gelir düzeyine göre dağılımı çapraz tablo oluşturularak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 48'de verilmiştir.

5.2. GELİR DÜZEYİ VE AİLENİN ÖNEMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Tablo 48. Ailenin Önemine Dair Görüşlerin Gelir Düzeyine Göre Dağılımına İlişkin Çapraz Tablo

		Ailenin Varlığının Korunması ve Sürdürülmesi Gerekmetedir					x ²	P	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum			Toplam
Gelir Düzeyi	1000-2500	6 (%5,5)	4 (%3,6)	2 (%1,8)	37 (%33,6)	61 (%55,5)	110 (%100)	22,323	0,013
	2501-3500	1 (%1,4)	1 (%1,4)	0	29 (%42,0)	38 (%55,1)	69 (%100)		
	3501-5000	4 (%11,1)	1 (%2,8)	1 (%2,8)	4 (%11,1)	26 (%72,2)	36 (%100)		
	5001 ve üzeri	3 (%11,5)	3 (%11,5)	0	6 (%23,1)	14 (%53,8)	26 (%100)		
Toplam/		14	9	3	76	139	241		
Yüzde		(%5,8)	(%3,7)	(%1,2)	(%31,5)	(%57,7)	(%100)		

Tablo 48'e göre, gelir düzeyi grubu ve ailenin varlığının korunması-sürdürülmesi düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=22,323$; $p<0,05$). Buna göre **H17**: "Aile kurumunun önemi (varlığının önemli olduğu ve sürdürülmesi gerektiği) konusundaki düşünceler ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır." **kabul edilmiştir.**

"Ailenin varlığının korunması ve sürdürülmesi gerekmektedir" düşüncesine 1000-2500 arasında gelir düzeyine sahip katılımcıların %5,5'i kesinlikle katılmıyorum, %3,6'sı katılmıyorum, %1,8'i kararsızım, %33,6'sı katılıyorum, %55,5'i kesinlikle katılmıyorum; 2501-3500 gelir düzeyine sahip katılımcıların %1,4'ü kesinlikle katılmıyorum, %1,4'ü katılmıyorum, %42,0'ı katılıyorum, %55,1'i kesinlikle katılıyorum; 3501-5000 aralığında gelir düzeyine sahip katılımcıların %11,1'i kesinlikle katılmıyorum, %2,8'i katılmıyorum, %2,8'i kararsızım, %11,1'i katılıyorum, %72,2'si kesinlikle katılıyorum; 5001 ve üzeri gelir düzeyine

sahip katılımcıların %11,5'i kesinlikle katılmıyorum, %11,5'i katılmıyorum, %23,1'i katılıyorum, %53,8'i kesinlikle katılıyorum şeklinde belirtmişlerdir.

6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DİĞER ANKET SORULARININ FREKANS VE YÜZDELERİ

Tablo 49. Araştırmada Kullanılan Diğer Anket Sorularının Frekans ve Yüzdeleri

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama (X)
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Ailemde ve toplumda yaşanan dindarlık anlayışını taklit etmek yerine, sahil din anlayışına sahip bir birey olduğumu düşünüyorum.	10	0,4	15	6,0	56	22,4	115	46,0	53	21,2	3,74
Modern yaşamın, dindarlığa engel teşkil etmediğini düşünüyorum.	41	16,4	49	19,6	39	15,6	79	31,6	42	16,8	3,32
Her toplumda ailenin (aile kurumunun) varlığının korunması ve de sürdürülmesi gerektiğine inanıyorum.	14	5,6	9	3,6	4	1,6	78	31,2	145	58,0	4,32
Mensup olduğum (cemaat-tarikat vs.) dini gruptan biriyle evlenmek istiyorum.	36	14,4	63	25,2	63	25,2	48	19,2	38	15,2	2,95
Bir aileyi ayakta tutan en önemli etkenin, aynı dini düşüncelere sahip bireylerden oluşmasıdır.	13	5,2	39	15,6	35	14,0	87	34,8	76	30,4	3,69
Herhangi bir tarikat, cemaat veya cemiyetle bağlantılı bir aile yapısından ziyade kendi aile ortamını yeterli gören bir aile yapısı istiyorum.	6	2,4	32	12,8	47	18,8	86	34,4	79	31,6	3,80
Taklitçi aile dindarlığının aksine sahil din anlayışına sahip bir aile kurmak istiyorum.	5	2,0	5	2,0	17	6,8	83	33,2	139	55,6	4,38
Geniş bir aile yapısından ziyade, aile sıcaklığımı yaşayabileceğim çekirdek bir aile yapısı istiyorum.	15	6,0	27	10,8	42	16,9	94	37,8	71	28,5	3,71
Ataerkil bir aile yapısından ziyade, daha eşitlikçi ve de karşılıklı etkileşime dayalı bir aile ortamı istiyorum.	13	5,2	10	4,0	30	12,0	99	39,6	98	39,2	4,03
Eşimin (kadın-erkek) arkadaşlarıyla tanışmak ve karşılıklı bir şekilde ziyaretlerde bulunmak istiyorum	31	12,4	30	12,0	48	19,2	87	34,8	54	21,6	3,41
Önemli konularda yol gösterici olması ve danışılması açısından her ailede mutlaka anne-baba gibi bir aile büyüğü bulunmalıdır.	6	2,4	20	8,1	30	12,1	101	40,9	90	36,4	4,11
Kadınların iş hayatına aktif olarak katılmaları aile hayatını olumsuz etkilemektedir	38	15,2	59	23,6	61	24,4	57	22,8	35	14,0	3,08
Aile içerisinde herkes rolüne uygun davranmalıdır.	10	4,0	16	6,4	22	8,8	96	38,4	106	42,4	4,08
Aile içerisinde eşler, aile iç (yemek, temizlik gibi) ve dış işlerinde (gelir getirci bir işte çalışma gibi) birbirlerine yardımcı olmalıdır.	9	3,6	12	4,8	18	7,2	96	38,4	115	46,0	4,18
Kadınların aile ekonomisine katkıda bulunmaları aile hayatını olumsuz etkilememektedir.	19	7,6	34	13,6	52	20,8	84	33,6	61	24,4	3,53
Gelir düzeyinin aile üzerinde daha çok yapıcı etkilere sahip	14	5,6	35	14,0	69	27,6	98	39,2	34	13,6	3,41

olduğunu düşünmekteyim												
Gelir düzeyinin aile üzerinde daha çok yıkıcı etkilere sahip olduğunu düşünmekteyim.	6	14,4	84	33,6	75	30,0	42	16,8	42	16,8	2,64	
Dini önceliklerim alışverişlerimde belirleyici bir unsur değildir.	86	34,7	83	33,5	34	13,7	34	13,7	11	4,4	2,20	
İhtiyaç durumunda, yakın çevreden borç almak yerine, herhangi bir bankadan kredi çekmeyi daha uygun buluyorum.	100	40,0	67	26,8	48	19,2	23	9,2	12	4,8	2,12	
Aile veya kişisel alışverişlerimde dini önceliklerim ön plandadır.	6	2,4	24	9,6	34	13,7	114	45,8	71	28,5	3,88	
Çocuğun din eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğine inanıyorum.	5	2,0	7	2,8	12	4,8	67	26,8	159	63,6	4,50	
Sosyal medyanın din ve aile üzerinde olumsuz etkiler yarattığına inanıyorum.	12	4,8	15	6,0	23	9,2	91	36,4	109	43,6	4,08	
Hiçbir aile üyesinin dünya ve ahiret hayatına faydası olmayan (örneğin; dizi izleme, bilgisayar oyunu oynama gibi...) işlerle vakit harcamasını doğru bulmuyorum.	13	5,2	37	14,8	46	18,4	79	31,6	75	30,0	3,66	
Aile ve sosyal ilişkilerimde dini önceliklerim ön plandadır.	6	2,4	15	6,0	38	15,3	128	51,4	62	24,9	4,06	
Akraba ziyaretlerinin (sıla-i rahim) düzenli ve belirli aralıklarla yapılması gerektiğine inanıyorum.	6	2,4	8	3,2	31	12,4	109	43,6	95	38,2	4,12	
Komşuluk haklarının gözetilmesi ve dikkate alınması gerektiğine inanıyorum	6	2,4	2	0,8	13	5,2	114	45,6	115	46,0	4,32	
Dini önceliklerim aile ve sosyal ilişkilerimi etkilememektedir.	39	15,7	45	18,5	42	16,9	79	31,7	43	17,3	3,16	
Günlük yaşamda ve ailede alışveriş, su, elektrik gibi günlük harcamalarda tasarrufa dikkat edilmelidir.	8	3,2	6	2,4	6	2,4	89	35,6	141	56,4	4,39	
İsrafı yaratacak lüks ihtiyaçlardan kaçınılması gerektiğine inanıyorum.	5	2,0	10	4,0	15	6,0	100	40,0	120	48,0	4,28	
Sahip olunan iradeyi müspet yolda kullanılabilecek terbiyeyi verecek tek müesseseye ailedir.	12	4,8	32	12,8	40	16,0	91	36,4	75	30,0	3,74	
Toplumsal ve ahlaki terbiyenin verilmesinde aile kurumu tek başına etkili bir kurum değildir.	18	7,2	31	12,4	44	17,7	115	46,2	41	16,5	3,52	
Dini inançları olmayan insanların da ahlaklı bir aile hayatı sürdürebileceklerine inanıyorum.	36	14,5	34	13,7	56	22,5	93	37,3	30	12,0	3,18	
Çağdaş dünyada aile içerisinde karşılaşılan önemli sorunların çoğunun, dini inançların ciddiye alınmamasından kaynaklandığını düşünüyorum.	10	4,0	18	7,2	55	22,0	103	41,2	64	25,6	3,77	
Aile içi anlaşmazlıkların giderilmesi için medeni kanunlardan ziyade dini ölçütler dâhilinde aile büyüklerine danışılması gerektiğine inanıyorum.	12	4,8	22	8,8	52	20,8	102	40,8	62	24,8	3,72	

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma ile dini grupta kalan (dini grupla irtibatlı olan) ve kendisini dindar olarak tanımlayan 17-29 yaş aralığındaki gençlerin nasıl bir aile algısına sahip olduğunu görmek amaçlanmıştır. Modernleşmeyle birlikte değişen dünya özellikle kendini dindar olarak tanımlayan gençlerin aile algısını nasıl şekillendirmiştir? gibi sorular ekseninde konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Çünkü zaman ve mekân ikilisinde meydana gelen değişimlerin hem bireyi hem de toplumu etkisi altına alarak mevcut değerlerini dönüştürdüğü bilinen bir gerçekliktir.

Din, insan ile yaratıcı arasındaki iletişimi sağlayan manevi bir araçtır. Hemen hemen bütün dini inanışların düşünce, inanış, davranış, inanç gibi konularda mensuplarından beklentileri bulunmaktadır. İslam dini için de aynı durum geçerli olmanın yanı sıra, İslam hem bir birey hem de bir toplum dinidir. Hem bireyin hem de toplumun ahlaklı olması ve Yüce Allah tarafından belirlenmiş olan helal-haram kavramları temelinde bir yaşam sürülmesi beklenmektedir. Bu beklentiler doğrultusunda hayat sürenler ise “dindar” kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Dindar ya da dindarlık kavramı gerek psikoloji gerekse sosyoloji için en önemli konulardan biridir. Dindarlık kavramı her zaman olduğu gibi halen de toplumda beklenti oluşturabilen bir kavramdır. Başka bir ifadeyle toplumun dindar bireylere karşı beklentileri her zaman olduğu gibi günümüzde de bulunmaktadır. Toplumun beklentisini de göz önünde bulundurarak kendisini dindar olarak tanımlayan genç kesimin *aile algısı* üzerine bu araştırma yapılmıştır.

Dini grupta kalan ve kendisini dindar olarak tanımlayan gençlerin dindar kimlikleri dikkate alındığında aslında elde edilen sonuçların, toplumdaki beklentiye tam olarak karşılayamadığı söylenebilir. En önemli kanıtı ise bir kavmin helâkına yol açan eşcinsel evlilikler dâhil her türlü evliliğe, birliktelik türlerine saygı duyulmasını belirten %6,0’lık kesim olarak verilebilir. Neticede İslam dininin bu konuda taviz vermediği Lut Kavminin anlatıldığı ayetlerden de anlaşılmaktadır. Eşcinsel evlilikler gibi İslam’da yeri olmayan birlikteliklerin dindar genç kesim içerisinde bile giderek normal karşılanması toplum tarafından kabullenemeyen bir olgudur. Neticede insan olarak dünyaya gelmemizi, ırkımızı, rengimizi ve cinsiyetimizi Yüce Allah belirlemiştir. Fıtratın genleri ve kodlarıyla oynamak, değiştirmeye çalışmak insan ırkına, İslam’a aykırı bir davranıştır.

Aile ve aileyi oluşturan değerlerle ilgili olumsuz görüşler, eşcinsel evliliklere olan bakışın olumlu olması gibi sonuçlar dindar kesimin aile algısının giderek çözüldüğünü göstermektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi eşcinsel evliliklere saygı duyulması gerektiğini belirten gençlerin oranı farklı bir kesim göz önüne alındığında belki düşük kalabilmektedir fakat görüştüğümüz kesim itibarıyla küçümsenecek oranlar değildir. Sonuç olarak dindar gençlerin de düşünce ve yaşam biçimlerinin giderek seküler bir din ve dünya algısına doğru evrildiğini söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

Elde edilen verilerin sonuçları için genel bir değerlendirme yapıldığında kendisini dindar olarak tanımlayan genç kesimin *din*, *gelenek* ve *modernlik* üçgeninde sıkışıp kaldığı ve modernliğin getirmiş olduğu yeniliklerin dindar kesimin de algısını, görüşünü etkilediği

ve dönüştürdüğü söylenebilir. Araştırmaya katılanların, “M Nesli Yeni Müslüman Gençlik” kitabında belirtilen gençlik tipi ile benzerlikleri bulunduğu söylenebilir. Kitapta belirtilen M Nesli hem pop müzik dinleyen hem dans eden hem yırtık pantolon giyen hem namaz kılıp oruç tutan bir gençliktir. Hem batı kültürünü (özellikle giyim kuşamda) hem de kendi İslami değerlerini bir arada yaşayan bir gençliktir. Yani her iki kültürden de izler taşımaktadır.

Yüce Allah Müslümanların evlenip çoğalmaları konusunu Kur’an-ı Kerim’de dile getirmektedir. Dolayısıyla zihin ve beden olarak belirli bir olgunluğa erişmiş her Müslüman gencin evlenmesi gerekmektedir. Evlilik ve aile ile korunmaya çalışılan “nesil güvenliği” en az can ve mal güvenliğimiz kadar değerlidir ve dokunulmaz olmalıdır. Çünkü aile hem kadının hem erkeğin hem çocuğun hem akraba ve komşunun haklarını, iffetini, saygınlığını koruyan ve toplumsal bağları sağlam temeller üzerinde güçleştiren, birleştiren bir kurumdur. Aileyi yok sayan ve aile yapılarını bozmaya çalışan her türlü davranış, düşünce, eylem ve söylemler, aslında toplumsal bağları yok etmeye yöneliktir bilinci her kesim için içselleştirilmelidir. Her şeyden önce söz konusu tehlike, insan ırkının tehlikeye düşmesi, insan ırkının genlerinin bozulması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile ve önemine atfen, gençler ve toplum bilinçlendirilmelidir ve her ne olursa olsun imkânlar dâhilinde gençlerin aile kurmaya teşvikleri sağlanmalıdır. Aile kurmak isteyen gençlerin elinden tutulup her anlamda işlerinde kolaylık sağlanmalıdır ve evlenmeleri açısından dinen bir sakınca olmadığı müddetçe istediği kişiyle evlenmesine yardımcı olunmalıdır.

Ailenin ortadan kalkacağını veya kalkması gerektiğini savunan görüşler olmakla birlikte bu görüşlerin tam anlamıyla gerçeği yansıttığı söylenemez. Çünkü gençler, aile hayatı kurma isteğini ve ebeveyn olma heyecanını tam anlamıyla yitirmiş değillerdir. Aile kurumu her dönemde olduğu gibi günümüzde de varlığını korumaya devam etmektedir. Fakat aile kurumunun tanımı, işlevi, birlikteliğini sağlayacak olan çiftlerin cinsiyetlerinin ne olacağı gibi konulara ilişkin düşünceler giderek farklılaşmaktadır. Ailenin mühim bir dönüşüm içerisinde olduğu ve bu dönüşümün giderek aile kurumunun varlığını, mahiyetini, fonksiyonlarını zedelediği ise bilinen bir gerçekliktir. Yapılması gereken ise mevcut aile değerlerinin korunması ve de sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla durumun kötüye gitmesini engelleyebilmek için toplum, aileler ve gençler bu konuda bilinçlendirilmelidir.

Araştırma önerilerini sırasıyla şöyle sıralamak mümkündür:

- Gençler ve gençlerin yaklaşımları toplum tarafından detaylıca bilinmediği için gençler sürekli olarak eleştirilere maruz kalmaktadır. Bunun en önemli nedeni gençlerin yeterince tanınmaması ve de topluma tanıtılmamasıdır. Dolayısıyla gençler ile ilgili yapılmış ve yapılacak olan akademik çalışmalardan elde edilen sonuçlar toplumla paylaşılmalıdır.
- Gençlerin dini inançları detaylı bir şekilde test edilmeli ve dindarlık boyutları çeşitli şekillerde ölçülmelidir.
- Gençlerin evlilik, aile ve toplumsal konulara ilişkin yaklaşımlarının nedenleri niteliksel araştırmalar yapılarak ortaya konulmalıdır.
- Gençlere evlilik ve ailenin önemine binaen çeşitli eğitimler verilmelidir.
- Gençlerin sosyal medya kullanmaları daha eğitsel bir şekilde dönüştürülmeli ve kişisel gelişimlerinin arttırılmasına odaklanılmalıdır.

- Dini gruplarda kalan gençlerin neden dini gruplarda kalmayı tercih ettikleri, bu dini grupların kendisine sağlamış olduğu avantaj ve dezavantajların ya da olumlu-olumsuz taraflarının nasıl olduğuna ilişkin çalışmalar yürütülmelidir.
- Dini gruplar ise kendilerini tercih eden gençlerle herhangi bir illegal ilişki kurmaksızın, topluma ve ülkeye teknolojik, bilimsel, akademik gibi bütün alanlarda en iyi verimi sağlayabilecek şekilde yaklaşmalı ve yetiştirmelidir.
- Dini gruplar dini ve yasaları referans alarak kendilerini tercih eden gençlere toplumsal ve ahlaki değerleri en iyi şekilde aşılmalıdır.
- Dini gruplar gençleri topluma ve devlete, devletin kurum ve yasalarına, değerlerine birer düşman olarak değil, birer örnek kişilik olarak yetiştirmelidir.
- Dini gruplar gençlerin sadece dini değerlerine değil aynı zamanda kişisel gelişimlerine, kariyerlerine ve yeteneklerine odaklanarak ilgili devlet kurumlarına ve bölümlerine devlete hizmet edebilmesi için yönlendirmelidir.
- Dini gruplarda kalan gençlerin evlilik ve aile algısında yaşanan değişimleri, eşcinsel evlilikleri normal karşılamaya ilişkin görüşleri ve dine yönelik yaklaşımları nedensel araştırmalarla daha detaylı olarak ortaya konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M. (1980). *İslam Toplumunda ve Çağımızda Kadın*. İstanbul: Furkan Yayınları.
- Alp, M. (2018). Gençliğin İffet Sorunu: Flört Ya Da Kırk Yıl Sonrası İçin Eylem Planı. *İlim Dini Düşünce ve Kültür E-Dergisi*, (27), 9-17.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Apalı, Y. (2016). Toplumsal Değişme Bağlamında Bilginin Değişimi Ve Dönüşümü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (17), 395-405.
- Asutay, H. (2002). *Nikâh ve Boşanma*. İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Avcı, Ö. (2012). *İki Dünya Arasında: İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aybey, S. (2017). Düünden Bugüne Modernleşme Bağlamında Ailenin Değişim ve Dönüşümü. S. Aybey, M. Akın ve T. Ashyrov, (Ed.). *Aile ve Modernite*. İçinde (103-119). Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Aydın Aslaner, D. (2021). Dijital Çağda Z Kuşağının Markası Olmak: Z Kuşağının Giyim Markaları Üzerine Bir Araştırma. Aydın Aslaner, D. ve Aslaner, A.G. (Ed.), *Dijital Çağda Z Kuşağı Gerçekleri*. İçinde (1-34). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Aydın, M. (11 Temmuz 2011). Ailenin Geleceği. *Haksöz Haber*, <https://www.haksozhaber.net/yapisi-bozulmaya-calisilan-ailenin-gelecegi-22922h.htm>.
- Aydın, M. (2012). Ailenin Geleceği. Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu içinde (279-287). İstanbul: Sekam Yayınları.
- Aydın, M. (Ed.). (2016). *Dinim İslam* (3). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bal, H. (2014). *Din Sosyolojisi: Din Olgusu, Dini Gruplar, Yöntem*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (8).
- Bener (2011). Dindarlık Eş Seçimi İlişkisi (SDÜ Örneği). (Yayınlanmış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi: Isparta.
- Bener, Ö. ve Günay, G. (2013). Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 1-16.
- Beyhan, N. (2015). *Evlilik Okulunda İletişim: Muhabbet Olsun* (9). İstanbul: Eşik Yayınları.
- Bilgin, A. (2014). Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştirel Bir Değerlendirme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2).
- Bozkurt, V. (2013). *Değişen Dünyada Sosyoloji* (9). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Bulut, A. ve Gümüş, G. (2014). *Aşkın Ev Hali: Cennetim Olur musun? Sonsuza Dek Aşk* (8). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Can, B., Vatandaş, C., Yıldırım, H., ve Mahitapoğlu, M. (2014). *Türkiye'de Gençliğin Güven Bunalımı*. İstanbul: Sekam Yayınları.
- Can, İ. (2013a). Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünyü, Bugünü ve Yarını. M. Aydın, (Ed.), *Sistemantik Aile Sosyolojisi* içinde (65-86). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Can, İ. (2013b). Tarih, Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın. M. Aydın, (Ed.), *Sistemantik Aile Sosyolojisi* içinde (215-243). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Coşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Çağan, K. (2011). Ailenin İşlevleri. Canatan, K. ve Yıldırım, E. (Ed.), *Aile Sosyolojisi* (2). İçinde (83-89). İstanbul: Açılımkitap.
- Çalışkan, S. (2021). *Z Kuşağında Deizm Algısı ve Deistliğe Yönelten Sosyolojik Faktörler* (Yayınlanmış YL Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi: Çanakkale.
- Çapcıoğlu, İ. (2014). Gençlik Dönemi 'Kimlik Arayışı'nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişimine Etkisi. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2). 57-76.
- Dağ, A. (2023). *Kariyer ve Başarı Çağında Genç Olmak*, (2), İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Dindar, V. (2020). Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma, *İlahiyat Akademi Dergisi*, (12), 256-284.
- Doğan, G. (2016). *Dindarlık ve Tasarruf İlişkisi*. (Yayınlanmış YL Tezi). Hitit Üniversitesi: Çorum.
- Duman, Z. (2012). Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (4).
- Duman, M.Z. ve Akosman, B.G. (2022). *Gençlerde Din ve Dindarlık*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Durkheim E. (2011). *Dini hayatın ilkel biçimleri*, (F. Aydın, Çev.). Eskiyei Yayınları.
- Düzgüner, S. (2015). Değişen Dünyada Gençlik ve Değerler, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 105-126.
- Bustan, H. (2015). *İslam ve Aile Sosyolojisi*, (Z. Aydaş, Çev.). İstanbul: El-Mustafa Yayınları.
- Ekinci, Ö.Ş. (2015). Eşinizle Ortak Paylaşım Alanları Oluşturun. D. Şahin, (Ed.). *Evlili Mutlu Huzurlu* (2) içinde (291-294). İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım.
- Elhüseyni, S.M.S. (2018). *Aile Saadeti* (10). İstanbul: Semerkand Yayınları.

- Ergun, D. (1974). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı* (2). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Fadlallah, A. (1997). *İslami Açardan Kadın Sorunu*. (M. Fadlallah, Çev.). İstanbul: Şura Yayınları.
- Geçiciöğlü, A. R. ve Kayıklık, H. (2019). Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19 (1), 202-224.
- Giddens, A. ve Sutton, P.W. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (A.Esgin, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Glock, C.Y. (1998). Dindarlığın Boyutları Üzerine, *Din Sosyolojisi*. Y. Aktay ve M. Emin Köktaş (Ed.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Gökçe, B. (1991). Aile Yazıları. Dikeçligil B. ve Çiğdem, A. (Derl.), *Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme*. İçinde (205-223). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Gökçe, S. ve Tekin, İ. (2021). Z Kuşağının Dindarlık Eğilimleri. *Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 5(2), 182-205.
- Gökçen, A. (2013). Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları. M. Aydın, (Ed.), *Sistematik Aile Sosyolojisi* içinde (93-113). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güç, A. (2017). Bazı Dinlerde Aile Algısına Genel Bir Bakış. S. Aybey, M. Akın ve T. Ashyrov, (Ed.). *Aile ve Modernite*. İçinde (1-21). Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Güler, D. ve Ulutak, N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. *Kurgu Dergisi* (11). 51-76.
- Gürses, F. ve Gürses, H.B. (1997). *Dünyada ve Türkiye’de Gençlik*, (2), İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Hatipoğlu, K. (8 Ekim 2014). *Gençlik ve Sorunları*. 12 Mayıs 2019, <http://www.islamdahayat.com/news.php?readmore=288>.
- Hökelekli, H. (2016). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din* (2). İstanbul: Dem Yayınları.
- İldırar, M. (2014). *Ailede Saklı Cennet: Düğün, Evlilik ve Mutlu Yuva* (6). İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Janmohammed, S. Z. (2018). *M Nesli: Yeni Müslüman Gençlik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Karaman, F. (2011). *Din ve Sosyal Hayat*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karkiner, N. (2011). Klasik Toplumsal Değişme Kuramları. H. Yeşildal, (Ed.), *Toplumsal Değişme Kuramları* (2) içinde (28-49). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Kayhan, B. (2017). *İslam Gençliğinin Stratejisi* (4). İstanbul: Kayihan Yayınları.
- Kınsün, A. (2016). Dini Gruplar Sosyolojisi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (8). 210-227.
- Kongar, E. (2012). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (17), 231-256.
- Köse, S. (2016). *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (6). Mehir Vakfı Yayınları: Konya.
- Kur’an, Ahzab, Ayet 53.
- Kur’an, Ali İmran, Ayet, 195.
- Kur’an, A’raf, 80-81.
- Kur’an, Bakara, Ayet 187-221.
- Kur’an, İsrâ, Ayet 23-24
- Kur’an, Maide, Ayet 5.
- Kur’an, Meâric, 29-30-31.
- Kur’an, Nahl, Ayet 72-97.
- Kur’an, Nisa, Ayet 4-19-24-34-35-36-127.
- Kur’an, Nur, Ayet 32-33.
- Kur’an, Ra’d, Ayet 21.
- Kur’an, Rum, Ayet 21-30.
- Karasu, T. (2022). Üniversite Gençliğinin Din Eğitiminden Beklentileri. Gürer, B. (ed.). *Gençlik ve Din*. İçinde (117-141). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Kurt, A. (2018). Dine Sosyolojik Bakış. *Din Sosyolojisi* (18). İçinde (41-63). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Kurtdaş, E.M. (2017). Toplumsal Değişme Bağlamında Gençlik Sorunları, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12 (25), 513-534.
- Kutub, S. (1997). *Kadın ve Aile* (2). (H. Yılmaz, Çev.). İstanbul: İhtar Yayıncılık.
- Marx, K., Engels, F. ve Lenin, V. (1989). *Kadın ve Aile*, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K., Engels, F. (2008). Din üzerine (Çev: Kaya Güvenç). Sol Yayınları.
- Melanlıoğlu, D. (2012). Dinleme Becerisinin Geliştirilmesinde Ailenin Rolü, *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7 (29), 65-77.

- Mevdudi, E. (2016). *Kur'an'a Göre Dört Terim* (3). İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Okur, H. (2013). *Evlilik ve Aile* (5). İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Onay, A. (2002). Dini Yönelim Ölçeği- Ölçek Geliştirmede Yöntem: Teorik Altyapı, Geçerlik ve Güvenirlik. *İslamiyat 3 Aylık Araştırma Dergisi*, 5, (4).
- Özdemir, M.Ç. (2007). Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 185-198.
- Özgül, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özteke Kozan, H.İ., Baloğlu, M., Kesici, Ş. ve Kamer, Z. (2019). Genç Kızların Evliliğe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Neden Evlenirim? Neden Evlenmem?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 303-323.
- Peker, H. (2012). Kur'an'a Göre Dindarlığın Boyutları, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 41-49.
- Sarı, Ö. (2013). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı. M. Aydın, (Ed.), *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde (17-35). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sarı Ertem, H. ve Korhan, S. (2019). Sosyal medya ve dış politika ilişkisine yakından bakmak: Türkiye'de üniversiteli genç yetişkinler örneği, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(2), 215-233.
- Sarıççek, A. (2018). *Toplumsal Değişim ve Kuşaklar Arası İlişkiler (Kayseri Örneği)*. (Yayınlanmış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Sayın, Ö. (1995). "Değişen Toplumumuz ve Aile Yapımız". *Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Selman, A. (2017). Dindarlığın Aile Yaşam Döngüsü Süreçlerine Etkisi (Batı Akdeniz Örneği). (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi: Isparta.
- Selvi, D. (2018). *Delil ve Örneklemleri Kadın ve Aile İlmihali* (27). İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Sevindik, D. (2015). Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık- Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi: Isparta.
- Slatery, M. (2015). *Sosyolojide Temel Fikirler* (8). (Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak vd. Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Soysaldı, H.M. (1999) *Kur'an ve Sünnete Göre Evlenme ve Boşanma*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Soyyigit, R. (2002). *Sanayileşmenin Türk Ailesi Üzerine Sosyal Etkileri*. (Yayınlanmış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Şen, M. (2011). Türkiye'de Ergen Profili. *Aile ve Toplum, Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7 (27), 89-102.
- Şen, S. (2019). *Sekülerleşme: Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma* (Yayınlanmış YL Tezi), Marmara Üniversitesi: İstanbul.
- Şener, S. (2005). *Sosyal Değişimin Dini Hayata Etkisi* (2). İçinde (114-139). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Şentürk, L. ve Yazıcı, S. (2016). *İslam İlmihali* (27). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şeriati, A. (2015). *Dine Karşı Din* (3). Ankara: Fecr Yayınları.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3 (5). 163-175.
- Tosunoğlu, M. (1999), *Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi*, *Milli Eğitim Dergisi*, 144.
- Tuksal, H.Ş. (2000). *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*. Ankara: Kitabiyat Yayınları.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum* 1 (1).
- Turner, J., Beeghly, L., Powers, C. (2013). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu* (4). (Ü. Tatlıcan, Çev.). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu*, "Dindar", Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DINDAR, (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2019).
- Türkiye Diyanet Vakfı; İslam Ansiklopedisi, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1994, s. 315-320.
- Ulu, M. (2013). *Dindarlığın Tanımı, Boyutları ve Ölçülmesi Üzerine Psikolojik Bir Araştırma -Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Örneği-*. (Yayınlanmış YL Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Varlı, M. (2013). Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Müslüman Kadına Alın Ögütler: Ailenin Mutluluk Kaynağı (2). İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Weber, M. (2010). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Ankara: Alter Yayıncılık.
- Yenen, İ. (2022). Klasik sosyal kuram ve din: Karl Marx ve Emile Durkheim'in din yaklaşımları. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, 4 (7), 745-758. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbed>
- Yıldırım, E. (2011). Aile ve Evlilik Türleri. Canatan, K. ve Yıldırım, E. (Ed.), *Aile Sosyolojisi* (2). İçinde (65-82). İstanbul: Açılımkitap.
- Yıldız, T.G. (2017). Ailenin Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve Aile Çeşitleri, T. Güler Yıldız, (ed.). Anne Baba Eğitimi (4) içinde (1-15). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2013). Yaşlılıkta Manevi Destek ve Din Eğitiminin Önemi, *AÜİF Dergisi*, 39, 241-264.
- Yılmaz, Z.S., Apaydın, H. ve Yüksel, B.N. (2020). Dindarlık ile Eşler Arası Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kahramanmaraş Örneği. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 15, 617-648.

EKLER

EK- ANKET FORMU

1- Cinsiyetiniz? ( ) Kadın ( ) Erkek
2- Yaşınız? ( ) 17-23 ( ) 24-29
3- Medeni Durumunuz? ( ) Evli ( ) Bekâr ( ) Diğer
4- Eğitim Durumunuz? ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek Lisans ve diğer
5- Mesleğiniz? ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Çalışmıyorum ( ) Diğer
6- Anne eğitim durumu? ( ) Okur-Yazar Değil ( ) Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek Lisans ve diğer
7- Anne meslek durumu: ( ) Memur ( ) Ev hanımı ( ) Diğer
8- Baba eğitim durumu? ( ) Okur-Yazar Değil ( ) Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek Lisans ve diğer
9- Baba meslek durumu? ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Çalışmıyor ( ) Emekli ( ) Diğer
10- Kardeş sayınız? ( ) Tek çocuk/yok ( ) 1-5 ( ) 6 ve üzeri
11- Gelir düzeyiniz? ( ) 1000-2500 ( ) 2501-3500 ( ) 3501-5000 ( ) 5001 ve üzeri
12- Yaşamınızın büyük bir bölümünü geçirdiğiniz yerleşim birimi? ( ) Büyükşehir ( ) İl Merkezi ( ) İlçe Merkezi ( ) Kasaba/Köy
13. Evlilik öncesi flörte nasıl bakıyorsunuz? ( ) Doğru bulmuyorum ( ) Herhangi bir sakınca görmüyorum ( ) Herhangi bir fikrim yok ( ) Diğer
14. Haremlik-selamlık ilişkisine nasıl bakıyorsunuz?

<p>☐ Doğru buluyorum</p> <p>☐ Doğru bulmuyorum</p> <p>☐ Herhangi bir fikrim yok</p> <p>☐ Diğer</p>
<p>15. Eşcinsel evliliklere (gey-lezbiyen) nasıl bakıyorsunuz?</p> <p>☐ Doğru bulmuyorum</p> <p>☐ Her türlü evliliğe saygı duyulması gerektiğini düşünüyorum</p> <p>☐ Herhangi bir fikrim yok</p> <p>☐ Diğer</p>
<p>16. Eşimin okumuş, kültürlü ve iş sahibi biri olmasını istiyorum.</p> <p>☐ Evet, istiyorum   ☐ Hayır, istemiyorum   ☐ İş sahibi olması hariç, evet</p> <p>☐ Kararsızım</p>
<p>17. Nikâhınızın nasıl kıyılmasını istiyorsunuz?</p> <p>☐ İmam nikâhı ile</p> <p>☐ Resmi nikâh ile</p> <p>☐ Her ikisi ile</p> <p>☐ Diğer</p>
<p>18. Düğününüzün nasıl olmasını istiyorsunuz?</p> <p>☐ Sadece nikâh</p> <p>☐ Müzikli ve karma</p> <p>☐ Dini kural ve kaidelere uygun</p> <p>☐ Diğer</p>
<p>19. Kaç çocuk idealdir?</p> <p>☐ 0   ☐ 1   ☐ 2   ☐ 3   ☐ 4   ☐ 5 ve üzeri</p>
<p>20. Anne-babanızla birlikte yaşar mısınız?</p> <p>☐ Evet, yaşarım   ☐ Hayır, yaşamam   ☐ Kararsızım</p>
<p>21. Eşinizin ailesiyle (kayınvalideniz vs.) ile beraber yaşar mısınız?</p> <p>☐ Evet, yaşarım   ☐ Hayır, yaşamam   ☐ Kararsızım</p>
<p>22. Kaç tane komşunuzla görüşüyorsunuz?</p> <p>☐ 1-3</p> <p>☐ 4-6</p> <p>☐ 7 ve üzeri</p> <p>☐ Hiçbiri ile</p> <p>☐ Hepsi ile</p>
<p>23. Kadınların çalışması konusuna nasıl bakıyorsunuz?</p> <p>☐ Doğru bulmuyorum</p> <p>☐ Doğru buluyorum</p>

Herhangi bir fikrim yok

Diğer

24. Eşlerin her ikisi de herhangi bir işte çalışıyorsa ailedeki iş bölümü nasıl olmalıdır?

Her ikisi de her iş için birbirine yardımcı olmalıdır

Herkes aile içerisinde rolüne uygun olarak kendi işini yapmalıdır

Çalışma koşulları dikkate alınarak iş bölümü yeniden düzenlenmelidir

Diğer

25. Aile içi sorunlarda çözüm mekanizmanız nedir?

Dini hükümler

Örf-adet ve gelenekler

Medeni hukuk

Hepsi

Diğer

26. Hangi şartlarda boşanmayı göze alırsınız?

Eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması

Zina (Aldatma)

Geçimsizlik

İkinci bir evlilik yapması

Şiddet

İçki-kumar gibi kötü alışkanlıklarının olması

Hepsi

		Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
27	Ailemde ve toplumda yaşanan dindarlık anlayışını taklit etmek yerine, sahih din anlayışına sahip bir birey olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
28	Modern yaşamın, dindarlığa engel teşkil etmediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
29	Her toplumda ailenin (aile kurumunun) varlığının korunması ve de sürdürülmesi gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
30	Mensup olduğum (cemaat-tarikat vs.) dini yapıdan biriyle evlenmek istiyorum.	1	2	3	4	5
31	Bir aileyi ayakta tutan en önemli etkenin, aynı dini düşüncelere sahip bireylerden oluşmasıdır.	1	2	3	4	5
32	Herhangi bir tarikat, cemaat veya cemiyetle bağlantılı bir aile yapısından ziyade kendi aile ortamını yeterli gören bir aile yapısı istiyorum.	1	2	3	4	5
33	Taklitçi aile dindarlığının aksine sahih din anlayışına sahip bir aile kurmak istiyorum.	1	2	3	4	5
34	Geniş bir aile yapısından ziyade, aile sıcaklığımı yaşayabileceğim çekirdek bir aile yapısı istiyorum.	1	2	3	4	5
35	Ataerkil bir aile yapısından ziyade, daha eşitlikçi ve de karşılıklı etkileşime dayalı bir aile ortamı istiyorum.	1	2	3	4	5
36	Eşimin (kadın-erkek) arkadaşlarıyla tanışmak ve karşılıklı bir şekilde ziyaretlerde bulunmak istiyorum.	1	2	3	4	5
37	Önemli konularda yol gösterici olması ve danışılması açısından her ailede mutlaka anne-baba gibi bir aile büyüğü bulunmalıdır.	1	2	3	4	5
38	Kadınların iş hayatına aktif olarak katılmaları aile hayatını olumsuz etkilemektedir.	1	2	3	4	5
39	Aile içerisinde herkes rolüne uygun davranmalıdır.	1	2	3	4	5
40	Aile içerisinde eşler, aile iç (yemek, temizlik gibi) ve dış işlerinde (gelir getirici bir işte çalışma gibi) birbirlerine yardımcı olmalıdır.	1	2	3	4	5
41	Kadınların aile ekonomisine katkıda bulunmaları aile hayatını olumsuz etkilememektedir.	1	2	3	4	5
42	Gelir düzeyinin aile üzerinde daha çok yapıcı etkilere sahip olduğunu düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
43	Gelir düzeyinin aile üzerinde daha çok yıkıcı etkilere sahip olduğunu düşünmekteyim.	1	2	3	4	5

44	Dini önceliklerim alışverişlerimde belirleyici bir unsur değildir.	1	2	3	4	5
45	İhtiyaç durumunda, yakın çevreden borç almak yerine, herhangi bir bankadan kredi çekmeyi daha uygun buluyorum.	1	2	3	4	5
46	Aile veya kişisel alışverişlerimde dini önceliklerim ön plandadır.	1	2	3	4	5
47	Çocuğun din eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
48	Sosyal medyanın din ve aile üzerinde olumsuz etkiler yarattığına inanıyorum.	1	2	3	4	5
49	Hiçbir aile üyesinin dünya ve ahiret hayatına faydası olmayan (örneğin; dizi izleme, bilgisayar oyunu oynama gibi...) işlerle vakit harcamasını doğru bulmuyorum.	1	2	3	4	5
50	Aile ve sosyal ilişkilerimde dini önceliklerim ön plandadır.	1	2	3	4	5
51	Akraba ziyaretlerinin (sıla-i rahim) düzenli ve belirli aralıklarla yapılması gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
52	Komşuluk haklarının gözetilmesi ve dikkate alınması gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
53	Dini önceliklerim aile ve sosyal ilişkilerimi etkilememektedir.	1	2	3	4	5
54	Günlük yaşamda ve ailede alışveriş, su, elektrik gibi günlük harcamalarda tasarrufa dikkat edilmelidir.	1	2	3	4	5
55	İsrafi yaratacak lüks ihtiyaçlardan kaçınılması gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
56	Sahip olunan iradeyi müspet yolda kullanıracak terbiyeyi verecek tek müessese ailedir.	1	2	3	4	5
57	Toplumsal ve ahlaki terbiyenin verilmesinde aile kurumu tek başına etkili bir kurum değildir.	1	2	3	4	5
58	Dini inançları olmayan insanların da ahlaklı bir aile hayatı sürdürebileceklerine inanıyorum.	1	2	3	4	5
59	Çağdaş dünyada aile içerisinde karşılaşılan önemli sorunların çoğunun, dini inançların ciddiye alınmamasından kaynaklandığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
60	Aile içi anlaşmazlıkların giderilmesi için medeni kanunlardan ziyade dini ölçütler dâhilinde aile büyüklerine danışılması gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5